

บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรี
ระหว่าง
ประเทศไทยกับนานาประเทศ
ในศตวรรษที่ ๑๗
เล่ม ๕

กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ
พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๒๐

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961101544

D57

วันที่ 18 มี.ค. ๒๕

เลขที่ขึ้น 3425

3425

เลขที่ DS 675 ๗๑

บันทึกเรื่องสัมพันธไมตรี

ระหว่าง

ประเทศไทยกับนานาประเทศ

ในศตวรรษที่ ๑๓

เล่ม ๕

นายไพโรจน์ เกษมบัณฑิต แปล

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์เผยแพร่

พ.ศ. ๒๕๒๐

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ

ในศตวรรษที่ ๑๗

เล่ม ๕

เลขหมึกหนังสือ ๓๒๗. ๕๗๓

กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์ครั้งแรก ๑,๐๐๐ เล่ม

พ. ศ. ๒๕๒๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

คำนำ

บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ ๑๗ เล่ม ๕ นี้ กรมศิลปากรได้มอบให้นายไพโรจน์ เกษแม่นกิจ แปลจากหนังสือชุด Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the 17th Century หนังสือนี้มีรวมทั้งสิ้น ๕ เล่ม หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ได้ให้จัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

เนื้อความต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องนี้ ส่วนมากแปลและย่อความคัดตอนจากเอกสารภาษาซอลันตามาเป็นภาษาอังกฤษ ถ้อยคำสำนวนเก่าและสะกดการันต์วิปลาสมาก โดยเฉพาะการสะกดชื่อบุคคลและสถานที่ แม้ในฉบับภาษาอังกฤษนี้จะได้มีหมายเหตุบอกไว้ว่าได้แก้ไขตัวสะกดการันต์บ้างแล้ว และในที่บางแห่งได้เสนอคำเปรียบเทียบเป็นแนวทางให้พิจารณาว่า คำที่วิปลาสนั้นหมายความว่าอะไรแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเหลือคำที่วิปลาสอยู่ในฉบับอีกมาก ซึ่งผู้แปลได้พยายามแปลรักษาค้นฉบับไว้ แล้วได้ทำเชิงอรรถชี้แจงไว้ให้ทราบ นอกจากนั้นกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ได้ทำเชิงอรรถอธิบายเพิ่มเติมไว้อีกบ้าง เพื่อให้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อไป เชิงอรรถที่เป็นของเดิมใช้คำว่า "ต้นฉบับ" ต่อท้าย เชิงอรรถที่ผู้แปลทำเพิ่มเติมใช้คำว่า "ผู้แปล" ต่อท้าย ส่วนเชิงอรรถที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์จัดทำเพิ่มเติมขึ้นนั้นใช้อักษรย่อบอกไว้ว่า "กวป."

หนังสือชุด Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the 17th Century นี้ เป็นเอกสารสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา เป็นจดหมายโต้ตอบและรายงานเกี่ยวกับการ

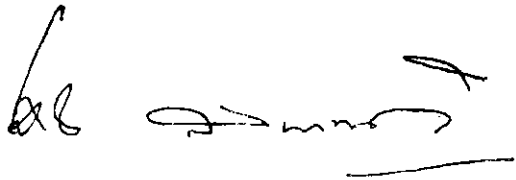
คำของพ่อค้าต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ มีเรื่องกล่าวถึง เหตุการณ์ต่างๆ ที่น่าสนใจหลายประการ ซึ่งไม่มีปรากฏในพระราชพงศาวดารของไทยเรา นอกจากนี้ยังเป็นหลักฐานสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนชาวไทยสมัยอยุธยา ตลอดจนเป็นหลักฐานให้ทราบถึงสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศทางตะวันตกด้วย กรมศิลปากร ได้ให้แปลหนังสือชุดนี้ออกเป็นภาษาไทยเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่สำหรับใช้เป็นหนังสือประกอบการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยและได้จัดพิมพ์ เล่ม ๑ เล่ม ๒ ออกเผยแพร่แล้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ และ พ.ศ. ๒๕๑๓ ตามลำดับ ส่วนเล่ม ๓ และเล่ม ๔ นั้น จะได้พิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่อไป ในเล่ม ๕ นี้ เป็นเรื่องราวตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๓๑ จนถึง พ.ศ. ๒๒๔๓ ตรงกับปลายรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และรัชกาลของสมเด็จพระเพทราชา มีเหตุการณ์ที่น่าสนใจหลายประการเป็นต้นว่าการปฏิวัติในปี พ.ศ. ๒๒๓๑ และการเสด็จสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ ข้อพิพาทระหว่างประเทศอังกฤษกับประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศส การดำเนินธุรกิจของพวกฝรั่งเศสและฮอลันดาในประเทศไทยเป็นต้น

อย่างไรก็ดี การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ไทยจากเอกสาร ซึ่งชาวต่างประเทศเขียนขึ้นไว้นั้น ผู้ศึกษาพึงสำเหนียกว่าชาวต่างประเทศแต่ละคนอาจมีสติปัญญาและความคิดเห็นแตกต่างกันไปตามฐานะ ความคิดเห็น และความรู้บางประการอาจขัดแย้งกับคนอื่น ๆ เนื่องจากสภาพแวดล้อม ตลอดจนการเกี่ยวข้องกับราชการบ้านเมืองไทยและฐานะของบุคคลนั้น ๆ ต่างกัน ยิ่งกว่านั้นยังมีอคติบางประการแทรกอยู่บ้าง เมื่อการปฏิบัติงานที่

ค

ได้รับมอบหมายมานั้นไม่ได้รับความสะดวกราบรื่นตามความประสงค์ ทั้งนี้
จึงอาจมีข้อขัดแย้งหรือผิดพลาดบกพร่องได้ การเสนอเอกสารทางประวัติ-
ศาสตร์ที่ชาวต่างประเทศเขียนขึ้นไว้นี้ จึงมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาของไทย
ได้มีเอกสารค้นคว้ากว้างขวางขึ้นเป็นประการสำคัญ ฉะนั้นท่านผู้อ่านและผู้
ศึกษาจึงควรใช้วิจารณญาณวินิจฉัยข้อเท็จจริง และหลักฐานตามความ
เหมาะสมด้วย

กรมศิลปากรหวังว่าหนังสือ “บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประ-
เทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ ๑๗” เล่ม ๕ นี้ จะให้ประโยชน์
แก่บรรดานักศึกษาค้นคว้าและประชาชนทั่วไปตามสมควร

(นายเตโช สวานานนท์)

อธิบดีกรมศิลปากร

กรมศิลปากร

๒๐ เมษายน ๒๕๒๐

หน้าว่าง

ประเทศไทย

เอกสารศตวรรษที่ ๑๑

ตารางสารบัญ

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๑. เอไลฮู เอล ที่บ้อมเนท์-ยอร์จ เขียนถึงมองซิออร์ มาร์แตง ที่ปอนติเซอรี	จดหมาย	บันทึกของห้าง บ้อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๒๑ หน้า ๑๗๖
๒. การปรึกษาธุรกิจที่บ้อมเซนต์ยอร์จ	การปรึกษาธุรกิจ (เอกสารเก็บความ)	บันทึกของบ้อมเซนต์ยอร์จ เอกสารเก็บชุดแมกเคนซี เล่ม ๕๔ หน้า ๒๕๑-๒๕๒
๓. เคา์นซิลที่บ้อมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงเคา์นซิลที่สุรัท	จดหมาย (เอกสารเก็บความ)	บันทึกของห้าง บ้อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๒๑ หน้า ๑๘๑
๔. สรุปความจากจดหมายทั่วไป ที่มีไปจากบ้อมเซนต์-ยอร์จ ถึงบริษัทอิต์อินเคีย	จดหมาย (เอกสารเก็บความ)	บันทึกของห้าง เบ็ตเตล็ค เล่ม ๓ เอ หน้า ๑๒๕ เอ-๑๓๐ เอ

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗—๑๖๘๘</p>	<p>ซามูเอล ไวท์ออกเดินทางไปปอน- ติเซอร์แล้ว ได้จัดส่งเรือรบหลวง ไปจัดการเรียกเขากลับมา และให้ นำเรือที่เขาบังคับการกลับมาด้วย</p>	<p>๑</p>
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๒ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เรือฝรั่งเศส ชื่อ "เพรสติเดนท์" เดินทางมาจากมะริค พร้อมด้วย อัครราชทูตฝรั่งเศส (เซเบเรท์) และเซอร์วาเลียร์ เดอ โฟร์แบง เดินทางเข้ามาใกล้เส้นทางของเรา นำข่าวมาจากกรุงสยาม บ็อมที่ บางกอกและค่ายที่เมืองมะริค ได้ รับการส่งมอบให้พวกฝรั่งเศสแล้ว มร. ฮอดเจส และ มร. ซิลล์ เดิน ทางมาถึงกรุงสยามแล้ว ฯลฯ</p>	<p>๓</p>
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๗ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เหมือนข้างต้น</p>	<p>๖</p>
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>สรุปเหตุการณ์ที่มะริคข่าวเกี่ยวกับ คณะราชทูตชุดใหม่ เรือสยาม สองลำถูกจับยึดไว้</p>	<p>๘</p>

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๕. สรุปความจากจดหมายทั่วไป ที่เขียนจากบ็อมเซนต์-ยอร์จ ถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เอกสาร เก็บความ)	บันทึกของห้าง เบ็คเตล็ด เล่ม ๓ เอ หน้า ๑๓๘— ๑๓๙
๖. จดหมายทั่วไปจากที่ประชุมคณะกรรมการ เขียนถึงเคาน์ซิลที่บ็อมเซนต์ยอร์จ	จดหมาย (เอกสาร เก็บความ)	หนังสือรวบรวมจดหมาย เล่ม ๘ หน้า ๕๐๔
๗. บันทึกประจำวันของบ็อมเซนต์ยอร์จ	บันทึกประจำวัน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์- ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๑๔
๘. เจ้าพนักงานห้างที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล ออฟเซเว่นทีน	จดหมาย (บทแปล) (เก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๑ เลขที่ ๑๐๑๐ หน้า ๓—๑๖
๙. การปรึกษาธุรกิจที่บ็อมเซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์- ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๑๕—๑๖
๑๐. เอไลยู เอล เขียนถึงกัปตันจอห์น บรัมเวลล์ผู้บังคับการเรือโรเซสเตอร์	จดหมาย	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์- ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๑๗—๑๘

(๕)

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>บ่อมเซนตย์ออร์จ วันที่ ๒๕ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>มร. ซอคเจส และ มร. ซิลล์ ออก เดินทางไปกรุงสยามแล้ว โดยไม่ ได้รับคำสั่งก่อน—ข้อโต้แย้งใน ในการตั้งห้างที่เนแกรส์</p>	๑๑
<p>ลอนดอน วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>โอกาสสำหรับบริษัทที่จะจัดการยึด และเสริมกำลังบ่อมค้าที่ตะนาวศรี</p>	๑๒
<p>บ่อมเซนตย์ออร์จ วันที่ ๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เรือสยามเดินทางมาถึงอาจีน</p>	๑๔
<p>ปัตตาเวีย วันที่ ๒ มีนาคม (๑๓ มีนาคม เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ข่าวเกี่ยวกับคณะราชทูตฝรั่งเศส และสถานการณ์เกี่ยวกับธุรกิจของ ชาวฝรั่งเศสในกรุงสยาม</p>	๑๕
<p>บ่อมเซนตย์ออร์จ วันที่ ๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>คำสั่งให้เรือ “โรเซสเตอร์” ออก เดินทางไปคุตาลูร์ เพื่อทำการเข้า ยึดเรือสยามที่อาจีน</p>	๒๕
<p>บ่อมเซนตย์ออร์จ วันที่ ๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>—เหมือนข้างต้น—</p>	๒๗

(๖)

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๑๑. จดหมายเหตุรายวันของ บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมายเหตุรายวัน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๑๙—๒๑
๑๒. จดหมายเหตุรายวันของ บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมายเหตุรายวัน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๓๙
๑๓. จดหมายเหตุรายวันของ บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมายเหตุรายวัน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๔๔
๑๔. จดหมายเหตุรายวันของ บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมายเหตุรายวัน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๔๕
๑๕. คำสั่งการจากการประชุม คณะกรรมการส่งไปให้ผู้บังคับการเรือเบนจามิน แบรงวิน แห่งเรือเปอร์เซียเมอร์แซนท์	คำสั่ง (เก็บความ)	บันทึกของห้าง สุมาตรา เล่ม ๒
๑๖. สรุปความจากจดหมายทั่วไป ที่มีไปจากบ่อมเซนต์ยอร์จ ถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง เบ็ตเตล็ด เล่ม ๓ เอ หน้า ๑๔๙

(๑)

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>บ่อมเซนตย์อร์จ วันที่ ๕ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ข่าวจาก มร. ฮอคเจส ที่กรุงสยาม</p>	<p>๒๙</p>
<p>บ่อมเซนตย์อร์จ วันที่ ๒๐ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ได้รับจดหมายจาก มร. ฮอคเจส และ มร. ฮิลล์ แจ้งมาให้ทราบถึง เรื่องตอนที่ไปถึงมะริค และการ เดินทางไปกรุงสยาม</p>	<p>๓๒</p>
<p>บ่อมเซนตย์อร์จ วันที่ ๒๖ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เรือรี่แบ็กก้า เดินทางมาถึง จาก อาจีน</p>	<p>๓๓</p>
<p>บ่อมเซนตย์อร์จ วันที่ ๒๘ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ได้รับจดหมายจาก มร. มาร์แตง ผู้อำนวยการที่ปอนติเชอริ</p>	<p>๓๔</p>
<p>ลอนดอน วันที่ ๔ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>คำสั่งให้เข้ายึดเรือกรุงสยาม</p>	<p>๓๕</p>
<p>บ่อมเซนตย์อร์จ วันที่ ๒๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ไม่มีข่าวจากคณะาวศรี</p>	<p>๓๖</p>

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๑๗. จอห์น นิกส์ แอนน์ กัมปะนี เขียนถึง เอไลชู เยล	จดหมาย (เก็บความ)	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๑๕๓๕ (บอมเบย์) เก็บความจากเอกสารเบ็ดเตล็ด เลขที่ ๓
๑๘. การปรึกษาธุรกิจที่บอมเบย์ เซนต์ยอร์จ	รายงานการประชุม	บันทึกของห้าง บอมเบย์-ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๗๔-๗๕
๑๙. เอไลชู เยล ฯลฯ เขียนถึงกับตัน วิลเลียม เพอร์ส ผู้บังคับการเรือ "เบงกอลเมอร์แซนท์"	จดหมาย	บันทึกของห้าง บอมเบย์-ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๗๕-๗๖
๒๐. เคาน์ซิลที่บอมเบย์ เซนต์ยอร์จ เขียนถึงจอห์น นิกส์ ที่คูตาลูร์	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บอมเบย์-ยอร์จ เล่ม ๒๑ หน้า ๒๗ (ชุดที่ ๒ ของหน้า)
๒๑. เอไลชู เยล และบริษัท เขียนถึง มร. จอห์น วิลคอกซ์ ที่โคเน็เมียร์	จดหมาย	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๑๕๔๔ (บอมเบย์) เก็บความจากจดหมายทั่วไป จากบอมเบย์-ยอร์จ เล่ม ๒
๒๒. จดหมายเหตุรายวันของบอมเบย์ เซนต์ยอร์จ	บันทึกจดหมายเหตุรายวัน	บันทึกของห้าง บอมเบย์-ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๘๗

(๕)

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>คุตาลูร์ วันที่ ๒๙ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>อินทรายจากพวกสยามที่มาชุมนุมกันเป็นจำนวนมากที่ปอนติเซอรี</p>	<p>๓๗</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เรืออังกฤษถูกเรือสยามชักธงฝรั่ง-เศสยัคแล้วนำไปปอนติเซอรี จะให้ส่งเรือ "เบงกอลเมอร์แซนท์" เรือ "ตราคอน" และเรือ "โร-เซสเตอร์" ไปไล่กวาดเรือสยาม</p>	<p>๓๙</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>คำสั่งให้แล่นเรือไป ปอร์โตโนโว เพื่อช่วยกิจการของห้าง โดยให้คอยไล่ตามเรือสยามที่ชักธงฝรั่งเศส</p>	<p>๔๑</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>กัปตัน บรอมเวลล์ และกัปตัน เพียร์ซ ได้รับคำสั่งไปช่วยไล่ตามจับเรือสยาม</p>	<p>๔๓</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ? พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>จดหมายนำทางจัดส่งคำสั่งไปให้กัปตัน เพียร์ซ และกัปตัน บรอมเวลล์</p>	<p>๔๔</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>มร. ฮอดเจส และ มร. ฮิลล์ ยังคงอยู่ที่กรุงสยาม</p>	<p>๔๕</p>

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๒๓. จดหมายเหตุรายวันเกี่ยว- กับการประชุมธุรกิจ	จดหมายเหตุ รายวัน	บัญชีโรงพิมพ์ เล่มที่ ๑๕๘๔ (บอมเบย์) เก็บความจาก เอกสารการประชุมธุรกิจ ค.ศ. ๑๖๘๘ เล่ม ๑๔
๒๔. จดหมายเหตุรายวันของ บ็อมเซนต์ยอร์จ	จดหมายเหตุ รายวัน	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์- ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๙๖
๒๕. จดหมายที่ส่งไปยัง วาณฯ ฟรานซิส มาร์ติน ผู้กำกับ การประจำบริษัทอีสต์- อินเดียฝรั่งเศส	จดหมาย	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๑๖๒๗ (บอมเบย์) เก็บความจาก จดหมายที่ส่งมาจากบ็อมเซนต์- ยอร์จ เล่ม ๒
๒๖. จดหมายทั่วไปจากคณะ- กรรมการที่มีไปยังเคาน์ซิล ที่บ็อมเซนต์ยอร์จ	จดหมาย (เก็บความ)	หนังสือรวมจดหมาย เล่ม ๘ หน้า ๕๖๖
๒๗. การประชุมธุรกิจที่บ็อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์- ยอร์จ เล่ม ๖ หน้า ๒๐๙

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ข่าวลือว่าราชทูตที่พระเจ้ากรุงสยาม ส่งไปพบโมกุล ได้เดินทางไปถึง เมทซเลบัตัม (มะสุลีบัตัม— ผู้แปล)</p>	<p>๔๖</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เหมือนข้างต้น</p>	<p>๔๗</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๓ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เหตุผลสนับสนุนการกระทำเพื่อแก้ สถานการณ์ที่ปอนดิเชอรี ปอร์- โตโนโว และเซนต์โธมัส</p>	<p>๔๘</p>
<p>ลอนดอน วันที่ ๒๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ห้ามก่อนวอนสงครามขึ้นกับพวก ฝรั่งเศสที่เมืองมะริคอีก และให้ ทำสงครามขับเคี่ยวกับกรุงสยาม ต่อไป</p>	<p>๕๓</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๔ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>มร. ฮิลล์ หลบหนีออกมาจากกรุง สยาม มร. ฮอคเจส กับชาวอังกฤษ อีก ๔ คน ถูกกักขังเป็นนักโทษ อยู่ที่กรุงสยาม</p>	<p>๕๕</p>

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๒๘. เอไลฮู เยล แอนท์ คัมปะนี เขียนถึง ?	จดหมาย (เก็บความ)	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๑๗๗๒ (บอมเบย์) เก็บความจากจดหมายจากบ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๒
๒๙. เคาน์ซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงประธานที่สุจริต	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๒๑ หน้า ๘๓ (ชุดที่ ๒ ของหน้า)
๓๐. บทสรุปความ จากจดหมาย ทัวไปจากบ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง เบ็คเตล็ด เล่ม ๓ เอ หน้า ๑๔๖—๑๔๗
๓๑. รายละเอียดเกี่ยวกับประเทศอินเดีย (ข่าวว่าค้าย อาณาจักรสยาม)	ข่าวสาร	บันทึกของปอร์ตูกีส เรื่องราวเกี่ยวกับอินเดีย (บทแปล) เล่ม ๑ ตอน ๒ หน้า ๔๔๘—๔๕๗

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๙ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>มร. ฮิลล์ เดินทางไปถึงอาจีน มร. ฮอคเจส และชาวอังกฤษอื่นๆ อีกหลายคนถูกจับกุมเป็นนักโทษ อยู่ที่กรุงสยาม มีราชทูตสยาม ๒ คนเดินทางมากับเรือฝรั่งเศสเพื่อ ไปเฝ้าพระเจ้ากรุงอังกฤษ</p>	<p>๕๖</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๙ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>มร. ฮิลล์ เดินทางไปถึงอาจีน มร. ฮอคเจส และชาวอังกฤษอีก หลายคนถูกคุมตัวเป็นนักโทษอยู่ ที่กรุงสยาม มีราชทูตสยาม ๒ คน เดินทางมากับเรือฝรั่งเศสเพื่อไป เฝ้าพระเจ้ากรุงอังกฤษ</p>	<p>๕๘</p>
<p>บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๓๐ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เหมือนข้างต้น พวกฝรั่งเศสเรียกร้องเอาเมือง มะริด และบางกอก</p>	<p>๕๙</p>
<p>กรุงสยาม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>บันทึกเหตุการณ์โดยสรุปว่าด้วย การปฏิวัติในปี ค.ศ. ๑๖๘๘ พระเจ้ากรุงสยามเสด็จสวรรคต (พระนารายณ์) พระเพทราชาขึ้น ครองราชย์ ประหารชีวิตฟอลคอน และกระบวนกรต่อต้านการเผยแพร่ ศาสนาคริสต์ียน</p>	<p>๖๐</p>

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๓๒. การปรึกษาธุรกิจที่บ็อมเซนต์ยอร์จ	รายงานการประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์-ยอร์จ เล่ม ๕ หน้า ๗ (ชุดที่ ๒ ของหน้า)
๓๓. เอโลฮู เยล เขียนถึงราชินีแห่งอาจีน	จดหมาย	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์-ยอร์จ เล่ม ๒๑ หน้า ๑๐๐—๑๐๑ (ชุดที่ ๒ ของหน้า)
๓๔. จดหมาย	จดหมาย (เก็บความ)	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๑๘๐๘ (บอมเบย์) เก็บความจากเอกสารสาธารณะ เลขที่ ๓
๓๕. จดหมายจากกุกที่เมืองตะนาวศรี	จดหมาย (เก็บความ)	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๑๘๑๘ (บอมเบย์) เก็บความจากเอกสารสาธารณะ เลขที่ ๓
๓๖. สัญญาที่ไค้ต่ออายุแล้วระหว่างบริษัทกับพระเจ้ากรุงสยาม	สัญญา	บันทึกของชาวคัทซ์ เอ. เล่ม ๒ ตอน ๑ สนธิสัญญา ฯลฯ หน้า ๔๕๖—๔๖๐
๓๗. เคนันซิลที่บ็อมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงเคนันซิลที่สุรัต	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ็อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๒๑ หน้า ๑๐๘—๑๐๙ (ชุดที่ ๒ ของหน้า)

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ให้เรือ "โคโรธี" ออกเดินทางไป อาจีน เพื่อคอยตักเรือของโมกุล และของพระเจ้ากรุงสยาม.</p>	<p>๖๖</p>
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>การประทุษร้ายเรือสยามที่อาจีน เพื่อเป็นการแก้แค้นที่พวกอังกฤษ ถูกพวกสยามรังแกกดขี่.</p>	<p>๖๗</p>
<p>..... วันที่ ๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ราชทูตของพระเจ้ากรุงสยามมาถึง เพื่อยื่นคำร้องเรียนต่ออังกฤษ</p>	<p>๗๑</p>
<p>ตะนาวศรี วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ข่าวเกี่ยวกับ "การเปลี่ยนแปลง ที่น่าประหลาดซึ่งได้เกิดขึ้นในกรุง สยาม มะริค และตะนาวศรี"</p>	<p>๗๒</p>
<p>กรุงสยาม วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน เอ็น. เอส. (๔ พฤศจิกายน. โอ. เอส) ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>เนื้อหาของสัญญา</p>	<p>๗๓</p>
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘</p>	<p>ข่าวเกี่ยวกับธุรกิจที่อาจีน</p>	<p>๗๖</p>

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๓๘. เกาน์ซิล ออฟ เซเว่นทีน ที่มีคเคิลเบิร์ก เขียนถึง ข้าหลวงใหญ่ และเกาน์ซิล ออฟ อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๒ เล่ม ๔ เลขที่ ๒๑๑
๓๙. บทเจรจากาความของเจ้า หน้าที่ผู้แทนบริษัทสัญ- ชาติอังกฤษ ๒ นาย มร. ชอคเจส และ มร. ซิลล์ ระหว่างที่พำนักอยู่ในกรุง สยาม	รายงาน (บทแปล)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๒ เลขที่ ๑๐๓๘ หน้า ๑-๗
๔๐. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเกาน์ซิล ออฟ เซเว่นทีน	จดหมาย (บทแปล)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๑ เลขที่ ๑๐๑๒ หน้า ๓-๗
๔๑. จดหมายเหตุรายวันของ บ้อมเซนตย์อร์จ	จดหมายเหตุ รายวัน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ้อมเซนตย์อร์จ เล่ม ๕ หน้า ๒๙-๓๐ (ชุดที่ ๒)
๔๒. เกาน์ซิลที่บ้อมเซนตย์อร์จ เขียนถึงบริษัทอีสต์อิน- เดีย	จดหมาย (เก็บความ)	ไอ. ซี. เลขที่ ๕๖๕๘

วันที่	เรื่อง	หน้า
มิตเติลเบอร์ก วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน โอ. เอส. (วันที่ ๑ ธันวาคม เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๘๘ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน (วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๘๘	เกี่ยวกับเรื่องความประพฤติกู้ร้าย ของพวกอังกฤษในกรุงสยาม และ เรื่องเรือสัญชาติฝรั่งเศส ๕ ลำ เดินทางมาถึง	๗๘ ๘๐
บัตตาเวีย วันที่ ๑๖ ธันวาคม (วันที่ ๒๗ ธันวาคม เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๘๘	การดำเนินธุรกิจของพวกฝรั่งเศส ในกรุงสยาม	๘๕
บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๔ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๘	ข่าวเกี่ยวกับการปฏิวัติจลาจลใน กรุงสยาม	๘๘
บ่อมเซนต์ยอร์จ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘	ข่าวเกี่ยวกับการปฏิวัติจลาจลใน กรุงสยาม	๘๙

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๔๓. การปรึกษาธุรกิจที่บ่อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๖ หน้า ๓
๔๔. คำสั่งของบริษัทมิไปยัง กัปตัน จอห์น บอนเนล ผู้บังคับการเรือ "ซันโอส" ซึ่งกำลังมุ่งไปยังบ่อม เซนต์ยอร์จ	คำสั่ง (เก็บความ)	หนังสือรวมจดหมาย เล่ม ๘ หน้า ๒๘—๒๙
๔๕. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล ออฟ เซเว่นทีน	จดหมาย (บทแปล) (เก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๒ เลขที่ ๑๐๔๕ หน้า ๑—๑๐
๔๖. การปรึกษาธุรกิจที่บ่อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๖ หน้า ๓๐
๔๗. การปรึกษาธุรกิจที่บ่อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๖ หน้า ๓๑
๔๘. การปรึกษาธุรกิจที่บ่อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๖ หน้า ๓๕—๓๖

วันที่	เรื่อง	หน้า
บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๗ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๙	นักโทษชาวอังกฤษหลายคนเดิน- ทางจากกรุงสยาม มาถึงคัวเรือ ฟรีเกต “เฟิร์ล”	๙๓
ลอนดอน วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๙	คำสั่งให้เข้ายึดเรือสยามกับเรือ อังกฤษที่ประกอบการค้าโดยไม่มี ใบอนุญาตจากบริษัท	๙๔
ปัตตาเวีย วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ (๒๗ กุมภาพันธ์ เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๘๙	เรื่องราวโดยละเอียดเกี่ยวกับการ กบฏในกรุงสยาม	๙๖
บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๙	เรือสยามชื่อ “ลอเร็ตตา” เกยตื้น มีคำสั่งให้ มร. เฟรเซอร์ จัดการ เข้าช่วยเท่าที่จะทำได้	๑๐๔
บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๔ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๙	—เหมือนข้างต้น—	๑๐๕
บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๗ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๙	การกบฏที่เกิดขึ้นในกรุงสยาม เปิด โอกาสให้เราจับโจมเอาเมืองมะริด	๑๐๖

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๔๙. เคาน์ซิลที่บอมเบย์ เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	โอ. ซี. เลขที่ ๕๖๗๑
๕๐. เคาน์ซิลที่บอมเบย์เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	โอ. ซี. เลขที่ ๕๖๗๖
๕๑. ที่ประชุมคณะกรรมการเขียนถึงเคาน์ซิลที่บอมเบย์	จดหมาย (เก็บความ)	หนังสือรวมจดหมาย เล่ม ๙ หน้า ๗๑
๕๒. เคาน์ซิลที่บอมเบย์เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	โอ. ซี. เลขที่ ๕๖๗๙
๕๓. จดหมายเหตุร้ายวันของบอมเบย์	จดหมายเหตุร้ายวัน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บอมเบย์-ยอร์จ เล่ม ๖ หน้า ๗๐
๕๔. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวียเขียนถึงเคาน์ซิล ออฟเซเว่นทีน	จดหมาย (บทแปล) (เก็บความ)	บันทึกของชาวดัชช์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๓ เลขที่ ๑๐๕๓ หน้า ๗-๘

วันที่	เรื่อง	หน้า
บอมเบย์ วันที่ ๗ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๙	ให้ดำเนินการเรียกใช้หนี้สงคราม กับกรุงสยาม	๑๐๘
บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๙	ข่าว มร. ฮอคเจสเดินทางถึงอาจีน	๑๐๙
ลอนดอน วันที่ ๑๑ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๙	ที่ประชุมจะรู้สึกพอใจถ้าจะยกเมือง มะริด และสิทธิในการเก็บอากร ขนอนให้แก่บริษัทเป็นผู้จัดเก็บ แต่ผู้เดียว	๑๑๐
บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๑ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๙	มร. ฮอคเจส กับ มร. ฮิลล์ ไม่ได้ รับคำสั่งอย่างเป็นทางการให้เดิน- ทางไปกรุงสยามเพื่อเจรจาสงบศึก	๑๑๑
บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๙	มร. ฮอคเจส ถึงแก่กรรม ระหว่าง มากับเรือ "รูบี้" ขณะเดินทางอยู่ ในเส้นทางบัลลาซอร์	๑๑๒
ปัตตาเวีย วันที่ ๑๙ ธันวาคม (วันที่ ๓๐ ธันวาคม เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๘๙	คำสั่งให้ทูตให้พระเจ้ากรุงสยาม ทรงทราบ และแจ้งพระคลังเรื่อง ภาวะสงครามของประเทศฝรั่งเศส และอังกฤษ	๑๑๓

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๕๕. เก็บความจากคำบรรยายของเลอมูเอล แบล็คเมอร์ เกี่ยวกับการเดินทาง	จดหมายเหตุรายวัน (เก็บความ)	โอ. ซี. เลขที่ ๕๖๖๕
๕๖. เคนซีลิตที่บอมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงเคนซีลิตที่บอมเบย์	จดหมาย (เก็บความ)	โอ. ซี. เลขที่ ๕๗๐๐
๕๗. คณะกรรมการเขียนถึงเคนซีลิตที่บอมเบย์	จดหมาย (เก็บความ)	หนังสือรวมจดหมาย เล่ม ๙ หน้า ๗๙
๕๘. เคนซีลิตที่บอมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงบริษัทอีสต์ อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	โอ. ซี. เลขที่ ๕๖๙๘
๕๙. เคนซีลิตที่ปัตตาเวีย เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดียที่อัมสเตอร์ดัม	จดหมาย (บทแปลและเก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๓ เลขที่ ๑๐๖๘ หน้า ๖-๗

วันที่	เรื่อง	หน้า
ค.ศ. ๑๖๘๙—๑๖๙๐	จัดการสินค้าที่ลูกค้าสั่งขึ้นเรือ พร้อมทั้งสินค้าของพระเจ้ากรุง- สยาม (ดูข้างล่างลำดับที่ ๖๒)	๑๑๔
บ็อมเซนตียอร์จ วันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๑๖๙๐	กองเรือฝรั่งเศสถูกสะกดรอยที่กรุง- สยาม และจะเดินทางต่อไปยัง เบงกอล	๑๑๖
ลอนดอน วันที่ ๓๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๙๐	เหตุผลในการเชื่อมสัมพันธไมตรี กับพระเจ้ากรุงสยาม	๑๑๗
บ็อมเซนตียอร์จ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๙๐	มร. ฮอคเจส ถึงแก่กรรม ที่ บัลลาซอร์ พวกอังกฤษได้รับการ ต้อนรับขับสู้เป็นอย่างดีจากรัฐบาล สยามที่ได้จัดตั้งขึ้นใหม่พวกฝรั่ง- เศสถูกขับไล่ออกไปนอกประเทศ หมดแล้ว คงมีแต่พวกคัทซ์เท่านั้น ที่ยังคงตั้งรกรากอยู่ที่นั่น	๑๑๘
ปัตตาเวีย วันที่ ๔ มีนาคม (วันที่ ๑๕ มีนาคม เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๙๐	นายพลเคส์ฟาร์จ พยายามเข้า ไกล่เกลี่ยเรื่องของพระเจ้ากรุงสยาม แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่ปรากฏ ว่ามีเรือชาวอังกฤษเดินทางไปถึง กรุงสยาม	๑๒๐

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๖๐. การปรึกษาธุรกิจที่บ่อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๖
๖๑. คณะกรรมการ เขียนถึง เคาน์ซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมาย (เก็บความ)	หนังสือรวมจดหมาย เล่ม ๙ หน้า ๑๓๙
๖๒. บันทึกจดหมายเหตุรายวัน ของบ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมายเหตุ รายวัน (เก็บความ)	บันทึกบ่อมเซนต์ยอร์จ ฉบับ แม่เคเคเนซี เล่ม ๕๖
๖๓. เลอมูเอล แบล็คโมร์ เขียนถึงเคาน์ซิลที่สُرรัท	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง สُرรัท เล่ม ๑๑๐ หน้า ๗๖
๖๔. เคาน์ซิล ที่สُرรัท เขียนถึง บริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	โอ. ซี. เลขที่ ๕๗๖๘
๖๕. เจ. โครพเล่ เขียนถึง พี. ลาร์จ เกี่ยวกับเรื่อง ความยุ่งยากที่กรุงสยาม	จดหมาย (เก็บความ)	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๑๘๒๕ เก็บความจากเอกสารสาธารณะ เล่ม ๓ ลงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘

วันที่	เรื่อง	หน้า
บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๙๐	จดหมายของเอไลชู เยล เขียนถึงท่านพระคลัง ทวงหนี้ของบริษัทจากพระเจ้ากรุงสยาม	๑๒๒
ลอนดอน วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๙๑	ไม่ให้จ่ายเงินเพื่อทำธุรกิจในกรุง-สยาม	๑๒๕
บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๙๑	เรื่องความเคราะห์ร้ายของเลอมูเอล แบล็คเมอร์ ที่กรุงสยาม สิ้นค้าในความดูแลซึ่งเป็นของชาวสยาม และถูกโจรสลัดอังกฤษทำลาย ได้รับความเสียหาย ชาวสยามได้เรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายนี้	๑๒๖
มะลักกา วันที่ ๒	—เหมือนข้างต้น—	๑๒๘
เมษายน ค.ศ. ๑๖๙๑ สุรัต วันที่ ๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๙๑	ส่งเรือ "เบนจามิน" บรรทุกสินค้าไปกรุงสยาม	๑๓๒
วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๙๘	(หน้าที่ตรงกับส่วนนี้ในต้นฉบับเดิมถูกทำลายหมด)	๑๓๓

(๒๖)

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๖๖. การปรึกษาธุรกิจ (ที่ บ่อมเซนต์ยอร์จ ?)	การปรึกษาธุรกิจ	บัญชีโรงพิมพ์ เลขที่ ๕๒๘ เก็บความจากการปรึกษาธุรกิจ ทั่วไป ค.ศ. ๑๖๙๗ เล่ม ๒๕
๖๗. เกาน์ชิล ที่สุร์ต เขียนถึง กัปตันเลียวนาร์ต บลูม ผู้บังคับการเรือเบนจามิน	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง สุร์ต เล่ม ๙๓
๖๘. สรุปความจากจดหมาย ทั่วไป ที่มีไปจากบ่อม เซนต์ยอร์จ ถึงบริษัท อีสต์อินเดียน	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง เบคเตล็ด เล่ม ๓ เอ หน้า ๒๑๖ เอ. —๒๑๗

วันที่	เรื่อง	หน้า
วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๙๗	บทแปลของจดหมายจากหะยี โม-หะหมัด อัลลี ต้องการจะขอไปผ่านทางให้กับเรือนครเวศชัย ซึ่งเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม และอัลลีค คอน ได้ส่งของขวัญมาด้วย พร้อมด้วยคำตอบ ซึ่งได้รับทราบและอนุมัติแล้ว	๑๓๔
สุรต วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๙๑	คำสั่งให้ออกเรือไปอาจีน และเกตาห์ และให้หยั่งเสียงดูพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ใหม่ มีพระทัยเอนเอียงไปเข้าข้างอังกฤษเพียงใด ถ้าพระองค์ทรงปฏิเสธไม่ยอมเป็นมิตร ก็ให้จัดการเขี้ยึดและทำลายเรือค้าและทรัพย์สินสมบัติสินค้าของพระองค์และพวกชาวสยามเสียทั้งหมด	๑๓๕
บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๙๑	เกี่ยวกับธุรกิจของเลอมูเอล แบล็คโมร์	๑๓๘

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๖๙. เคนันซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จเขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดียน	จดหมาย (เก็บความ)	ไอ. ซี. เลขที่ ๕๗๗๗
๗๐. การประชุมธุรกิจที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	รายงานการประชุม (เก็บความ)	บันทึกของบ่อมเซนต์ยอร์จ เอกสารรวมชุดแม็คเคนซี เล่ม ๕๖
๗๑. การปรึกษาธุรกิจที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	รายงานการประชุม (เก็บความ)	บันทึกของบ่อมเซนต์ยอร์จ เอกสารรวมชุดแม็คเคนซี เล่ม ๕๖
๗๒. สรุปรายความจากเรื่องราวของเลอมูเอล แบล็คเมอร์ ที่กล่าวไว้เกี่ยวกับเรื่องการเดินทาง	บรรยายความ (เก็บความ)	ไอ. ซี. เลขที่ ๕๖๖๕
๗๓. สรุปรายความจากจดหมายทั่วไป ที่มีไปจากบ่อมเซนต์ยอร์จ ถึงบริษัทอีสต์อินเดียน	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง เบ็ตเตล็ด เล่ม ๓ เอ. หน้า ๒๔๒ เอ.

วันที่	เรื่อง	หน้า
บ่อมหเซนตัยอรัจ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๕๑	สรุปจดหมายตอบของท่านพระคลัง มิไปถึงเอไลฮู เยล (ดูข้างบนลำดับที่ ๖๐) กล่าวว่า "พระเจ้ากรุงสยาม องค์ปัจจุบัน ไม่มีพระราชทรัพย์ที่ จะชำระหนี้" ฉะนั้นจึงให้คำเนิน สงครามกับกรุงสยามต่อไป	๑๓๙
บ่อมหเซนตัยอรัจ วันที่ ๒๙ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๑ —๒	เสนอให้จัดการกวาดต้อนทรัพย์ สมบัติ ผู้คนซึ่งคาดว่าจะเดินทาง มาถึงด้วยเรือ อารมีเนียน	๑๔๒
บ่อมหเซนตัยอรัจ วันที่ ๒๔ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๕๑ —๒	การเข้ายึดกวาดต้อนทรัพย์สมบัติ ของพระเจ้ากรุงสยามอาจมีอันตราย ไม่ปลอดภัย	๑๔๓
ค.ศ. ๑๖๕๒	เดินทางถึงเมืองมะลักกา	๑๔๔
บ่อมหเซนตัยอรัจ วันที่ ๑๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๕๓	การค้ากับกรุงสยามไม่ได้ผล	๑๔๕

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๗๔. จดหมายเหตุร้ายวัน ของ บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมายเหตุร้ายวัน (เก็บความ)	บันทึกของบ่อมเซนต์ยอร์จ เอกสารรวมชุดแม็คเคนซี เล่ม ๕๖
๗๕. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ) (บทแปล)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๕๐ เลขที่ ๑๒๘๗ หน้า ๓—๖
๗๖. เคนซิลที่บอมเบย์ เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บอมเบย์ เล่ม ๑๑
๗๗. มร. เบาเยียร์ เขียนถึง เคนซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	รายงาน (เก็บความ)	บันทึกของห้าง ประเทศจีน เล่ม ๕
๗๘. เจ้าพนักงานที่ตั้งเกีย เขียนถึงเคนซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้างบ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๓๓ หน้า ๑๕๒
๗๙. เคนซิลที่ชุตานตตา (ชุตานาติ) เขียนถึงเคนซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง กัลกัตตา เล่ม ๖

วันที่	เรื่อง	หน้า
บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๕๓	มร. บารูน ถูกจับข้อหาขู่งทหาร ประจำค่ายให้เดินทางไปกรุงเทพฯ กับเขา	๑๔๖
ปัตตาเวีย วันที่ ๒๔ มกราคม (วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๕๕	ซามูเอล บารอน เดินทางจาก มัตราสไปยังกรุงเทพฯ การกระทำ ที่ลบลู่ธงอังกฤษในกรุงเทพฯ	๑๔๗
บอมเบย์ วันที่ ๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๕๕	เรือคัทซ์ ๓ ลำ เดินทางมาจาก ฮอลแลนด์ นำข่าวมาแจ้งว่าพวก ฝรั่งเศสมีแผนจะทำการบางอย่าง แก่เกาะโมลุกกะ	๑๔๘
วันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๕๖	รายงานเรื่องการค้าในโคชินไชน่า	๑๕๑
ตั้งเกีย วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๕๖	เรืออังกฤษออกเดินทางจากกรุง- สยามจะไปตั้งเกีย ไต้แหวะที่กัม- พูชา	๑๕๒
ชาตานาคี วันที่ ๑๕ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๗	บาทหลวงตาซารด์ออกเดินทางจาก เบงกอล ไปมะริด	๑๕๓

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๘๐. กลอส ฟุกท์ และเคาน์ซิลของบริษัทอีสต์อินเดียแห่งเคนมาร์กที่ตรังกีบาร์ เขียนถึงนาธานีล ฮิกกินสัน และเคาน์ซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้างบ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๓๓ หน้า ๑๐๑—๑๐๒
๘๑. บทแปล จดหมายจากหะยี มุหะหมัด อาลี ถึงผู้ช่วยผู้ว่าราชการที่อินเดีย นาธานีล ฮิกกินสัน	จดหมาย	บันทึกของห้างบ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๓๓ หน้า ๑๑๗
๘๒. เคาน์ซิลที่บอมเบย์ เขียนถึงเคาน์ซิลที่สุรัต	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง สุรัต เล่ม ๑๑๓
๘๓. เคาน์ซิลที่บ่อมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงเคาน์ซิลที่บอมเบย์	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บอมเบย์ เล่ม ๒๘
๘๔. การปรึกษาธุรกิจที่บ่อมเซนต์ยอร์จ	รายงานการประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้างบ่อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๑๐ หน้า ๗—๘

วันที่	เรื่อง	หน้า
<p>บ็อมแคนสเบอร์ก วันที่ ๑๗ เมษายน ค.ศ. ๑๖๕๗</p>	<p>เรือลำหนึ่งในกองเรือของกรุงสยาม ถูกปล้นสะดมโดยสลักชาวอังกฤษ ที่มะริค</p>	<p>๑๕๔</p>
<p>(ได้รับที่บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๕๗)</p>	<p>เรือที่มุ่งหน้าไปเมืองตะนาวศรี มี ของกำนัลที่จะนำไปทูลเกล้า ฯ ถวายพระเจ้ากรุงสยาม ถูกเรือ อังกฤษเข้าปล้นสะดม เรือสยาม ที่เมทชะเลบัตัมที่จะไปตะนาวศรี ต้องใช้ใบผ่านถึงจะผ่านไปได้</p>	<p>๑๕๖</p>
<p>บอมเบย์ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๕๗</p>	<p>การออกรังควานของเรือฟรีเกท “โมโซ” ตามชายฝั่งกรุงสยาม</p>	<p>๑๕๘</p>
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๘ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๘</p>	<p>—เหมือนข้างต้น—</p>	<p>๑๕๙</p>
<p>บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๗ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๗</p>	<p>—เหมือนข้างต้น—</p>	<p>๑๖๐</p>

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๘๕. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคนส์ลิต ออฟ เซเว่นทีน	จดหมาย (บทแปล) (เก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๕๓ เลขที่ ๑๖๔๒ หน้า ๑-๒
๘๖. จดหมายตอบเป็นลาย- ลักษณ์อักษรไทย วพนว ออกญาพระคลัง ฯ	จดหมาย (บทแปล)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๕๕ เลขที่ ๑๕๐๗
๘๗. เจ้าพนักงานที่เมืองกาลีกูท เขียนถึงเคนส์ลิตที่บอม- เบย์	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง บอมเบย์ เล่ม ๒๙
๘๘. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคนส์ลิต ออฟ เซเว่นทีน	จดหมาย (บทแปล) (เก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๕๔ เลขที่ ๑๖๗๙ หน้า ๖-๘
๘๙. การปรึกษาธุรกิจที่บ้อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้างบ้อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๑๐ หน้า ๑๐๘

วันที่	เรื่อง	หน้า
บัตตาเวีย วันที่ ๒๑ มกราคม (วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๙๘	บาทหลวงตาซาร์ต เดินทางจาก เบงกอลมาถึงกรุงเทพฯ แล้วออก เดินทางต่อไปอีก ทั้ง ๆ ที่ยังมีได้ ปฏิบัติงานให้ได้ผลแต่ประการใด	๑๖๒
กรุงเทพฯ วันที่ ๒๖ มิถุนายน (วันที่ ๗ กรกฎาคม เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๙๘	เกี่ยวกับเรื่องเจรจากันระหว่าง จาก็อบ แจนส์ เดอ รอย และ บาทหลวงตาซาร์ต ซึ่งเกี่ยวข้องกับ เรื่องพวกฝรั่งเศสที่ตะนาวศรี	๑๖๓
กาลีกูท วันที่ ๙ มกราคม ค.ศ. ๑๖๙๙	เรือฝรั่งเศส ๒ ลำ เดินทางมาจาก เนแกรี มีจุดประสงค์จะเข้ายึด ตะนาวศรี แต่ต้องเลิกลัมแผนไป เนื่องจากเหตุผลบางประการ	๑๖๔
บัตตาเวีย วันที่ ๓๐ มกราคม (วันที่ ๓๐ กุมภาพันธ์ เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๙๙	เรือฝรั่งเศส ๔ ลำ มีบาทหลวง ตาซาร์ตร่วมไปด้วย ได้เดินทาง ไปถึงเมืองตะนาวศรี	๑๖๖
บ่อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๙๙	สร้างเรือของพระเจ้ากรุงสยามร้อง- เรียนเรื่องออกัสติน ฮาร์ทเข้าปล้น สะทิมเรือของพระเจ้าอยู่หัวของเขา เรื่องนี้ได้สืบค้นรับฟังมาเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน	๑๖๘

(๓๖)

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๕๐. การปรึกษาธุรกิจที่บ็อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้างบ็อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๑๐ หน้า ๑๒๕
๕๑. การปรึกษาธุรกิจที่บ็อม เซนต์ยอร์จ	รายงานการ ประชุม (เก็บความ)	บันทึกของห้างบ็อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๑๐ หน้า ๑๔๐
๕๒. ใบเสร็จรับเงินจำนวน ๒,๐๐๐ พระโกดาส์ รัปไว้ ในบัญชีชำระหนี้ของพระ- เจ้ากรุงสยามให้กับบริษัท	ใบเสร็จ (เก็บความ)	บันทึกของห้างบ็อมเซนต์ยอร์จ เล่ม ๑๐ หน้า ๑๕๑
๕๓. สรุปความจากจดหมาย ทั่วไป ที่มีไปจากบ็อม เซนต์ยอร์จ ถึงบริษัท อีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	บันทึกของห้าง เบ็ตเตล็ด เล่ม ๓ เอ. หน้า ๓๘๒ เอ.
๕๔. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงบริษัทคัทซ์อีสต์ อินเดีย ที่อัมสเตอร์ดัม	จดหมาย (บทแปล) (เก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๕๕ เลขที่ ๑๕๔๘ หน้า ๕-๗

วันที่	เรื่อง	หน้า
บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๙๙	ออกัสติน ฮาร์ท ถูกพิพากษาโทษ และปรับ	๑๗๐
บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๙๙	ออกัสติน ฮาร์ท จ่ายค่าปรับให้ ๒,๐๐๐ พระโกตาสี และรับ เข้าไว้ในบัญชีหนี้ของพระเจ้า กรุงสยาม	๑๗๑
บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๙๙		๑๗๒
บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑ และ ๑๓ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๙๙	สรุปสาระสำคัญคดีออกัสติน ฮาร์ท	๑๗๓
ปัตตาเวีย วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน (วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๙๙	พวกฝรั่งเศสและฝรั่งชาวยุโรปชาติ อื่น ๆ พยายามหาทางเข้าไปทำ ธุรกิจในกรุงสยาม	๑๗๕

(๓๘)

ชื่อ	ลักษณะของเอกสาร	แหล่งที่มา
๙๕. เรื่องราวเกี่ยวกับการค้าพาณิชย์ของอินเดีย เขียนจากสิ่งที่ประสบมาแล้วในระยะเวลา ๑๒ ปี เขียนโดยเซอร์ นิโคลาส เวท	เรื่องราว (เก็บความ)	ไอ. ซี. เลขที่ ๖๙๘๘
๙๖. เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล ออฟ เซเว่นทีน	จดหมาย (บทแปล) (เก็บความ)	บันทึกของชาวคัทซ์ ชุดที่ ๑ เล่ม ๕๖ เลขที่ ๑๕๕๕ หน้า ๒-๓
๙๗. อัลเดิน แคทซ์โพล และเจ้าพนักงานที่ชูซาน เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย	จดหมาย (เก็บความ)	ไอ. ซี. เลขที่ ๗๒๘๗

(๓๕)

วันที่	เรื่อง	หน้า
บนเรือมองตากู ซึ่งกำลังมุ่งหน้าไปสุรัต ค.ศ. ๑๖๕๕	ผลิตผลต่าง ๆ ของกรุงสยาม	๑๗๘
บัตตาเวีย วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ (วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๗๐๐	ข่าวเรื่องการกบฏในกรุงสยาม และข่าวการเสียโคราชให้แก่ทัพหลวง	๑๗๙
ซูซาน วันที่ ๒๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๗๐๐	ข้อโต้เปรียบในการตั้งรกรากที่ปูโลคอนโคร์	๑๘๑

หน้าว่าง

**บันทึกเรื่องสัมพันธไมตรี
ระหว่างประเทศไทยกับปานามาประเทศ
ในศตวรรษที่ ๑๑
เล่ม ๕**

พ.ศ. ๑๖๘๘ - ๑๗๐๐

นายไพโรจน์ เกษมณีกิจ B.A., Dip. Soc. Stud.,
Dip. Small Scale Ind.

ผู้แปล

หน้าว่าง

บันทึกทาง บ่อม
เซนค็ยอร์จ เด่มท์
๒๑ หน้า ๑๗๖

เอไลฮู เบล ที่บ่อมเซนค็ยอร์จ เขียนถึงมองซีเออร์
มาร์แตง ที่ปอนดิเซอรั

ลงวันที่ ๑๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๔๘

บ่อมเซนค็ยอร์จ วันที่ ๑๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๔๗/๔๘

กราบเรียน ท่านผู้อำนวยกา ร มองซีเออร์ มาร์แตง
แห่งบริษัทอีสต์อินเดี ย ฝรั่งเศส

พระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัว แห่งประเทศ อังกฤษ
ได้มีรับสั่งให้ มร. ซามูเอล ไวท์ ซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษ
และเคยรับใช้สนองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพะ-
เจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม รวมทั้งคนอื่น ๆ ด้วย ให้ถอน
ตัวจากเมืองตะนาวศรี ซึ่งเคยรับราชการอยู่เดิมมาประจำ
ที่นั่นแทนซึ่งเรื่องนี้ มร. ไวท์ ทราบเรื่องดี และรับคำวา
จะปฏิบัติตามพระราชโองการ ปรากฏตามจดหมายที่ได้รับ
จากโปลติกท์ ทั้ง ๆ ที่การเป็นอยู่เช่นนี้ เรากลับได้รับ
ทราบมาว่า เขาได้เดินทางออกมาแล้ว แต่กลับเดินทาง
ไปที่ปอนดิเซอรั และไม่ได้ตั้งเข็มที่จะมุ่งมาที่นี้ ซึ่งสรุป
แล้วก็เป็นการจงใจของเขาที่จะสร้างความไม่พอใจให้แก่เรา
เรื่องนี้ทำให้เราคิดสงสัยขึ้นมาว่า เรือและสินค้าที่เขานำ
ไปนั้นคงจะเป็นของเจ้านายเก่าเขาหรือพระบาทสมเด็จพะ-
เจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม กัตรูของเรานั้นเอง ซึ่งก็พอดี
กับที่เราจัดส่งเรือรบหลวงแห่งราชนาวิไปกับ มร. วิลเลียม

เฟรเซอร์ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาคนหนึ่งของข้าพเจ้าพร้อมด้วย
 กัปตัน อันโต เวลท์เตน ให้ไปเรียกตัว มร. ซามูเอล
 ไวท์ กลับมา พร้อมกับเรือที่เขาเป็นผู้กำกับอยู่ เพื่อจะ
 ได้นำส่งขึ้นฝั่งศาลทหารต่อไป ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงใคร่
 ขอความช่วยเหลือจากท่านในเรื่องนี้ด้วย ข้าพเจ้าไม่สงสัย
 เลยว่า มร. ไวท์ จะต้องเป็นคนที่มิโทษะพลุ่งพล่าน ไม่
 เจียมตัว จนถึงขนาดบังอาจขั้คำสั่งได้ พร้อมนี้ขอ
 ฝากความระลึกถึงมายัง มร. เฟรเซอร์ ด้วย

ด้วยความนับถืออย่างยิ่ง

เอไลฮู เฮล

บ็อมเซนต์ยอร์จ
บันทึก หมวดเก็บ
แม็คเคนซี เล่ม
๕๔ หน้า ๒๕๑-๒
(สรุปประเด็น)

เรือฝรั่งเศสเดิน
ทางเข้ามาเฉียด
เส้นทาง
ส่งกลุ่มทหารเรือ
ออกไปรับบนเรือ

ทูตฝรั่งเศสอยู่ใน
เรือ
ข้อแก้ตัวไม่ขึ้นฝั่ง
ส่งเซอร์วาเลียร์
ไฟแบง ขึ้นมา
แทน

ข่าวจากกรุงเทพฯ

การปรึกษาธุรกิจที่บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๒ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘

เรือสัญชาติฝรั่งเศส ชื่อ เพรสติเคนท์ ได้เดินทาง
ออกจากเมืองมะริค (Mergui) เข้ามาเฉียดเส้นทางนี้ รัฐ-
บาลได้จัดส่งทหารเรือฝรั่งเศสออกไปต้อนรับ และนำเข้าไป
จอดเทียบท่า พวกนี้ได้รับทราบข่าวคราวธุรกิจของเรา
จากเมืองมะริคและกรุงเทพฯ พวกเขาคอยฟังอยู่ว่าจะมี
ใครบ้างใหม่ที่จะคิดส่ง กรมการเมืองออกไปให้การต้อนรับ
และเชื้อเชิญให้ขึ้นฝั่ง แต่ลูกเรือได้แจ้งให้ทูตที่อยู่บน
เรือทราบว่ามีเรือลำที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้เดินทางผ่านมาทางนี้
เมื่อเร็ว ๆ นี้ และได้จัดส่งทหารเรือฝรั่งเศสที่ออกไปรับ
มาขึ้นฝั่ง และได้ฝากขอโทษที่ไม่อาจมาขึ้นฝั่งได้มากับ
พวกทหารฝรั่งเศส เนื่องจากมีธุรกิจรีบด่วนรออยู่ที่ปอนดิ-
เซอริ แต่ก็ยินดีจัดส่ง เซอร์วาเลียร์ ไฟแบง มาแจ้งให้
เราทราบข่าวคราวในละแวกนั้น ซึ่งมีอยู่ว่าพระเจ้ากรุง-
สยาม ได้ส่งกำลังรุกเข้าไปในบริเวณบ้อมบางกอก สอง
ข้างฝั่งแม่น้ำอันเป็นที่ฝรั่งเศสยึดครองอยู่ กับได้ส่งกำลัง
ไปยังเมืองเกาะตะมะ เพื่อจัดสร้างคลังแสงที่มะริค เพื่อ
จัดทำเป็นบ้อมขึ้นต่อไป ในการนี้พระองค์ได้จัดส่งนาย-
ช่างและผู้กำกับงานชาวฝรั่งเศสไปที่นั่นด้วย แต่ไฟแบง

มร. ฮอคเจส และ
มร. ฮิลล์ ที่กรุง
สยาม

แม่ทัพสยามสอง
ท่านไปปราบมอญ

ผู้ที่รอดชีวิต

ไม่แจ้งให้เราทราบเลยเกี่ยวกับเรื่อง การรบราฆ่าฟันกันที่
เกิดขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ นอกจากจะเปรย ๆ ว่าตัวเขาเองเชื่อ
ว่าคงมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการกบฏ พระเจ้ากรุงสยามได้
จัดส่งข้าหลวงในพระองค์ลงไปชำระคดี(ปราบ) โฟแบง
ได้แจ้งด้วยว่า มร. ฮอคเจส และ มร. ฮิลล์ ได้เดินทาง
ไปถึงกรุงสยามแล้ว และกำลังรอรับคำสั่งแต่งตั้งให้ดำรง
ตำแหน่งเอกอัครราชทูตต่อไป ทั้งนี้ทั้งสองคน ไม่ได้
อาศัยอยู่อย่างผู้ถูกกักกันอาณาเขตแต่ประการใด นอกจาก
นั้นยังได้ทราบจาก โฟแบงอีกว่ากัปตัน เปอริแมน ได้ซ่อม
แซมเรือเสวีจเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่คอยรอรับคำสั่งจาก
มร. ฮอคเจส และ มร. ฮิลล์ ให้เขาเดินทางกลับเท่านั้น
โฟแบงแจ้งว่า กรุงสยาม ได้ส่งแม่ทัพสองนายเดินทางไป
ปราบมอญ และตามจับกุมตัว Trivitore มีกองเรือติด
ตามไปด้วย กองเรือนี้ทราบว่ามีพวกคริสเตียนประมาณ ๘๐
คน มีทั้งชาวฮอลันดา ฝรั่งเศส มีสติสพอร์ตูกุส และชาว
สยามเดินทางไปด้วย นอกจากนี้ยังกำลังจัดเตรียมเรือไว้
หนูน้อีกสองลำ แต่การณ์กลับปรากฏว่า มีผู้รอดชีวิตกลับ
มาจากการปราบกบฏครั้งนี้เพียง ๓ คนเท่านั้น คือ มร.
เทรคเคอร์ มร. มอร์แกนและกัปตันครอสเลย์ กัปตันตรีและ
เด็ก ชาวที่ได้รับความทราบจากโฟแบงนอกจากนี้ก็คือพระเจ้า-

คอนสแตนติน
ฟอลคอน ได้รับ
ปูนบำเหน็จความ
ดีความชอบ

กรุงฝรั่งเศสได้ทรงให้เกียรติยกย่องมองซิเออร์ ฟอลคอน
มาก โดยแต่งตั้งให้เป็นขุนนางแห่งฝรั่งเศส (Count of
France) และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Orders
of St. Michael และ St. Peter ให้กับได้รับอนุญาต
ให้เลือกลูกของตัวคนหนึ่งออกไปศึกษาอบรมในฝรั่งเศส

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนท์ยอร์จ
เล่ม ๒๑ หน้า ๑๘๑
(ย่อเรื่อง)

กรรมการที่บอมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงกรรมการที่สุรัต
ลงวันที่ ๑๗ มกราคม ค.ศ. ๑๖๔๘

เรือสัญชาติฝรั่งเศสเดินทางผ่านมาทางนี้ เมื่อวันที่
๑๔.....เราได้รับทราบจากเรือลำนี้นี้.....
ว่า มร. ฮอดเจส และ มร. ฮิลล์ ออกเดินทางไปถึงกรุง-
สยามเพื่อจัดการเรื่องที่พักตามที่บริษัทประสงค์
พวกฝรั่งเศสบอกเราว่าทางกรุงสยามได้จัดที่พักให้ และ
การได้รับต้อนรับและอยู่ที่นั่นได้อย่างเสรี แต่เรื่องราวจะ
เป็นอย่างไรที่นั่นเรานึกไม่ออกเลย เพราะที่พวกเขาไปกัน
ที่นั่นเป็นการกระทำนอกเหนือไปจากที่เราสั่ง เราหวังว่า
พวกเขาคงจะกลับมาโดยสวัสดิภาพ พวกฝรั่งเศสเล่าให้
พวกเราฟังว่า พวกอังกฤษที่ไปที่เมืองมะริดนั้น มีเพียง
๓ คนเท่านั้นที่รอดชีวิตกลับมา โดยพวกชาวคัทซ์ที่นั่น
ได้ช่วยคุ้มกันให้ รวมทั้งเด็กและผู้หญิงตัวยี้ก็มีเพียง ๑๐
คนเท่านั้นที่รอดกลับมา เรายังไม่อาจทราบได้ว่าใคร
เป็นคนก่อเรื่องขึ้น ไม่ทราบว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากคำสั่ง
ของพระเจ้ากรุงสยาม หรือเป็นเรื่องที่พลเมืองลูกซันคึด
กบฏต่อแผ่นดิน แต่เราทราบมาว่าพระเจ้ากรุงสยามได้ส่งแม่-
ทัพไปที่นั่นเพื่อจัดการปราบกบฏให้ราบคาบ แต่เท่าที่ทราบ
ยังไม่มีกรลงโทษผู้ใดทั้งสิ้น ชาวคราวทางบ้านชาวฝรั่งเศส
นั้นเราได้ทราบมาว่าทุกฝรั่งเศสได้นำทหาร ๖ นายมาด้วย

พร้อมด้วยผู้คนชาวฝรั่งเศสอีก ๑,๕๐๐ คน ซึ่งมีทั้งทหาร และพลเรือน เพื่อรับราชการกับพระเจ้ากรุงสยาม พระเจ้ากรุงสยามได้พระราชทานที่สองข้างฝั่งแม่น้ำบริเวณป้อมบางกอกและเมืองมะริดให้อยู่อาศัย และทรงอนุญาตให้ฝรั่งเศสส่งข้าหลวงและทหารมาป้องกันพื้นที่ที่มอบให้ได้ โดยพวกเขาจะได้จัดสร้างป้อมค่ายขึ้นตามคำสั่งต่อไป พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงโปรดปรานฟอลคอนมาก ได้ปูนบำเหน็จความชอบให้ฟอลคอน พระองค์พระราชทานยศขุนนางชั้น Count of France ให้แก่ ฟอลคอน และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Order of St. Michael และ St. Peter ให้และยังได้พระราชทานบำเหน็จรางวัลเป็นสิ่งของอื่น ๆ อีกมากมาย

บันทึกของห้าง
เบ็คเตลิค

เล่ม ๓ a. ff.

๑๒๕ a. ๑๓๐ a.

(เก็บความ)

เก็บความจากจดหมายทั่วไป เขียนจากบอมเบย์เมื่อวันที่
ถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๔๘

ย่อหน้าที่ ๔ เรือสลุปเคอร์ทานา และเจมส์ มีกำลัง
ทหาร ๔๐ คนพร้อมด้วยอาวุธครบครัน ได้รับคำสั่งให้
เคลื่อนพลไปยังเมืองมะริดและตะนาวศรี และให้ยึดเมือง
เหล่านี้เข้ามาไว้ในพระราชอาณาเขตตามพระราชประสงค์
ของพระเจ้ากรุงสยาม ถ้าหากทางเมืองมะริดและตะนาวศรี
ขัดขืนไม่ยอมส่งตัวพวกอังกฤษคืนมา ก็ให้เข้าโจมตีเมือง
และเข้ายึดมะริดไว้ให้ได้ ขอให้ส่งเรือ Pearl พร้อมด้วย
ทหาร ๔๐ คน มี มร. ฮอคเจส และ มร. จอห์น ฮิลล์
คุมเป็นกองหนุนตามไป ใต้เขียนถึง มร. เบร์นาร์ดี และ
ไวท์แล้ว เพื่อแจ้งให้ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับพระราชสาส์น
ของพระเจ้ากรุงสยามที่ทรงมีไปถึงพวกเขา ซึ่งขณะนั้น
เข้าใจว่ายังคงไม่ได้รับ เพราะยังคงติดอยู่ในเรือเบงกอล
แต่ก็ได้ถือโอกาสจัดส่งข้อความในจดหมายนั้น บางตอนไป
ให้พวกเขาทราบ กับต้น เวลท์เคน กับพวกเขาได้เดินทาง
ไปถึงแล้ว เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม และได้แจ้งให้ทราบ
ว่า เรือเจมส์ได้เดินทางไปถึงเมืองมะริด และได้รับการ
ต้อนรับเป็นอย่างดีจากพวกอังกฤษ กับต้น เวลท์เคน ได้
นำจดหมายขึ้นกราบเรียนเจ้าเมืองมะริด ขอสงวนศึกเป็น
เวลา ๕๐ วัน เพื่อรอคำตอบจากกรุงสยาม แต่หลังจาก

การขอสงบศึกเพียง ๑๔ วัน ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๔ กรกฎาคม
 พวกคนในเมืองมะริคก็ละเมิดสัญญาสงบศึก พอถึงเวลา
 สามทุ่มพวกพื้นเมืองก็ลุกขึ้นฆ่าฟันพวกอังกฤษ กัปตัน
 เวลท์เดิน กับ มร. ไวท์ หนีไปได้แต่เรือบอบช้ำมาก
 จึงขึ้นถ่ายเรือไปเรือเคอร์ตানা พอยกสมอเสร็จก็รีบแล่นใบ
 ออกปากอ่าวไป พวกมอญได้ระดมยิงเรือเจมส์ และใน
 ที่สุดท้ายก็เรือเจมส์และผู้คนในเรือไปได้ กัปตันเรือเจมส์
 และกลาสีว่ายน้ำหนีมาขึ้นเรือเคอร์ตানা ผู้คนชาวอังกฤษ
 ที่เหลือถูกฆ่าตายหมด รวมที่ถูกฆ่าตายทั้งสิ้นประมาณ ๕๐
 คน พวกเด็กและสตรีที่หลบซ่อนอยู่ก็รอดชีวิต รายงาน
 จากพวกฝรั่งเศสกล่าวไว้ยัทยาวถึงกัปตัน เวลท์เดิน และ
 มร. ไวท์ มร. ไวท์เดินทางมากับเรือเล็กและได้แวะที่
 ปอลลิทท์แล้วเดินทางต่อไปยังปอนดิเชอรี และเดินทาง
 ต่อไปด้วยเรือสำเภามาไปบอมเบย์ และได้เขียนจดหมายบอก
 มาให้พวกเราทราบเรื่องราวต่างๆ ที่เขาได้ประสบมา เรือ
 ของพวกฝรั่งเศสได้นำจดหมายจากกัปตัน เบอริแมน ที่
 มะริคมาส่ง แจ้งว่าขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างสงบศึก
 มร. ซิลล์ และ มร. ฮอดเจส ออกเดินทางไปกรุงสยาม
 ซึ่งเรื่องนี้ไม่ได้บอกคำสั่งให้เดินทางไปแล้ว แต่ทราบมาว่า
 พระเจ้ากรุงสยามได้พระราชทานบ้านพักให้เขาอยู่กัน และได้
 จัดส่งข้าหลวงต่างพระองค์ออกไปปราบกบฏที่มะริค แต่
 เราเกรงว่าที่เกียดกบฏรบราฆ่าฟันกันขึ้นนี้คงจะเกิดจากการ

ยูแห่ของฟอลคอนเพื่อหักหลังพระเจ้ากรุงสยาม ฟอลคอน
นี้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงโปรดปรานมาก ถึงกับพระ-
ราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น Count of France ฯลฯ และ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ฟอลคอนส่งลูกไปศึกษา
ที่ฝรั่งเศสได้

ย่อหน้าที่ ๕ ทูตฝรั่งเศสเดินทางมาถึงกรุงสยาม
เมื่อเดือนกรกฎาคม พร้อมตัวเรือ ๖ ลำ กับทหาร
๑,๐๐๐ คน และขุนนางอีกหลายคนเพื่อรับราชการสนอง
พระมหากษัตริย์คุณ เพราะพระองค์ได้พระราชทานบอมน
บางกอกให้เป็นที่อยู่อาศัย และยังได้รับหน้าที่ให้รักษา
ผลประโยชน์เมืองมะริดอีกด้วย นอกจากนี้ยังได้จัดส่ง
ขุนนางฝรั่งเศสออกไปประจำที่ตะนาวศรี ทั้งนี้ได้ช่วย
บำรุงขวัญของทหารไว้เป็นอันมาก ทั้งที่ชาวสยามไม่เห็น
ตัวกับเรื่องเลย.....

ย่อหน้าที่ ๙ กัปตันแบตเตน นำเรือของพระเจ้า
กรุงสยามออกไปส่งแร่ทองแดงและกัปตัน เฟน เป็นคน
นำเรือกลับจากสุรัตไปส่งกรุงสยาม ซึ่งเป็นเรือลำเดียวกับ
ที่กัปตันมุตินำไปส่งให้ เรือนี้ได้ถูกยึด

บันทึกของห้าง

เบ็คเตลิค

เล่ม ๓ a หน้า

๑๓๘ a—๑๓๘

(เก็บความ)

เก็บความจากจดหมายทั่วไปที่เขียนจากบอมเบนครตย์ยอร์จ
ถึงบริษัทออสตอนเดย์

ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘

ย่อหน้า ๓๗ มร. ฮอตเจส และ มร. ซิลล์ ออก
เดินทางไปกรุงสยามโดยไม่ได้รับคำสั่ง เราหวังว่าทั้งสองคน
คงจะไม่ถูกพอลคอนย่ำยี เพราะเขาได้รับคำสั่งให้เป็นผู้
คอยทำลายพวกอังกฤษในราชอาณาจักรของพระเจ้ากรุง-
สยาม แต่เมื่อนายพลเดินทางมาถึงที่บอม เขาจึงคิดกัน
ต่อไปว่าจะทำอย่างไรกันต่อไป เพื่อแก้แค้นที่ได้เกิดมีการ
กบฏฆ่าฟันกันขึ้น

ย่อหน้า ๔๓ พวกเขากำลังคิดปรับปรุงเกาะเนแกร์
ขึ้นเป็นอาณานิคม เนื่องจากมีประโยชน์ที่จะได้รับอยู่
หลายอย่าง ประการหนึ่งก็คือเป็นดินแดนที่อุดม และ
เหมาะที่จะใช้เป็นทีหลบมรสุมสำหรับเรือได้ จากปากคำ
ของกัปตัน เวลท์เตน การไปเกาะนี้นับจากบอมหรือเบง-
กอลไปจะใช้เวลาเพียง ๖ วันเท่านั้น กัปตัน เวลท์เตน
แจ้งว่า ไม่มีคนอยู่อาศัยบนเกาะเลย แต่มีอักษรภาษาสยาม
จารึกไว้บนฐานธง ซึ่งเขาเข้าใจว่าคงจะเป็นเครื่องแสดงว่า
เป็นดินแดนในพระราชอาณาเขตของพระเจ้ากรุงสยาม
กัปตันจึงได้จัดการเผาเสีย และจัดการจารึกอักษรลงบน
แผ่นตีบุก ยึดเอาเป็นดินแดนของตน ในพระปรมาภิไธย
ของพระเจ้ากรุงอังกฤษ อยู่ในอาณัติของบริษัทต่อไป

จดหมายทั่วไปจากคณะกรรมการ ถึงข้าหลวงที่
บอมเบเนตย์อรัจ

ลงวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๘

ถ้าหากข่าวที่เราได้ทราบมาเป็นความจริงที่ว่าพระเจ้ากรุงสยามเสด็จสวรรคตและพอลคอนตูกฆ่า ก็นับว่าเป็นโอกาสที่ท่านจะได้แสดงความกล้าหาญจัดการยึดเมืองตะนาวศรีและเตรียมกำลังไว้รับมือ ไม่มีข้อสงสัยอันใดเลยว่าพระเจ้ากรุงสยามจะต้องยอมสงบศึกกับท่าน และจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัชทายาทองค์ใหม่อย่างแน่นอน ท่านอาจได้รับสิทธิการปกครองเมืองตะนาวศรีตลอดไป เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับบริษัทต่อไป นอกจากนี้ยังอาจได้ครอบครองดินแดนโดยรอบอย่างง่ายดายอีกด้วย อีกประการหนึ่งท่านก็อยู่ในฐานะที่เหมาะสมทีเดียว เพราะมีกำลังทางเรือคอยสนับสนุนอยู่แล้วทางด้านอินเดีย แต่ถ้าหากท่านสามารถยึดเมืองจัตตากองได้อยู่แล้ว เราก็คงไม่ยากจะได้เมืองตะนาวศรีไว้มากนัก แม้ว่าตามความเป็นจริงแล้ว ตะนาวศรีมีค่าต่อชาติอังกฤษเป็นอันมาก ทั้งนี้หมายถึงว่าเราจะต้องสามารถได้มาตามข้อตกลงที่เราต้องการ ไม่ว่าจะตามที่ได้เคยทำกันไว้ก่อนแล้ว หรือที่จะตกลงกันต่อไป อาทิ เรื่องเกี่ยวกับรายได้ที่อังกฤษจะได้รับ ซึ่งอย่างน้อยก็ต้องคุ้มกับการสร้างป้อมปราการขึ้นรักษาเมือง

เพื่อป้องกันเมืองไว้ได้อย่างแข็งแรง แต่ถ้าหากเราไม่สามารถเรียกเก็บรายได้อะไรเสียบ้างเลย ก็ไม่มีที่ไหนที่จะให้ประโยชน์แก่เราได้ การรบเพียงเพื่อให้ได้รับชัยชนะนั้น เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมเกียรติของผู้ชนะ ซึ่งย่อมจะต้องเสียค่าใช้จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของการขาดทุนมากกว่ากำไร

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนส์ฮอร์จ
เล่ม ๕ หน้า ๑๔
(เก็บความ)
จดหมายจาก
กัปตันแบทเทน

บันทึกประจำวันของบ็อมเซนส์ฮอร์จ

วันที่ ๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๔๘

ได้รับจดหมายจากกัปตัน โธมัส แบทเทน ที่อาจีน
ลงวันที่ ๗ เดือนก่อนแจ้งว่า เรือของพระเจ้ากรุงสยามได้
เดินทางมาถึงที่นี่ บรรพทุกทองแดง ดีบุก Tutanague
พริกไทย และกำยาน จะเดินทางต่อไปยังเมืองท่า
ปอนติเซอริ กัปตัน แบทเทน ได้รับคำสั่งไม่ให้ไปยุ่ง
เกี่ยวกับเรือลำนี้ด้วยระหว่างที่จอดท่า เจ้าท่า (Shabander)
เชื่อว่าจะทำอันตรายแก่พวกอังกฤษถ้าใครไปยุ่งเกี่ยวกับ
เรือดังกล่าวได้ขนถ่ายทรัพย์สินสมบัติสินค้า ลงเรือฝรั่งเศสลำ
เล็ก มุ่งหน้าต่อไปยังเมืองปอนติเซอริ จดหมายแจ้งต่อไป
ว่ากัปตันแบทเทนจะรอเรือของสยาม และคอยคักใจมตี
เรือลำนี้

บันทึกของชาวคัทซ์

ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๑

เลขที่ ๑๐๑๐

หน้า ๓—๑๖

(บทแปล)

(เก็บความ)

เจ้าพนักงานห้างทาบตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล ออฟ
เซเว่นตัน

ลงวันที่ ๒ มีนาคม (๑๓ มีนาคม เอ็น. เอส.)

ค.ศ. ๑๖๘๘

คอนท่ายของจดหมายฉบับสุดท้ายของเราที่กล่าวถึง
ธุรกิจที่บัตตาเวีย เราได้เขียนมากราบเรียน พวกเรา ว่า
มีข่าวมาจากเมืองมะลักกาแจ้งให้ทราบถึงการเดินทางมาถึง
กรุงสยามของเรืออเมริกาและเรือวรายเซท (Vryheyt) และ
ได้รับการยืนยันโดยจดหมายจากเจ้าพนักงานในเรื่องนี้แล้ว
ผู้ที่ยืนยันมาคือหัวหน้าพ่อค้าชื่อคีย์ตส์ (Keyts) และคณะ-
กรรมการลูกขุนที่นั่นตามจดหมายลงวันที่ ๒๓ ธันวาคม
ปีที่แล้ว จดหมายนั้นมาถึงที่นี้เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ โดย
เรือลำที่กล่าวนามมาแล้ว คือเรืออเมริกา เรือทั้งสอง
เดินทางมาถึงเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน และวันที่ ๓
ธันวาคม ตามลำดับ

เนื้อความในจดหมายต่อจากนั้นไปมีดังนี้ หัวหน้า
ของคณะราชทูตกรุงสยามที่จัดส่งไปฝรั่งเศส ได้เดินทาง
จากฝรั่งเศสมาถึงที่นี้พร้อมด้วยเรือ ๔ ลำ พวกราชทูต
กล่าวว่า จะมีหัวหน้าพนักงานของบริษัทจากอินเดียคน
เดียวเท่านั้น ที่จะเดินทางกลับมาทางตะนาวศรีและสุรัต
ภายหลังเราได้รับแจ้งรายละเอียดเพิ่มเติมมาว่า ในกลุ่มนี้มี

บุคคลที่ทำหน้าที่ทูตคือผู้ที่มีชื่อว่า ลาลูแบร์ (La Loubère) เป็นขุนนางชาวเมืองกาสคอง (Gascon) นอกจากลาลูแบร์แล้วยังมีอีกคนหนึ่งที่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้า ผู้ซึ่งมีชื่อว่า เซแบร์ท (Cobert) และเป็นผู้อำนวยการคนหนึ่งในจำนวน ๑๒ คนที่บริหารงานของบริษัทอีสต์อินเดีย พวกเขากันเดินทางมาถึงเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน และวันที่ ๘ ตุลาคม พร้อมด้วยเรือ ๔ ลำ (ตามที่ได้อ้างมาแล้ว) เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พวกเขาได้รับการจัดนำเข้าไปสู่ประตูของซุติพระบาทพระเจ้ากรุงสยาม และได้้นำเครื่องราชบรรณาการขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย คือ กระเจกใหญ่ ๑ บาน อานม้า ๓ อาน ที่บรรจุม้าทำด้วยเขา ๑ อัน เครื่องนุ่งห่มทำด้วยกำมะหยี่ทำตามแบบของชาวฝรั่งเศส และขอบนั้กด้วยเพชรพลอยและมุกรวม ๔ ห่อ นอกจากนี้ก็มีเครื่องแก้วนานาชนิด พระมาลาสีต่าง ๆ อีกมากมาย เราเอามาดูใกล้ๆ แล้วก็รู้ว่าของเหล่านี้ไม่สู้มีราคาแพงวอดอะไรมากนัก พวกพวก ฟอลคอนก็ได้รับพระราชทานสิ่งของมีค่าจากพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสอีกเป็นอันมาก ยิ่งกว่านั้นเขายังได้รับพระราชทานรูปของเขาเองทำด้วยทองทั้งอัน ทำเป็นรูปมงกุฎประดับเพชรข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งเป็นรูปเหยี่ยวซึ่งทำหนึ่งหัวดอกบัว มีอักษรจารึกว่า "จงซื่อสัตย์จงรักภักดี" (Be faithful) รายละเอียดเหล่านี้เราได้รับทราบมาจากปากคำกัปตันของเรือฝรั่งเศสชื่อ "เซนต์-

หลุยส์” ที่มีลักษณะ เรือลำนี้ไต่เดินทางจากกรุงสยามมาถึง
 ที่นั่น พร้อมด้วยเรืออีกลำหนึ่ง และไม่มีภาระแจ้งให้ทราบ
 ด้วยว่าหลังจากมาถึงที่นี่แล้ว จะไปไหนต่อไป แต่ มร. อี
 คีทส์ เขียนเล่ามาว่า รูปพอลคอนดังกล่าวมีเพชรนิลจินดา
 ประดับพราว มีมูลค่าถึง ๒๐,๐๐๐ ริกซ์ดอลลาร์ (Rix
 dollars) พอลคอนยังประดับประดาหน้าอกด้วยเหรียญ
 ทำเป็นรูปดาว มีมูลค่าถึง ๕๐๐ ถึง ๑,๐๐๐ ริกซ์ดอลลาร์
 นอกจากนี้พอลคอนยังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
 แต่งตั้งให้เป็นเคานท์ และพระราชทานเครื่องราชอิสริยา
 ภรณ์ ออร์เดอ ออฟ เซนต์ มิเชลให้

ผลจะเกิดขึ้นอย่างไรจากการโปรกปรานของพระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศส เรากงจะได้ดูกันต่อไป ที่เห็นได้ชัดขณะนี้
 ก็คือพระเจ้ากรุงสยามกับพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ทรงทำ
 สัญญาพระราชไมตรีต่อกันเป็นเวลาสองปี สัญญาที่ เซอ-
 วาลิเยร์ เคอ โชมองท์ เป็นผู้ทำขึ้น แต่การปฏิบัติตาม
 สัญญาเป็นไปไม่สู้จะราบรื่นนัก และปัจจุบันนี้ได้มีการ
 ปรับปรุงแก้ไขไปบ้างแล้ว.....

ข่าวอีกกระแสดหนึ่งที่ว่าทูตแห่งกรุงเขมร ได้แจ้งให้
 แก่ เอ็ด ยู คีทส์ ก็คือ คีทส์ ได้รับอนุญาตให้ก่อตั้งห้าง
 ชนที่ จังค์ ซิลอน (Junk ceylon)

แต่ความทารุณโหดร้ายที่เป็นสิ่งที่ชาติเราไม่อาจทน
 ได้เลย แม้แต่สตรีตามท้องถนนก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ประชาชนพลเมืองไม่อาจนำความขึ้นกราบทูลร้องเรียนได้ แม้แต่ออกญาพระคลังก็ไม่อาจทำได้ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งบรรดาศักดิ์สูง ๆ แทนที่จะได้รับพระบรมราชานุญาตให้เข้าเฝ้า ก็กลับมีรับสั่งให้นำเอาไปลงหวายและปล่อยออกไปด้วยไม้กระบอง

อย่างไรก็ตาม มีการคุกคามมากขึ้น เมื่อหัวหน้าของห้างและผู้ติดตามอีก ๒ คน เดินทางผ่านไปทางบางกอกทางเรือ เมื่อตอนกลับจากโกดังอัมสเตอร์ดัม กล่าวคือ มีทหารอาวุธครบมือ ๔ คนเข้ามาขู่บังคับกรรโชกขอตรวจ พระเจ้ากรุงสยามก็ทรงรู้สึกว่าวุ่นพระทัย และได้ทรงออกปากให้สัญญากับลาลูแบร์และเซแบร์ว่า เรื่องอย่างนี้จะไม่เกิดขึ้นอีก และได้ให้คำมั่นกับผู้บัญชาการบ้อมที่นั่น คือ นายเตส์ฟาร์จ ซึ่งเป็นคนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายพลว่า จะทรงลงโทษผู้คิดร้ายและขุนนางซึ่งทำหน้าที่อยู่ขณะนั้นให้จึงได้ ฉะนั้น พวกนั้นจึงยอมให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านไป ขอเพียงแต่อย่าให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปกว่านี้ และด้วยเหตุนี้ คนของเราจึงจำต้องระวังให้เจ้าหน้าที่ในส่วนของตนที่จะไม่ไปก่อเรื่องขึ้นในหมู่ประชาชนอันจะเป็นสาเหตุลุกลามไป ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นศัตรูขึ้น

เรือเร็ว ลานอร์มังตี ซึ่งเป็นเรือลำที่ห้าในกลุ่มเรือหมู่ ซึ่งเดินทางออกจากประเทศฝรั่งเศส ได้เดินทาง

มาถึงที่นั่นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน สิ่งของที่บรรทุกมาก็คล้าย ๆ กับเรือลำอื่น ๆ คือ ประกอบด้วยเครื่องยุทธโปกรณ์ต่าง ๆ มีอาทิ ปืนใหญ่ ลูกกระเบิด ยา เสียม พลั่ว สลึง กำฝรังเศสเป็นชั้นเป็นอันอยู่บ้างซึ่งเรื่องนั้นก็เป็นเรื่องยืนยันสิ่งที่เราคิดไว้แต่ก่อนแล้ว ถึงเรื่องเหตุผลที่พวกนี้มาที่นี้กัน ยกเว้นแต่อาวุธก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งเขาไม่ควรจะเอามาด้วย

เรือที่ออกซื้อขายสดุนั้นขนทองแดง และ สังกะสี ไปสุรัต และในจำนวนหมูเรือนั้น ก็มีอยู่ลำหนึ่งที่บรรทุกข้าวไปส่งที่โคโรมันเดล

เรือที่เหลื้ออีกสามลำคงพักอยู่จนกระทั่งคณะราชทูตจะกลับมาจากละโว้ พร้อมด้วยบาทหลวง ตาซารด์ เพื่อจะได้รับการกลับไปด้วย พร้อมกันนั้นก็จะได้ขนสินค้าต่าง ๆ เช่น ไหมจีนและไหมเบงกอล เครื่องถ้วยชาม และระหว่างทางจะได้แวะที่บันตัม เพื่อจะได้สืบเหตุการณ์ทุกอย่างที่นั่น และจะได้สอบถามหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของที่แหล่งนั้น ตลอดจนเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ที่นั่นด้วยแต่อย่างไรก็ดี พวกเขาคิดว่าวางแผนการก็เพราะเชื่อว่ายังไม่ได้ทราบเรื่องราวจากพวกนั้นเลย และไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับสถานที่ที่นั่นด้วย และคิดไปว่าพวกนั้นคงจะเดินทางต่อไปยังประเทศฝรั่งเศส โดยตั้งใจจะแวะที่เคพ ออฟ กู๊ดโฮป เพราะที่นั่นเขาได้รับการต้อนรับอย่างดี และข่าวที่ได้รับ

จากบุคคลในคณะแจ้งว่า เจ้าพนักงานเอาใจใส่ดูแลทุกอย่าง ให้เรียบร้อยดีตลอดเวลาที่พักอยู่บนฝั่ง และรู้สึกประหลาดใจที่เจ้าพนักงานเหล่านั้น ไม่สู้ระมัดระวังชะล่าใจ แสดงความอ่อนแอให้กลุ่มราชทูตที่เดินทางไปจนอาจทำให้ คิดไปว่า ถ้าจะยึดเอาที่แห่งนั้นเสียเลยก็คงไม่ยาก เพราะเมื่อ เกิดมีไฟไหม้ขึ้นที่นอกวัง พวกทหารเจ้าพนักงานก็วิ่งกรู กันออกไปช่วยกันดับไฟ โดยไม่เอาอาวุธติดตัวไปด้วย เลย ปล่อยให้ทหารเหลืออยู่ในวังเพียงไม่กี่คน ไม่เพียงพอที่จะใช้ป้องกันวังได้เลย (ทั้งนี้ตามที่เขาคิด)

ดังนั้นจึงเป็นข้อนำคิดและพึงระวังที่ว่าถ้าโอกาสเช่น นี้เกิดขึ้นอีก เช่น ถูกโจมตีเราก็ไม่อาจวางใจคนของเรา ระหว่างที่เรามีสนธิสัญญาสงบศึกเป็นเวลา ๒๐ ปี จะเป็นการดีกว่าถ้าเราจะคิดเสริมกำลังบ้อมค่ายให้เข้มแข็งกว่าที่เป็นอยู่^{นี้} และควรจะจัดหาน้ำจืดกักตุนไว้ให้มาก ๆ

บาทหลวงชาวปอร์ตุเกสชื่อ สตีวาโอ เดอ ซัวซา พร้อมด้วยคณะราชทูตจากกรุงสยาม ได้รับคำสั่งให้ไป ประจำเรือ โนสซา ซินยอรา เดอ มิลากราส เรือ^{นี้}ได้ แวะพักที่เคพ ออฟ แอ็กวิลล์เลส (เรื่อง^{นี้}ได้เขียนบอก มาแล้วในจดหมายฉบับก่อน) บาทหลวงผู้^{นี้}ได้ให้ข่าว เกี่ยวกับการต้อนรับที่เคพ ออฟ กู๊ดโฮ๊ป แตกต่างไปจาก ที่เราได้รับฟังมา คือ เขาได้เล่าว่าได้รับการกดขี่อย่างไม่ เป็นธรรม ผู้บังคับการ วาน เดอ สเตล ที่นั่นก็ไม่ได้ให้

ความเคารพยกย่องอะไรทั้งนั้น และมีอยู่หลายครั้งที่เดี่ยว
 ที่มีคนได้รับการดูถูกเหยียดหยามด้วยถ้อยคำว่า Wat
 paap soo menigen paap, soo menigen schelm
 (ที่ไหนมีนักบวชอยู่ ที่นั่นก็มีแต่การฉ้อ-
 โกงทุจริต) และเขายังได้กล่าวโทษพาดพิงมาถึง ขบวนการ
 ว่า เคยสมยอมรับของกำนัลจากคณะราชทูตกรุงสยาม เพื่อ
 ที่เขาจะได้อำนวยสนับสนุนช่วยเหลือในการเดินทางไปยุโรป
 กับพวกชาวอังกฤษที่อยู่ที่นี่ในขณะนั้น (บาทหลวงเอง
 มีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องนี้) และกล่าวต่อไปว่า เขา
 ควรจะสร้างอุปสรรคขึ้นคอยขัดขวางไม่ให้ออกเดินทาง
 และว่าบุคคลในคณะก็ได้ทำเช่นเดียวกับเขาเหมือนกัน
 และตัวเขาก็ถูกบังคับให้ต้องเดินทางกลับ ทั้ง ๆ ที่เขาก็
 อยากเดินทางต่อไป

ยิ่งกว่านั้นยังมีข่าวว่า ผู้การ วาน เดอ สเตล ก็
 ร่ำรวยขึ้นมากจากประโยชน์ที่ได้รับจากการ อับปางของเรือ
 ปอร์ตุเกสลำนั้น เรื่องเหล่านี้เราได้แจ้งให้ท่านทราบแล้ว
 ตามจดหมายที่ส่งผ่านไปทางแหลม และ ขบวนการ ควรจะ
 รับผิดชอบต่อแล้ว

ทั้งได้กล่าวมาแล้ว มร. วิลเลียม ฮอดเจส และ
 มร. ฮิลล์ ได้เดินทางออกจากมัตราสมาทางตะนาวศรี เมื่อ
 วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
 ระหว่างพระเจ้ากรุงสยามกับบริษัทชาวอังกฤษ ทั้งสองคน

ได้เดินทางไปถึงราชสำนักที่กรุงละโว้เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พวกเขาทำงานได้ผลเป็นอย่างไร คงจะได้ทราบราว ๆ สิ้นเดือนนี้ เพราะเรือวรายเซทกำหนดออกเดินทางต่อไปอเมริกา ภายใน ๑๕—๑๖ วันนี่..... เราได้รับจดหมายจากเจ้าพนักงานของห้างคือหัวหน้าพ่อค้าชื่อคีทส์ และคณะข้าหลวงประจำกรุงสยาม ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ปีที่แล้ว กล่าวว่ นายเคอ ลาลูแบร์ให้เริ่มออกเดินทางกลับฝรั่งเศส พร้อมด้วยเรือสามลำ หลังจากได้รับอนุญาตจากท่านเจ้าคุณพอลคอน.....อย่างไรก็ตาม ขวพณฯ พอลคอน ได้เดินทางติดตามคณะมาเป็นเวลา ๓ วันแล้ว หลังจากที่ได้ออกเดินทางมาจากละโว้ เพราะคิดว่าเขาคงจะพบกันที่บางกอก ท่านบาทหลวง ตาซาร์ดี ได้ออกเดินทางไปกับเขา แต่ไม่ได้ไปในฐานะทูต แต่ว่าเพื่อร่วมไปกับคณะซึ่งมีทั้งหมด ๕ หรือ ๖ คน เพื่อจัดการธุรกิจของเขา และเพื่อรายงานให้สันตปาปาที่กรุงโรมทราบถึงการเผยแพร่ศาสนาซึ่งกำลังรุ่งเรืองมากในกรุงสยาม เราไม่อาจสืบทราบสาเหตุได้ว่า พวกเขามีแผนกันอย่างไร หรือมีจุดมุ่งหมายอย่างไร ในการจัดกำลังเตรียมพร้อมอย่างแข็งขันในบ่อนที่บางกอกและตะนาวศรี เพราะการที่มีทหารฝรั่งเศสอยู่เป็นจำนวนมากในบ่อนดังกล่าว ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ข้าหลวงกรุงสยามและกำลังไพร่พลจะต้องคอยจับตาดูการเคลื่อนไหวของพวกฝรั่งเศส และคอยดู

มิให้ฝรั่งเศสแสดงอำนาจเกินขอบเขต เราอยู่ตามข่าวที่ได้รับจากผู้สอดแนมและสัญญาณไฟ ด้วยความมั่นใจว่าพวกนี้ถูกชาวสยามล้อมไว้ อีกอย่างหนึ่งก็คือนายพลเดส์ฟาร์จ กับลูกชายสองคนก็ถูกกักตัวไว้ที่ละไว้ ซึ่งเราเชื่อว่าคงจะเป็นผลจากพระราชโองการของพระเจ้ากรุงสยามมากกว่า ที่พวกเขา ฟอลคอนจะเป็นผู้สั่ง เพราะใคร ๆ ก็ทราบดีว่า ฟอลคอนสามารถจะทูลหว่านล้อมเพื่อให้คล้อยตามความประสงค์ของตน เป็นต้นว่าในเรื่องสินค้า และอาวุธยุทโธปกรณ์ ฟอลคอนก็รู้ว่าจะจัดการซื้อหาอย่างไร ด้วยราคาที่สูง เพราะในขณะเดียวกันเขาก็ได้รับประโยชน์ด้วย แต่ก็เชื่อกันว่าเรื่องอย่างนี้คงจะเป็นไปอีกไม่นาน

ไพร่พลทหารทั่ว ๆ ไปเริ่มแสดงความไม่พอใจมากขึ้น และหันไปเข้าข้างผู้บัญชาการฝ่ายไทย ฉะนั้นชาวสยามจึงเริ่มเป็นปฏิปักษ์ต่อเขามากขึ้น ทั้งนี้เป็นความผิดของเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่ไม่ยอมจ่ายค่าจ้างให้ ฉะนั้นพวกที่เลวหน่อยจึงหันไปหาการลักขโมยและทำการก่อวินาศกรรมเพื่อหาเลี้ยงชีพ.....ส่วนพวกที่ดีหน่อยก็หันไปขอเขากินโรกัยไข่เจ็บบิ่แผ่กระจายทั่วไป คร่าชีวิตพวกนี้เสียเป็นอันมากเกือบจะครึ่งหนึ่งของผู้คนที่ต้องเสียชีวิตไปด้วยโรกัยไข่เจ็บบิ่ ส่วนใหญ่ไม่ได้มีพิธีฝังเท่าที่ควร แต่กลับถูกโยนลงไปในแม่น้ำ ศพพวกนี้ลอยน้ำผ่านโกดังของบริษัทไปออกทะเล พวกที่มาถึงใหม่ ๆ ให้นำเรื่องไป

ร้องเรียนยังคณะลูกขุนเกี่ยวกับเรื่องที่ไม่ได้รับความสะดวก
 ทั้งสองแห่งคือ ที่ เคพ ออฟ กู๊ดโฮ๊ป และที่ปัตตาเวีย
 ซึ่งเรื่องนี้ผู้บังคับการก็ได้กล่าวนามมาแล้วก็ได้นำเรื่องไป
 ปรีกษากับ ๖ พันว แต่ก็มีแต่ประจักษ์พยานที่ให้ผลตรงกัน
 ข้าม พวกทูตชาวอังกฤษก็ยังคงมีธุรกิจยุ่งอยู่มาก แต่เท่า
 ที่เห็นอยู่พวกเขาไม่ได้รับความสำเร็จแต่อย่างใด เกี่ยวกับ
 เรื่องคณะราชทูตจาก **Sousankounang** ที่ส่งมาเฝ้าพระเจ้า
 กรุงสยาม ก็ไม่มีข่าวคืบหน้าแต่อย่างใด

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า

๑๕-๑๖
(เก็บความ)
เกี่ยวกับเรื่องเรือ
ของสยามที่อาจีน

การปรึกษาธุรกิจที่บอมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๔๔

ท่านข้าหลวงได้รับจดหมายจากกัปตัน แบทเทน ที่
อาจีน แจ้งว่าเรือซังกงฝรั่งเศสจากกรุงเทพฯ ได้เดินทางมา
ถึงที่นี่ เรือลำนี้เป็นเรือระวาง ๔๐๐ ตัน น้ำหนัก ๑๘
กระบอก กัปตันชาวยุโรปอีก ๑๒ คนมาด้วย จากเอกสาร
Bill of Sale แสดงให้เห็นว่าเรือลำนี้ชาวฝรั่งเศสซื้อ
มาจากชาวเปอร์ตุเกส แต่เท่าที่ได้สอบถามจากลูกเรือทราบว่า
เป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม รวมทั้งสัมภาระต่างๆ ที่
บรรทุกมาด้วย และว่ากัปตัน แบทเทน ประสงค์จะยึด
เรือไว้ แต่เจ้าท่าที่อาจีนประกาศว่า ถ้ากัปตันเข้ามาอยู่
เกี่ยวข้อง หรือใช้กำลังเข้าคุกคามแต่อย่างใด เขาก็จะ
ได้รับการโต้ตอบจากพวกชาวอังกฤษที่อยู่บนฝั่ง ซึ่งจะคอย
คุ้มกันให้ที่นั่น แต่เขาจะรอดูก่อนจนกว่าเรือจะออก เรือ
ลำนี้กำหนดจะออกเดินทางต่อไปยังปอนดิเชอรี แต่ใน
กรณีที่กัปตันแบทเทนทำการไม่สำเร็จ เราเห็นว่าโดยที่เรือ
ลำนี้เป็นเรือขนาดใหญ่มีผู้คนและสรรพอาวุธพร้อมมือ และ
เราก็พอใจที่ว่าเรือนี้ที่แท้จริงเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม
แต่ใช้ชื่อเรือว่า อีเกิ้ล และทรานกอนทรีย์คำพาดท้ายเรือ
ซึ่งทำให้เราเชื่อว่าอาศัยใช้ธงฝรั่งเศสเพื่อปกปิด และบ่อน
กั้นการยึดของเรา จึงใคร่ขอออกคำสั่งให้เรือโรเชส-
เตอร์แล่นใบออกเดินทาง ไปภูเก็ตทันที และคอยดัก

เรือสยามที่อาจีน
เดินทางไปปอน-
ดิเชอรี

ให้เรือโรเชสเตอร์
ออกจากภูเก็ต
ไล่ตามเรือสยาม

ไม่ต้องนำสินค้า
ออกจากเรือจน
กว่าจะเดินทาง
กลับมา

เรือลำนี้ให้ไต่เมื่อไปถึงอาจีน และขอให้จับเรือลำนี้ แล้ว
นำมาที่นี่ เพื่อให้ศาลกองทัพเรือของเราพิจารณาความต่อไป
แล้วจึงค่อยปล่อยไป และเพื่อให้ได้ผลในการสอบสวน
เรื่องราวของเรา ขอออกคำสั่งให้เรือลำนี้ซึ่งบรรทุกสินค้า
จากเบงกอลมาให้เก็บสินค้าไว้ในเรือ ไม่ต้องขนลงจนกว่า
จะเดินทางกลับมา แต่ถ้าหากตามเรือของพระเจ้ากรุงสยาม
ไม่ทัน ก็ขอให้ไปขนสินค้าของเรามาจากปอร์โตโนโว
คูตาดูร์ และโคนีเมียร์เพื่อ สินค้าจะได้ปลอดภัยจากเหตุ
ยุ่งยากที่เกิดอยู่ ณ ที่เหล่านั้น ในขณะนี้

จดหมายถึงกัปตัน จอห์น บรัมเวลล์
ผู้บังคับการเรือ โรเซสเตอร์

บันทึกของทาง
บ่อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า

๑๗-๑๘
วันที่ ๓ มีนาคม
ค.ศ. ๑๖๘๘

ในฐานะที่ท่านได้รับหน้าที่ให้ปฏิบัติตาม พระบรม-
ราชโองการของพระเจ้ากรุงอังกฤษ ให้ท่านเป็นผู้มีอำนาจ
เต็มในการที่จะช่วยเหลือบริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษรบ
พุ่งกับพวกโมกุล และพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งในการนี้ท่าน
จะต้องปฏิบัติตาม คำสั่งซึ่ง ท่านจะ ได้รับ เป็น ครั้ง คราว ไป
จากผู้บังคับการ ประธาน ตัวแทน และคณะกรรมการ
ดำเนินงานของบริษัทอีสต์อินเดียอังกฤษที่บ่อมเซนต์ยอร์จ
โดยมิชักช้า เราในฐานะประธานกรรมการบริหารของบ่อม
เซนต์ยอร์จ ขอออกคำสั่งให้ท่านดำเนินการโดยทันทีเมื่อ
ได้รับทราบคำสั่งนี้ให้ท่านเตรียมเรือ โรเซสเตอร์ ของ ท่าน
ไว้ให้พร้อม เมื่อได้ลมดีแล้วเมื่อใด ขอให้ดอนสมออก
เรือโดยทันที ขอให้หันเหทิศทางให้ได้ความเร็วสูงสุด
ออกเดินทาง ไป กูตาลูร์ เมื่อ ไป ถึงขอ ให้แล่น ลำ อยู่
บริเวณน้ำลึก ๒๐ ฟาธอม เพื่อคอยตักเรือบรรทุกสินค้า
ของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งชักธงฝรั่งเศส ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
เรือลำนี้จะต้องพบกับเรือของท่านแน่ เพราะมุ่งตรงมาจาก
อาจีนจะไปปอนดิเชอริ แต่ก่อนนี้มีชื่อว่าอิกัล มีตรา-
นกอินทรียัดำบนท้ายเรือ (ทั้งนี้ตามรายละเอียดในจดหมาย
จากกัปตันโรมัส แบทเทน ที่อาจีน และเราได้ส่งสำเนา
มาให้ท่านเพื่อทราบพร้อมนี้ ๑ ชุด ซึ่งจะแจ้งรายละเอียด

ให้ท่านทราบถึงเรือลำนี้และสินค้าที่บรรทุกมา) ถ้าท่าน
 โชคดีได้พบกับเรือลำนี้ จะเนื่องด้วยท่านเล่นมาในเส้น
 ทางนั้น หรือสวนทางผ่านกัน ขอให้ท่านไล่จับยึดเรือ
 ลำนี้ไว้และนำมาที่ท่าที่นี่ เพื่อจะได้ส่งให้ศาลกองทัพเรือ
 พิจารณาความต่อไป และขอให้ท่านจัดการอย่างเดียวกัน
 นี้กับเรือทุกลำที่ท่านสงสัยว่าจะเป็นเรือ ของ พระเจ้ากรุง-
 สยามหรือคนของพระองค์ แต่ถ้าหากเดินทางไปถึงครบ
 ๒๐ วันแล้ว ท่านยังไม่พบ ก็ขอให้ชนสินค้าของบริษัท
 ที่ปอร์โตโนโว และกุซาลูร์ และที่โคเนเมียร์ มาด้วย
 เราขออวยพรให้ท่านประสบความสำเร็จในการนี้ สั่ง ณ
 บ้อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๗/๘

เอไลฮู เอล ซลา

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนค์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า

บันทึกเหตุร้ายวันของบ็อมเซนค์ยอร์จ

วันที่ ๕ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

๑๕-๒๑
(เก็บความ)

มร. วิลเลียม ฮอคเจส ได้มีหนังสือถึง มร. จอห์น ลิตเติลตัน และ มร. จอห์น สไตล์แมน เขียนจากละโว้ ลงวันที่ ๑๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ แจ้งให้ทั้งสองคน ทราบว่าเขาหวังอยู่ว่า มร. ลิตเติลตัน และ มร. สไตล์แมน คงจะเลิกทำหน้าที่ใต้เท้าที่ที่ทูตฝรั่งเศสเดินทางกลับไปแล้ว ซึ่งเขาเข้าใจว่าคงจะอีกราว ๆ ๑๐ วัน มร. ฮอคเจส เข้าใจ ว่าทั้งสองคนคงจะทราบเรื่องการฆ่าฟัน ชาวอังกฤษที่เมือง ทวาย แต่เขาไม่เชื่อว่าจะเป็นความจริงนัก (ตามรายงาน) แม้ว่าเขาจะรับเป็นหน้าที่ในอันที่จะติดตามข่าวความเคลื่อนไหว ที่นั่นก็ตาม แต่ก็ไม่ทราบเรื่องดีพอที่จะแจ้งให้เราทราบ ว่า ชาวอังกฤษตั้ง ๓๓ คน และชาวเปอร์ตุเกสอีก ๒๐ คนถูกฆ่า มร. ฮอคเจส กล่าวต่อไปว่า มร. ฟอลคอน สัญญาว่าจะนำจดหมายมาให้ดู เป็นจดหมายที่ครอปพลีย์ ทริกเกส และชาวอังกฤษอีกสองคนเป็นผู้ลงนามแจ้งมาว่า มร. ไวท์ และ มร. เบอร์นابی วางแผนที่จะหนีมากับเรือ ของ มร. ไวท์ และจะเป็นโอกาสที่จะนำคำสั่งไปส่งให้กับ ออกญาหรือข้าหลวงแห่งกรุงสยามเพื่อไม่ให้ทำการได้ สำเร็จ เขาได้แจ้งมาด้วยว่า มร. ไวท์ บอกมาว่ามีเรือ อังกฤษมุ่งมาเพื่อยึดเมืองทวาย ฉะนั้นเขาจึงได้รับคำสั่งให้

หนีออกจากที่นั่นไปกรุงเทพฯ เพราะว่าเขาคิดว่าคงจะบ่้อง
กันเนื่องจากการโจมตีของพวกเขาอังกฤษไม่ได้ ทั้งนี้ตามที่
เขาได้แจ้งมา มร. ฮอดเจส กล่าวต่อไปในจดหมายว่า
กับต้นเวลเคน ได้ยึดเรือ มร. ไวท์ ไว้แล้วนำออกไปนอก
เส้นทางซึ่งเรื่องนี้ได้ทำให้ออกญาต้องนำเรื่อง ไปปรึกษา
กับพวกคัทซ์ที่ปอกลอก มร. ฮอดเจสเกรงว่าครอปเปลี่นนั้น
เองละที่เป็นผู้บงการวางแผนจัดการฆ่า มร. ไวท์ กับ มร.
เบอร์น่าบี โดยจัดแจงมอมเหล่า และเมื่อมีนเมาเข้าไป
ก็จัดการฆ่าเสียหลายคน เขาทำอย่างนี้ได้ทำอะไรก็เป็นกำไร
ของฝ่ายเขามากยิ่งขึ้น มร. ฮอดเจสกล่าวด้วยว่าออกญาได้
เดินทางไปยังที่ละไว้แล้ว และเขาได้รับแจ้งด้วยว่า เมื่อ
เขาถูกนำตัวไปสอบสวน เขาจะต้องถูกนำตัวเหล็ก
เผาไฟ ข้าวจ้างว่ามีชาวคัทซ์คนหนึ่งกับพวกชาวสยามอีก
เป็นจำนวนมากที่ติดอยู่ในคุก พวกนี้ถูกนำขึ้นไปสอบสวน
กลุ่มละ ๒—๓ คน เพื่อมิให้เกิดการระส่ำระสายขึ้น พระ-
เจ้ากรุงเทพฯก็ทรงตกอยู่ในฐานะตระกำลำบากอย่างเหลือ
เชื่อ และได้ตกลงพระทัยว่าพวกที่ก่อกรรมทำเข็ญฆ่าฟัน
กันจะต้องได้รับโทษ ข้าวจ้างต่อไปว่าบริษัทของชาว
ฝรั่งเศส ๕ บริษัทที่ทวายมีกำลังชาว สยามที่ได้รับการ
ฝึกฝนเป็นอย่างดีแล้วอยู่ถึง ๓๐๐ คน มร. ฮอดเจส
ประสงค์จะขอ โทษแก่ท่าน ประธาน กรรมการ และคณะ
กรรมการบริหารของบริษัทที่เขา ไม่ได้แสดง ความเคารพ

บริษัท โดยไม่ได้เขียนหนังสือแจ้งข่าวมาให้ทราบ แต่ถ้าหากเขาเดินทางมามั้ตราส เขาก็จะเรียนอธิบายให้ทราบถึงเหตุผล เขาพอจะได้รับทราบมาเป็นเลา ๆ ว่า กรอปพลีย์ได้เดินทางไปละไวได้ ๑๕ วันแล้ว และถูกกักตัวไว้เป็นนักโทษ มร. ฮอดเจสกล่าวว่่า เมื่อได้จัดการจัดส่งพวกฝรั่งเศสมาที่นี่ก็จะพอทราบได้ว่า จะไว้วางใจใครได้ แต่ตัวเขาเองไม่กลัวเกรงอะไรเลย เพราะเขาคงได้รับการต้อนรับอย่างคนธรรมดาตรงตามความประสงค์ของเขาอยู่แล้ว พระเจ้ากรุงสยามได้ประกาศสงครามกับบริษัทอีสต์อินเดีย และตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ต่อเจ้าพนักงานของบริษัทและชาวอังกฤษผู้รักเสรีทั้งหลาย พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงส่งคำร้องทุกข์ผ่านไปกับเรือฝรั่งเศส เพื่อแจ้งให้บริษัทใหญ่ของเราในอังกฤษทราบ และทรงขอทราบการตัดสินใจพระทัยของพระเจ้ากรุงอังกฤษ

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า ๓๔
(เก็บความ)

จดหมายจาก มร.
วิลเลียม สอกเจส
และ มร. จอห์น
ฮิลล์

จดหมายเหตุร้ายวันของบ็อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๐ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๔๔

ได้รับจดหมายจาก มร. วิลเลียม สอกเจส และ
มร. จอห์น ฮิลล์ เขียนที่บางกอก ลงวันที่ ๒ พฤศจิกายน
ค.ศ. ๑๖๔๗ (๑) เล่าถึงการเดินทางไปถึงเมืองมะริด
และการเดินทางไปถึงกรุงสยาม และแจ้งมาว่าจะรายงาน
เรื่องธุรกิจที่นั่นมาให้ทราบ ในโอกาสแรกที่ไปถึง และ
มร. ฟอลคอน ได้จัดบ้านให้เขาพัก เพราะได้รอคอยให้
เขามาถึงอยู่นานแล้ว

(๑) โบรคคอบทเก็บความจากจดหมายที่ขึ้นต้นด้วย ค.ศ. นี้

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า ๔๔
(เก็บความ)
เรือรีเบคคาเดินทาง
มาจากอาจีน

จดหมายเหตุรายวันของบ็อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๖ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๔๔

เรือ รีเบคคา ซึ่งมีกัปตันโรมัส แบทเทน เป็นผู้
บังคับการเรือ ได้เดินทางมาจากอาจีน มาถึงที่นี่แล้ว ได้
ทิ้งเรือสยามไว้ที่นั่น เพราะไม่กล้าเข้าไปสะกัดจับเพื่อนำ
ออกไปนอกเส้นทาง

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า ๔๔
(เก็บความ)

จดหมายเหตุร้ายวันของบ็อมเซนต์ยอร์จ
วันที่ ๒๘ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

ได้รับจดหมายจาก มองซิเออร์ มาร์แตง ผู้อำนวยการ
การห้างที่ปอนดิเซอรี ลงวันที่ ๓ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘
ซึ่งเขาได้เขียนมาว่า พวกเขายังคงซื้อสัตย์ต่อมิตรภาพ
ระหว่างกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ และไม่ได้ป้องกันทรัพย์สิน
สมบัติ สินค้า ของศัตรูของเราโดยใช้เรือซึ่งใช้ธงของ
เขาแต่อย่างใด ทูตฝรั่งเศสเป็นผู้นำเรือจากกรุงสยามมาที่
ยาจันและได้ซื้อสินค้าขึ้นเรือด้วยเงินของเขาเอง เรือลำนี้
ไม่ใช่เรือของพระเจ้ากรุงสยามหรือคนของพระองค์เลย

บันทึกของห้าง
สุมาตรา เล่ม ๒
(เก็บความ)

คำสั่งจากคณะกรรมการของบริษัทถึงกัปตันเบนจามิน
แฟรงวิน เรือเปอร์เซีย เมอร์แซนท์

ลงวันที่ ๔ เมษายน ค.ศ. ๑๖๔๔

การที่พระเจ้ากรุงสยามก็ตี เสนาบดีของพระองค์
หรือผู้ครองเมืองที่ขึ้นแก่พระองค์ก็ตี ได้มุ่งร้ายทำการอัน
เป็นที่เสียหายแก่บริษัท เราจึงเห็นสมควรที่จะประกาศ
สงครามเป็นศัตรูต่อพระเจ้ากรุงสยาม และพลกนิกรของ
พระองค์ เพื่อจะได้ป้องกันตัวเราจากภัยอันตรายที่จะมีมาถึง
เรา อันเกิดจากน้ำมือของพวกพระองค์ ดังนั้น เราจึง
ขอออกคำสั่งว่า ถ้าหากท่านพบเรือของพระเจ้ากรุงสยาม
ลำดังกล่าว หรือสินค้าของกรุงสยามที่ใด ขอให้ท่านใช้
กำลังยึดเอา และกวาดต้อน ผู้คนที่มากับเรือ หนังสือ
เอกสารใดที่ท่านตรวจพบบนเรือ ขอให้รวบรวมจัดส่งไป
ให้ผู้บังคับการ และผู้ว่าราชการแห่งอินเดียที่บอมเบย์
หรือส่งไปที่ประธานกรรมการบริษัท และคณะกรรมการ
บริษัทของเราที่บอมเบนต์ยอร์จ เพื่อจะได้้นำเอาไป
พิจารณาสอบสวน และรับเอาไว้เป็นของเชลย โดยศาล
ทหารเรือของเรา ทั้งนี้ ถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าสิ่งของทรัพย์สิน
สมบัติเหล่านั้นเป็นของพระเจ้ากรุงสยาม หรือข้าราชการ
บริพารของพระองค์ หรือผู้ครองเมืองที่ขึ้นต่อพระองค์

บันทึกของห้าง
เบ็คเตลิค

เล่ม ๓ เอ. หน้า

๑๔๙

(เก็บความ)

ย่อเรื่องจากจดหมายทั่วไป ทิ้งไปจากบ็อมเซนต์ยอร์จ
ถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๒๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๔

ย่อหน้าที่ ๔ ยังไม่ได้รับข่าวจากเมืองตะนาวศรีเลย นับแต่มีเรื่องยุ่งยากรบราฆ่าฟันกันคราวก่อน ทราบแต่เพียงว่า มร. ซอดเจส และ มร. ซิลล์ ถูกคุมตัวไปจนถึงกรุงสยาม ได้ข่าวว่าฟอลคอนจะส่งทั้งสองคนขึ้นไปโคสต์ ฟอลคอนเป็นคนช่วยให้อ่อเรื่องฆ่าฟันกันขึ้นที่เมืองมะริด เรือของบริษัทไม่ได้พบกับเรือของกรุงสยามเลย นับแต่สมัยเรือเดเวีย ดาวเลท (Derrea Dowlet) แล้ว เรือของกรุงสยามเดียนั้นหนีไปไซ้รงฝรั่งเศสเป็นเครื่องคุมกันพรางตัวไปเสียแล้ว

บัญชีโรงพิมพ์
เลขที่ ๑๕๓๔
(บอมเบย์)
เก็บความจาก
เอกสารสาธารณะ
เลขที่ ๓

วันที่ ๒๕ เมษายน ค.ศ. ๑๖๔๔

กราบเรียน ฯพณฯ เอไลฮู เบล ประธานกรรมการ
บริษัทท่นับถือ

เราได้มีหนังสือมากราบเรียน ฯพณฯ ลงวันที่ ๒๗
เดือนนี้ แจ้งให้ทราบถึงความลำบากบางประการที่เรา
ประสบอยู่ ซึ่งขณะนั้นก็ยังคงเป็นอยู่ต่อไป ได้ก่อให้เกิด
ความยุ่งยากแก่บริษัทเป็นอันมาก เรามีสินค้าอยู่ในโกดัง
๕๐ มัค ซึ่งเราเกรงว่าจะถูกพวกนั้มายึดเอาไป เพราะ
พวกเขาได้เรียกร้องค่าเสียหายเป็นจำนวนมาก ในการที่
กัปตันบรัมเวลล์ยึดเรือของจูเลีย (Chouleur) ไป
กำลังของพวกสยามอยู่ที่ปอนดิเชอร์มากมาย พวกนั้ได้รับ
ความเจ็บช้ำน้ำใจอยู่ก่อนแล้ว จึงอาจเป็นเหยื่อในการถูก
ยุแหย่ให้ลุกฮือขึ้นเล่นงานบริษัทได้ แต่เราก็ได้เตรียม
รับมือไว้พร้อม เพื่อป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น เรือรัน-
ท์คูกำลังทำมาค้าขึ้นที่นั่น ถ้าหากท่านจะกรุณาจัดส่ง
สินค้ามาจำหน่ายสัก ๒-๓ หีบ ก็คงขายดี เราขอความ
กรุณา ฯพณฯ ได้โปรดพิจารณาเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ใน
ปัจจุบันและช่วยคุ้มกันให้ความปลอดภัยแก่เราด้วย ภัย
ส่วนใหญ่ของเรามาจากพวกชาวสยาม สำหรับพวกประ-
ชาชนในชนบทนั้น เราไม่เป็นห่วงเลย เพราะพวกนั้มีพอ
กินพอใช้ และถ้าจะมายึดห้างกัน ก็ต้องใช้กำลังทางเรือ
หลายลำ มีเรือสยามอีกลำหนึ่งซึ่งเราเผ้าคอยให้เข้ามาอยู่

ทุกวัน เรื่องนี้เราไม่แปลกใจเลย เพราะรัฐบาลมัวแต่รอ
 ทนดูอยู่ เรื่อนนี้อาจจะก่อเหตุยุ่งยากให้แก่เราได้นานับการ
 แต่ที่เราหวังอยู่ก็คือบริษัทคงจะช่วยป้องกันเหตุร้ายไว้เสีย
 ก่อนได้ทันทั่วทั้งที่โดยดูจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาไปแล้ว

ขณะนั้นเรือลำหนึ่งกำลังมุ่งหน้าไปทางเหนือ ซึ่งเรา
 คิดว่าคงจะเป็นเรือสยามซึ่งเมื่อไม่นานมานี้ได้เดินทางออก
 มาจากปอนดิเชอรี และเราได้รับรายงานจากอาวาลตาร์มา
 อีกต่อหนึ่ง อาวาลตาร์แจ้งว่ากำหนดจะเดินทางมาที่นี้
 อีกและตัดสินใจจะใช้ปืนกราดที่ตึงของห้างลงให้ราบ และ
 จะจับหัวหน้าและผู้ช่วยขึ้นเรือไป พร้อมทั้งให้สัญญาว่า
 จะไม่ทำอันตรายผู้คนในเมือง แต่ถ้าไม่มีสิ่งใดมาขัด
 จังหวะ พวกเขาก็คงได้รับความสำเร็จอย่างงดงาม ทั้งหมด
 นี้เป็นเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

จอห์น นิลส์

ชาวมูเอล ชินนอค

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า

๗๕ - ๗๕
เรื่องเกี่ยวกับ
เรือสยามที่
ปอร์โตโนโว

จัดส่งเรือได้
ตามเรือสยาม

คำสั่งเรือ
ต่าง ๆ

การปรึกษาธุรกิจกับบอมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘

ได้รับจดหมายทั่วไปจาก มร.จอห์น นิคส์ บาลา
เขียนที่ปอร์โตโนโว ลงวันที่ ๒๗ เดือนนี้ แจ้งว่าเรือ
ซึกซงฝรั่งเศสได้เดินทางมาถึงที่นี่ เมื่อเรือแล่นเข้าฝั่ง
มีคน ๒ คนหนีไปที่ห้างของชาวอังกฤษ เพื่อขอความ
คุ้มครอง และรับจะอยู่กับพวกอังกฤษเพื่อทำงานด้วย
พวกเขาได้แจ้งกับหัวหน้าว่า เรือลำนี้ได้ออกเดินทางมา
จากตะนาวศรี และเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม เรือ
ลำนี้ กำหนดเดินทางต่อไปเปอร์เซีย มีเจ้าพนักงานของ
กรุงสยามกับลูกเรืออยู่ประจำเต็มเรือ พวกนี้มีจุดประสงค์
จะเข้าจู่โจมห้าง และกวาดต้อนผู้คนกับยี่ตึกที่ทำการของ
บริษัทในคีนันั้น ในการนี้พวกนี้ได้ส่งอาวุธพร้อมกำลังคน
จำนวน ๒๐ คนลงเรือมาขึ้นฝั่ง เมื่อเรือลำนี้มาถึงฝั่ง
บริษัทได้ทำการจับกุมแล้วนำมาส่งที่ห้าง ก็จับได้มาขึ้นฝั่ง
วันรุ่งขึ้น ก่อนที่จะนำเอกสารสองฉบับเป็นภาษาฝรั่งเศส
มาส่งให้ เอกสารนี้ปิดผนึกและประทับตราโดยชาวสยาม
ในเอกสารระบุว่าให้พวกเขาเดินทางไปเปอร์เซีย เพื่อทำ
ธุรกิจให้แก่พระเจ้ากรุงสยาม มร. นิคส์ได้พยายามเท่าที่
ทำได้เพื่อไล่ตามและยึดเรือแต่ไม่อาจทำได้สำเร็จ ตรงกัน
ข้ามเรือสยามที่ใช้ธงฝรั่งเศสได้จับเรือของอังกฤษลำหนึ่ง
เอาไปปอนนิเซอร์ก็้วย และได้ยุงให้รัฐบาล Marett

จดหมายทั่วไป
ถึงคูดาลูร์(๑)
และโคนีเมียร์

ให้ทำตัวเป็นปฏิบัติกับต่อเรา จนกระทั่งรัฐบาลนั้นได้สั่งให้
เข้ายึดห้าง ไม่ยอมให้นำหรือจ่ายสะเปียงให้ ฉะนั้นชีวิต
ของพวกเขาที่นี่และอนาคตของบริษัท จึงนับว่า อยู่ในชั้น
เสี่ยงอันตรายมาก และต้องการความช่วยเหลือในด้านการ
จัดส่งกำลังคนและเรือไปเสริมโดยด่วน ด้วยเหตุดังกล่าว
คณะกรรมการของบริษัทจึงได้มีมติเป็นเอกฉันท์ ให้ออก
คำสั่งว่า เรือเบงกอลเมอร์แซนท์ และเรือครากอน ซึ่ง
จอดอยู่ที่นี้ และเรือโรเซสเตอร์ซึ่งขณะนี้จอดอยู่ที่โคนี-
เมียร์ ให้เดินทางไปปอนติเซอรี และให้เรือปอร์โตโนโว
ไล่กวัดตามเรือสยามไป กับให้ชนพนักงานของบริษัท
และผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ จากที่นั้นมา จะมีเรือสยาม
ไปที่นั่นด้วย พร้อมด้วยชาวสยาม และชาวฝรั่งเศสอีก
หลายคน คำสั่งนี้ได้รับอนุมัติและลงนามแล้ว และได้
จัดส่งไปที่ต่าง ๆ สำเนาฉบับหนึ่งได้ส่งไปให้กับตันเพอร์ส
พร้อมด้วยเอกสารภาษาฝรั่งเศส อีกฉบับหนึ่งได้ส่งไปให้
กับตันบรมเวลล์ที่โคนีเมียร์ทันที และได้แจ้งไปโดย
จดหมายทั่วไป ของ บริษัท ไปให้ คูดาลูร์ และ โคนีเมียร์
ทราบแล้ว

(๑) บางแห่งใช้กัทคาลอร์ เขาใจว่าเป็นสถานที่เดียวกัน - ผู้แปล

บันทึกของห้าง
บ็อมเชนที่ปารีส
เล่ม ๕ หน้า

๗๕ - ๗๖

วันที่ ๓๐ เมษายน

ค.ศ. ๑๖๘๘

สำเนาคำสั่งถึง

กัปตันเพอร์ส

ถึงกัปตัน วิลเลียม เพอร์ส

ผู้บังคับการเรือ เบงกอล เมอร์แซนท์

เราได้รับข่าวจาก มร. จอห์น นิกส์ วลว ข้าหลวง
ที่คูลาตุร์ว่า เรือของพระเจ้ากรุงสยาม ชักธงฝรั่งเศส
ได้เข้ายึดเรือพรอสเพกต์ขณะกำลังแล่นอยู่ในเส้นทาง เรือ
ลำนี้เป็นเรืออังกฤษ เรือสยามจะมุ่งเข้ายึดหัวของเราที่
ปอร์โตโนโว พยายามจะฆ่าฟันพวกเรา เข้ายึดและปล้น
สะคมทรัพย์สินสมบัติของบริษัทที่นั่น ฉะนั้นโดยพระบรม
ราชโองการแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้มอบ
ให้เราเป็นผู้ทำการ จึงขอส่งให้ท่านตรงไปยังเรือของท่าน
ทันที และให้นำเรือออกไปปอร์โตโนโว เพื่อให้ความ
ช่วยเหลือแก่ห้างของเรากับที่อื่น ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ
และให้ตามเรือสยามไป เข้ายึดและนำเรืออังกฤษ
กลับมา ไม่ว่าจะเป็นที่ไหนก็ตามที่ไล่ตามจับมาทัน จะเป็น
ในเส้นทางไปปอนดิเชอร์หรือที่อื่นใดก็ตาม เพราะเรือ
ลำนี้เป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยามอย่างแน่นอน ตามคำ
ยืนยันในเอกสารคำสั่งของฝรั่งเศส ซึ่งมีตราของกรุงสยาม
กำกับอยู่ด้วย ถ้าพวกฝรั่งเศสเข้าช่วยป้องกันชาวสยาม
และหมายจะเข้ารบสู้กับท่าน เราก็ขอออกคำสั่งให้ท่านใช้
กำลังเข้าตอบโต้ ถ้าพวกเขาเริ่มกับท่านก่อนก็ขอให้คุณสติ
ไว้ให้ดี ขอให้ประพฤติตัวตามแบบฉบับของชาวอังกฤษ

ให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้กระทำ
ตามพระบรมราชโองการ ทั้งหมคนั้นเป็นคำสั่งของเราเขียน
ที่บอมเบเนนคัยอร์จ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘

เอไลชู เยล

ฯลฯ ฯลฯ

บันทึกของห้าง
บ็อมเบินท์บอร์จ
เล่ม ๒๑ หน้า
๒๗ (ซอกที่สอง
ของหน้าเรียง)
(เก็บความ)

จดหมายของคณะกรรมการที่บอมเบินท์บอร์จ

เขียนถึงจอห์น นิกส์ ฯลฯ ที่คัตตาลอร์

ลงวันที่ ๑ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๔๘

เรารู้สึกประหลาดใจในข่าวร้ายเกี่ยวกับเรื่องความ
ยุ่งยากที่เกิดขึ้นทางท่าน และที่ว่าเรือสยามใช้ธงฝรั่งเศส
ให้ยืมเอาเรือชื่อพรอสเพกต์ แล้วนำไปปอนดิเซอรี แต่
เราหวังว่าพระเจ้าคงจะช่วยคุ้มครองท่านให้รอดพ้นจาก
ศัตรูที่น่าเกรงขามและภัยอันตรายทั้งปวง อย่างไรก็ตาม
เราได้มีคำสั่งไปให้กัปตันบรอมเวลล์ และกัปตันเพียช
มาช่วยท่านแล้ว เราหวังว่าทั้งสองคนคงจะมาพบท่าน
เร็ว ๆ นี้ ฉะนั้นจงทำใจกล้าไว้ อย่าได้ยอมให้ชีวิต
ของท่านและบริษัทตกอยู่ในอุ้งมือของชาวสยามเป็นอันขาด
ซึ่งเข้าใจว่าพวกสยามจะต้องพยายามยืมเอาให้จงได้ จง
รักษาไว้ให้ดี

บัญชีโรงพิมพ์
เลขที่ ๑๕๔๔
(บอมเบย์) เก็บ
ความจากจดหมาย
จากบอมเบย์-
ฮอร์จ เล่ม ๒

บอมเบย์ฮอร์จ

พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

เรียน มร. จอห์น วิลคอกซ์ ประธานกรรมการ ฯลฯ
ที่โคไนเมียร์

เราได้รับข่าวจากปอร์โตโนโวว่า เพื่อนของเรา
กำลังได้รับความลำบากอยู่ที่นั่น เรือของพระเจ้ากรุงสยาม
ซึ่งชักธงฝรั่งเศส ได้ยึดเอาเรือสัญชาติอังกฤษชื่อ พรอส-
เพกต์ไป เรื่องนี้เราได้สั่งการให้กัปตันเพียช และกัปตัน
บรอมเวลล์ แล่นตามเรือสยามดังกล่าวแล้วไป คำสั่งนี้ได้
ใส่ซองปิดผนึก และได้ให้จัดส่งไปให้โดยเร็วที่สุดเท่าที่
จะทำได้ เพื่อให้เขาเตรียมตัวรับมือแทนที่จะยอมถูกโจมตี
ท่านจะต้องคอยเฝ้าดูและระวังรักษาให้จงดี อย่าให้กิจการ
ของบริษัทต้องเสียหายเป็นอันขาด

จากเพื่อนที่รักของท่าน

โรเบิร์ต ฟรีแมน	เอไลฮู เบล
โทมัส วารลด์	จอห์น เกรย์
นาราเนียล ฮิกกินสัน	จอห์น บิกส์
วิลเลียม เฟรเซอร์	จอห์น ดิตเติลตัน.

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า ๘๗
(เก็บความ)

จดหมายเหตุรายวันของบ็อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

มีชาวอังกฤษคนหนึ่งทำงานให้ฝรั่งเศส เพิ่งเดินทางออกมาจากกรุงสยาม และได้นำข่าวมาแจ้งให้เราทราบว่า มร. ซอตเจส และ มร. ซิลล์ ยังคงพำนักอยู่ต่อไปที่กรุงสยาม และได้รับรายงานมาว่า มร. ซิลล์ จะเดินทางผ่านมาทางตะนาวศรีด้วย มร. ซิลล์ได้นำเอกสารมาด้วยฉบับหนึ่ง ซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นเอกสารของพระเจ้ากรุงสยาม ประกาศภาวะสงครามกับบริษัทและเจ้าพนักงานของบริษัท

บัญชีโรงพิมพ์
เลขที่ ๑๕๘๔
(บอมเบย์)

เก็บความจาก
การปรึกษาธุรกิจ
สาธารณะ ค.ศ.
๑๖๘๘ เล่ม ๑๔

บันทึกหมายเหตุรายวัน การประชุมปรึกษาธุรกิจ
วันพฤหัสบดีที่ ๒๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๕

.....

๒๗. มีข่าวลือกันทั่วไปในเมืองว่า มีเรือ ๔ ลำเข้ามาในเส้นทางมุ่งมาทางเมืองเมทซเล่ย์บัดัม มีทูตและเครื่องบรรณาการเป็นช้างและสิ่งของ ฯลฯ จากพระเจ้ากรุงสยาม จัดส่งไปถวายโมกุล (Mogul) แต่นับแต่่นั้นมาก็ไม่ได้ทราบข่าวคราวอีกเลย

บันทึกของห้าง
บ่อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า ๘๖
(เก็บความ)

จดหมายเหตุร้ายวันของบ่อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

มีข่าวลือแพร่สะพัดอยู่ในเมืองว่ามีเรือ ๔ ลำเดินทาง
มาถึงเมทซเลบัตัม ในเรือมีราชทูตและเครื่องบรรณาการ
ประกอบด้วยช้างและสิ่งของ ๖๗ จากพระเจ้ากรุงสยาม
ไปถวายโมกุล แต่ไม่ได้ข่าวนับแต่นั้นอีกเลย

บัญชีโรงพิมพ์

เลขที่ ๑๖๒๗

(บอมเบย์)

เก็บความจากจด-

หมายเขียนจาก

บอมเบย์

เล่ม ๒

บอมเบย์

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๘

ถึง ฯพณฯ ฟรานซิส มาร์ติน

กรรมการผู้อำนวยการบริษัทอีสต์อินเดียฝรั่งเศส

กราบเรียน ฯพณฯ ที่เคารพ

ก่อนอื่นต้องขอประทานโทษที่ตอบจดหมายของท่าน
ล่าช้าไป ทั้งนี้ใช้เพราะไม่พอใจหรือแสดงความไม่เคารพ
ต่อท่าน แต่เนื่องจากมีเรือเข้ามาจากยุโรป และธุรกิจรีบด่วน
อื่น ๆ ที่เข้ามาขัดจังหวะ อีกประการหนึ่งก็คือได้พิจารณา
เห็นว่า ท่านคงจะได้รับทราบคำตอบสำหรับปัญหาอุป-
สรรคต่าง ๆ จากจดหมายฉบับก่อน ๆ ที่ข้าพเจ้าได้เขียน
ถึงท่านอยู่แล้ว แต่เพื่อให้ท่านพอใจยิ่งขึ้น กับเพื่อป้องกัน
การเข้าใจผิดระหว่างท่านและข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงขอพูดตาม
ความเป็นจริงและจะอธิบายให้ฟังอย่างชัดแจ้ง ว่าเหตุไร
ข้าพเจ้าจึงไม่เห็นด้วยกับข้อความในจดหมายที่ท่านเขียนมา
ซึ่งข้าพเจ้า หวัง และไม่มี ข้อสงสัยเลยว่าจะกลายเป็นเรื่อง
บาดหมางระหว่างท่านกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าหวังว่าเราคงจะ
เป็นมิตรต่อกันอยู่ ทั้งทางด้าน ธุรกิจ และการติดต่อ
โต้ตอบกันทางจดหมาย ซึ่งก็เป็นสิ่งที่บริษัทและพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราทรงประสงค์ และเป็นสิ่งที่เรา
จะต้องไม่ปฏิบัติให้ผิดพลาด หรือผิดไปจากนโยบายที่
วางไว้ ซึ่งเรื่องนี้ข้าพเจ้าจะใช้ความพยายามอย่างสุดความ

สามารถ ที่จะทำให้มิตรภาพระหว่างข้าพเจ้ากับท่านเป็นไป
โดยราบรื่นที่สุด

ประการแรกที่ข้าพเจ้าอยากจะชี้แจงให้ท่านทราบ
คือ ที่ท่านประสงค์จะให้เรือเราแล่นไล่ตามเรือ ของพระ-
เจ้ากรุงสยาม ซึ่งเรื่องนี้ผู้บังคับการได้รายงานให้ทราบ
แล้ว.....เรื่องก็มีอยู่ว่า มีเรือลำหนึ่งแล่นมาใช้ชังสยาม
เขาโดยอาศัย.....(.....)พระบรมราชโองการของ
พระเจ้ากรุงอังกฤษ จึงได้สั่งให้เรือไล่ตามไปจนถึงปอน-
ติเซอร์รี่ ซึ่งเรือนั้นก็ได้ปฏิบัติตาม เพราะยังไม่ทันจะ
ได้ทอดสมอ เรือเหล่านั้นก็ยอม (จำนน).....และหลัง
จากได้ถูกนำมาที่นี่แล้ว ก็ยังหวังกันว่าคงจะอีกหลายเดือน
กว่าจะได้รับรางวัลจากท่าน.....ทุกอย่างจึงนับว่าเป็นที่
พอใจ และ ขณะนี้ ก็ดูเหมือนว่า ศาลทหาร เรือก็ได้เริ่ม
พิจารณาความแล้ว ซึ่งทางศาลก็ได้ให้ความเป็นธรรมแก่
คนใต้บังคับ และให้ตีราคาเรือแล้วไม่สูงมากนัก ข้าพเจ้า
คิดว่าที่ผู้พิพากษาฝ่ายเราจัดการไปแล้วนี้ คิดว่าคงจะไม่ได้
รับการโต้แย้ง หรือเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย
และไม่เป็นการผิดกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าในกรณีที่เรือ
ของเราซึ่งประสงค์จะปฏิบัติภารกิจตามพระบรมราชโองการ
แล่นมาพบกับเรือรบ ซึ่งตั้งท่าจะเข้ายึด ท่านก็อาจออก
คำสั่งให้ (.....) เข้าประจำการเรือ ถ้าพบว่าเป็น
เรือข้าศึกหรือเรือโจรสลัด เราก็อาจจะ ชักธงอะไรก็ได้
แล้วแต่ท่านจะต้องการ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ไม่ห้ามไม่ได้ เพราะ

การใช้ชั่งปดอมนั้นเป็นเรื่องธรรมดาเสียแล้ว แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อเรือชักธงปดอม หรือเสแสร้งทำเป็นเรือของพระเจ้ากรุง อังกฤษ และ บริษัทแล้ว ก็มักจะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าหวังว่า ถ้าเรือของเราทำบ้าง เราก็ไม่อาจกล่าวได้ว่า เรือเราทำผิดหรือทำไม่ถูกต้องระเบียบแบบแผน แต่ตรงกันข้าม เราจะให้ความช่วยเหลือแก่เรือเหล่านั้นเป็นอย่างดีเช่นกัน ฉะนั้นเรามีได้เสียหายหรือถดถอยเป็นละทิ้งหน้าที่มิใช่หรือ ตรงกันข้าม เราได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีตลอดมา ฉะนั้นเราต้องเสียหายอะไรหรือในการมาเยี่ยมเยียนครั้งนี้ ? เราจึงไม่อยากจะกระทำการที่ไม่ดีงาม แม้ว่าท่านจะได้ออกคำสั่งมาอย่างเด็ดขาดก็ดี แต่ข้าพเจ้าก็สงสัยว่า ข้าพเจ้าจะมีเหตุผลอีกมากมายที่จะร้องเรียน เช่นเหตุผลที่ว่า ผู้บังคับการของเราละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่รับมาปฏิบัติ คือยอมรับนับถือธงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่กลับยอมให้เรืออื่นหลายลำที่ไม่มีสิทธิที่จะชักธง เรือลำนี้ส่อพิรุณมากเมื่อพบกับเรืออีเกิ้ลที่อาจีน เข้าใจว่าคงจะเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม และคงจะเป็นเจ้าของอยู่เช่นนั้นต่อไป โดยมีเจ้าหน้าที่ขึ้นประจำเรือที่อาจีน แม้ว่าเราจะพอใจกับการที่ท่านโต้แย้งไปในทางตรงกันข้าม

ถึงแม้ว่าเราจะไม่อาจจะเห็นด้วยกับการกระทำของคนของเราที่ปอร์โตโนโวได้ แต่ก็เห็นว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย เรือนั้นแม้ว่าจะชักธงฝรั่งเศสก็จริง

แต่ก็เห็นได้ชัดว่าเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเรื่อง
 นี้เริ่มหลักฐานดั้งเดิมเป็นคำสั่งที่มีไป ถึงเจ้าหน้าที่ในเรือ
 เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสประทับด้วยตราภาษาจีน ฉะนั้นจึง
 ไม่เป็นการเหมาะสมที่จะกล่าวว่า คนของท่านยอมให้คน
 อื่นใช้ธงเพื่อปกป้องให้แก่ข้าศึก ซึ่งข้าพเจ้าไม่อาจเชื่อได้
 เลยว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะยอมให้ทำเช่นนั้น เรามีเหตุ
 ผลที่จะคิดว่าบริษัทของเรามีจุดประสงค์มุ่งร้ายคนของเราที่
 ปอร์โตโนโว เพียงแต่ได้ฟังเรื่องราวจากคนเพียงไม่กี่คน
 และคิดไปว่ามีการนำอาวุธขึ้นมานับผั่ง อีกประการหนึ่งคน
 ที่มาที่นั้นก็มิเป็นจำนวนไม่น้อย ทำให้คิดไปว่าอาจจะรวม
 หัวกันคิดหักหลังเข้ายึดที่นี่ แต่ความจริงไม่ได้มีอะไรเกิด
 ขึ้นเลย ข้าพเจ้าจะไม่ขอพูดถึงเรื่องนี้อีกต่อไป แต่ขอขอบ
 พระคุณใต้เท้า ในความเมตตากรุณาของท่านที่มีต่อคน
 ของเราที่นั่น

นอกจากนี้ข้าพเจ้าจะไม่ขอพูดถึงมิตรภาพของเราที่
 เกี่ยวพันกับเรื่องความยุ่งยากที่เกิดขึ้นที่เซนต์โทมัส ใต้เท้า
 ได้ร่วมเป็นประจักษ์พยานในเรื่องนี้ และคงจะลืมเสียมิได้
 ยิ่งกว่านั้นความกรุณาของใต้เท้ายังได้มีส่วน ช่วยให้เรื่อง
 ยุ่งยากค่อยคลี่คลายลงได้ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าต้องขอจารึก
 ความเอื้อเฟื้อของใต้เท้าไว้ ในการที่ได้กรุณาส่งไปผ่านไป
 ให้เรือที่จะเดินทางไปมะนิลา ซึ่งเราจำเป็นต้องสั่งให้ใช้
 ธงปอร์ตุเกส เพราะว่าเรือสัญชาติเราหรือเรือชาติยุโรป

อื่น ๆ นอกไปจากนี้ จะไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางเข้าไปได้ ข้าพเจ้าขอเรียนให้ไต้ทำทราบเสียเลยว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ที่นั่น แม้ว่าจะอยู่ใต้บังคับของรัฐบาลเรา แต่ตามความเป็นจริงแล้ว กลับไปขึ้นอยู่กับพระเจ้ากรุงอังกฤษไม่ว่าจะในค่านกฎหมายเกี่ยวกับพลเรือนและการค้า หรือจะด้วยเหตุอื่นก็ตาม ฉะนั้นจึงไม่ (.....) การยึดของชาติใดชาติหนึ่ง ในยุโรปที่เป็นพันธมิตรกับราชวงศ์อังกฤษ ไม่เคยเป็นประเทศราชของผู้ใด (.....) โดยอำนาจของพระเจ้ากรุงอังกฤษและกอลคองคาร์ท (... ..)

ด้วยความเคารพ

จากพนักงานของบริษัทและมิตรผู้รักดี

หนังสือรวม
จดหมาย เล่ม ๘
หน้า ๕๖๖

จดหมายทั่วไปจากคณะกรรมการ ถึงคณะ
กรรมการที่บอมเบเนด้อยอร์จ

ลงวันที่ ๒๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๔๘

(เก็บความ)

หากพวกฝรั่งเศสตั้งใจจะตั้งรกรากที่มะริคอย่างจริงจัง
เราก็คงจะไม่ต้องเริ่มทำศึกสงครามด้วย เพื่อชัยชนะ ณ
ที่นั้น.....

เราจะทำสงครามกับพระเจ้ากรุงสยามต่อไป จนกว่า
เราจะได้รับชดใช้ค่าเสียหายให้เป็นที่พอใจ และจนกว่า
พระเจ้ากรุงสยาม จะ ทรง ปลด ฟอลคอน ออกจากตำแหน่ง
หรือให้ได้รับโทษเหมือนอย่างพวกของฟอลคอน เราารู้ดีว่า
การค่าที่นั้นไม่มีทำผลประโยชน์ให้แก่เราเลย แม้แต่ฟาร์-
ริงเดียว หากไม่ได้จัดการเรื่องนี้เสียก่อน แม้ว่าจะจดหมาย
ของท่านที่เขียนถึงเราในระยะ ๓ — ๔ ปีที่แล้ว จะได้
สรรเสริญเยินยอที่นั้น ivo อย่างมากก็ดี เราจะยอมให้ไม่ได้
ถ้าฟอลคอนยังคงเป็นที่โปรดปรานของท่าน ประธาน
กัฟพอร์ตและคณะลูกขุน เพราะเขาได้ใช้วิธีหวานล่อม
พวกนั้นไว้จนอยู่มือ และได้พวกอังกฤษชนิดบ้าง ๆ บอ ๆ
เข้ามาไว้เป็นพวกมากมาย ทรัพย์สินสมบัติผู้คนของบริษัทก็
ตกอยู่ในอิทธิพลของเขา ฟอลคอนแสวงทำดีต่อทุกคน
พวกนั้นก็ถูกหลอก หลงเชื่อแต่ในสิ่งที่ดีของเขา เลยไม่ได้
สังเกตความละโมภและความไม่เที่ยงธรรม ซึ่งเขาชอบทำ
แก่เรา เพราะส่วนที่ดีของฟอลคอนได้บังคบังนัยร้ายกาจ

ของเขาไว้หมด ฉะนั้นถ้าหากพวกของท่านเป็นผู้แพ้แก่
กรุงสยาม ท่านก็โทษคนอื่นไม่ได้ต้องโทษตัวเอง ที่ท่าน
ได้รับความเดือดร้อนอยู่ขณะนี้ ก็เพราะการกระทำของท่าน
การเข้าร่วมของเราในการศึกครั้งนี้ ไม่ใช่เพราะพอใจที่
ท่านต้องตกเป็นผู้ได้รับความเสียหาย แต่เราทำไปเพื่อ
บริษัท ซึ่งเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด

การที่ท่านส่ง มร. ฮอตเจสไปกรุงสยาม ก็เป็นการ
กระทำที่เราไม่ได้สั่งการ ไปเลย มร. ฮอตเจสก่อเหตุ
สงครามขึ้น แล้วก็ปล่อยมือให้เป็นเรื่องของผู้จัดการและ
คณะกรรมการบริษัทที่บอมเบย์จัดการกันต่อไป และที่
ท่านส่ง มร. ฮอตเจสไป เรากรูเบื้องหลังของบุคคลผู้หนึ่ง
ก่อนที่เขาจะไปกรุงสยาม ว่าท่านคิดว่า มร. ฮอตเจสเป็น
คนที่จะเข้ากันได้กับฟอลคอน มาถึงขณะนี้เราไม่ได้ชอบ
เขาเลยแม้แต่น้อย และตั้งใจว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับ มร.
ฮอตเจสผู้หนึ่งต่อไป และขอส่งปลัดเขาออกจากหน้าที่ตั้งแต่
บัดนี้เป็นต้นไป

บันทึกของนาง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๕ หน้า ๒๐๘

(เก็บความ)

ข่าวเรื่อง มร. ฮิลล์
หนีออกมาจากกรุง
สยาม

การปริกษาธุรกิจ ที่บอมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๔ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘

เราได้รับข่าวจากเรือลำนั้นว่า มร. จอห์น ฮิลล์ เดิน
ทางออกมาจากกรุงสยามกับเรือพิฆาตเฟิร์ด ฯลฯ ขณะนี้
ได้เดินทางไปถึงอาจีนแล้ว แต่ยังไม่ได้รับจดหมายจาก
เขาเลย ได้รับแต่เพียงรายงานว่า มร. วิลเลียม ฮอกเจส
และชาวอังกฤษอีก ๔ คน ถูกคุมขังอยู่ที่กรุงสยาม ได้รับ
ความทุกข์ยากอย่างมาก

บัญชีโรงพิมพ์

เลขที่ ๑๗๗๒

(บอมเบย์)

เก็บความจากจด-

หมายเขียนจาก

บอมเบย์ออร์จ

เล่ม ๒

บอมเบย์ออร์จ

วันที่ ๒๕ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘

กราบเรียน ฯพณฯ ที่เคารพ

จดหมายนี้ส่งมากับสำเนาจดหมายทั่วไปของเรา โดยส่งมากับเรือฝรั่งเศสพร้อมกับพัสดุของบริษัทที่บรรจจุจดหมายที่ส่งมาจากอังกฤษ มาถึงท่านโดยเฉพาะ เราหวังว่าจดหมายนี้คงจะมาถึงเร็วหรือ เราได้รับคำสั่งให้ดูแลเรื่องให้เร็วหรือ เราจึงพยายามส่งให้ถึงอย่างปลอดภัย เราจึงได้เลือกจัดส่งมากับชาวฝรั่งเศสมากกว่าจะให้จัดส่งมาทางบก

กัปตัน โทมัส บาวเวอรี เพิ่งเดินทางมาถึงที่นี่จากอาจีน ผ่านมาทางเบงกอล (แจ่งกับ) เราว่าเขาได้ทั้งมร. จอห์น ฮิลล์ และคนอื่นอีกหลายคนไว้กับเรือรบที่นั่น ซึ่งเป็นเรือลำเดียวกับที่เราส่งไปเมืองมะริดเมื่อเดือนกันยายนที่แล้ว เรือลำนี้ถูกกักไว้ที่นั่น และที่กรุงเทพฯ แต่ได้แอบหลบหนีออกมาได้ แต่เรายังไม่อาจทราบเรื่องราวชัดเจนเพียงแต่ มร. บาวเวอรี มาแจ้งแก่เราว่าตัวเขาได้ยินมาจาก มร. ฮอดเจสอีกต่อหนึ่งว่า ยังมีผู้ต้องคุมขังอยู่ที่กรุงเทพฯ อีกมากมาย และว่าพระเจ้ากรุงสยามหรือผู้ซึ่งราชสมบัติได้จัดส่งราชทูต ๒ นายไปกับเรือฝรั่งเศส แต่ถ้าเขามาถึงเมื่อไร ก็คงจะแจ้งมาให้ท่านทราบโดย

ละเอียดให้เป็นที่พอใจได้ และถ้าหากไม่เป็นการขัดต่อ
เกียรติยศชื่อเสียงและความยุติธรรมแล้ว ท่านก็คงจะ
พิจารณาหาทางแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นหลังจากที่มีการ
ฆาตกรรมเพื่อนร่วมชาติของเราอย่างป่าเถื่อนถึง ๘๐ คน
พวกนี้ถูกประหารอย่างเลือกเย็นเป็นการกระทำที่ไร้มนุษย-
ธรรมอย่างที่สุด

x x x x x

ด้วยความเคารพอย่างสูง

เอไลฮู เบล

แนต. ฮิกกินสัน

จอห์น พริกกส์

จอห์น ลิตเติลตัน

โรเบิร์ต ฟรีแมน

โธมัส วาเวลด์

วิลด์. เฟรเซอร์

วิลด์. คอว์ลีย์

โร- เกรย์

บันทึกของทาง
 บ่อมเซนต์ยอร์จ
 เล่ม ๒๑ หน้า ๘๓
 (ชุดที่ ๒ ของ
 หน้า)
 (เก็บความ)

คณะกรรมการที่บ่อมเซนต์ยอร์จ เขียนถึง
 ประธานกรรมการที่สุรัต

ลงวันที่ ๒๕ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘

กัปตันโรมัส บาวเวอรี ได้เดินทางจากอาจีนผ่าน
 มาทางเบงกอล มาถึงที่นี่เดื่อนี้ และได้แจ้งให้เราทราบ
 ว่า ได้ทั้ง มร. จอห์น ฮิลล์ กับพรรคพวกอีกหลายคน
 ไว้กับเรือรบหลวงเพิร์ล ซึ่งเราได้จัดส่งไปส่งเหตุการณ์
 ที่เมืองมะริค เรือลำนี้ถูกกักไว้ที่นั่นและที่กรุงสยามด้วย
 แต่เราก็ไม่อาจทราบได้ว่าเรือลำนี้หลบหนีออกมาได้อย่างไร
 เพราะไม่ได้รับจดหมายจากพวกนั้นเลย มีแต่ มร. บาวเวอรี
 เท่านั้นที่มาบอกกับเราว่าเขาได้รับทราบมาจาก มร. ฮอคเจส
 มาอีกต่อหนึ่งว่า มีชาวอังกฤษอีกกว่า ๑๐๐ คน ที่ยัง
 ถูกคุมขังอยู่ที่กรุงสยาม และได้รับความทารุณโหดร้าย
 อย่างแสนสาหัส พระเจ้ากรุงสยามหรือไม่ว่าเป็นผู้ซึ่ง-
 ราชสมบัติได้ ได้จัดการส่งราชทูตสองคนไปกับเรือฝรั่งเศส
 เพื่อไปเฝ้าพระเจ้ากรุงอังกฤษ แต่ถ้าเขามาถึงเมื่อไร ก็คง
 จะแจ้งมาให้ท่านทราบโดยละเอียดจนเป็นที่พอใจได้ และ
 ถ้าหากไม่เป็นการขัดต่อเกียรติยศชื่อเสียงและความยุติธรรม
 แล้ว ท่านก็คงจะพิจารณาหาทางแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้น
 หลังจากที่ได้มีการฆาตกรรมเพื่อนร่วมชาติของเราอย่าง
 บ้าเดื่อนถึง ๘๐ คน พวกนี้ถูกประหารอย่างเลือดเย็น
 เป็นการกระทำที่โหดร้ายธรรมอย่างที่สุด

บันทึกของห้าง
เบ็คเติลิก
เล่ม ๓ เอ หน้า
๑๔๖-๑๔๗

สรุปเรื่องจากจดหมายทั่วไปที่บ็อมเบนค์ยอร์จ
มีไปถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘

(เก็บความ)

ย่อหน้าที่ ๒๒ ได้ทราบจากเมืองมะริดว่า มร. จอห์น ฮิลล์ ยังอยู่ที่อาจีน เมื่อเดือนมิถุนายนที่แล้ว และ มร. ฮอดเจส กับพรรคพวกชาว อังกฤษ อีก ๘๐ คน ยังถูกควบคุมตัวอยู่ที่กรุงสยาม และ พระเจ้ากรุงสยาม ได้ส่งราชทูต ๒ นายไปกับเรือฝรั่งเศส เพื่อไปเฝ้าพระเจ้ากรุงอังกฤษ

ย่อหน้าที่ ๔๔ ได้รับรายงานจากเรือฝรั่งเศสซึ่งยังคงเล่นอยู่ในน่านน้ำแห่งนี้ว่า เรือรบ ๓ ลำกำลังมุ่งหน้าไปกรุงสยาม.....

ย่อหน้าที่ ๔๕ เรือ ๒ ลำออกเดินทางไปเมืองมะริดแล้วเพื่อไปเสริมกำลังและได้ยึดเมืองท่านั้น กับบางกอกไว้ได้แล้ว เรือสยามใช้ธงฝรั่งเศส และได้ลุลำผ่านเข้าไปได้ แม้ว่าจะได้รับการตรวจค้นจากพวกอังกฤษแล้วก็ตาม แต่ก็ยังสามารถหลอกพวกอังกฤษให้ผ่านไปได้ ทราบว่าเรื่องนี้เป็นความผิดของกัปตันแบทเทน กัปตันแบทเทนได้รับการกล่าวโทษเช่นนั้นไม่ต่ำกว่า ๒๐ ครั้ง อังกฤษได้เสียผู้คนไปเป็นอันมากที่กรุงสยาม และได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจและความขัดแย้งกับกรุงสยามอีกด้วย

(บทแปล)

เล่ม ๑ ตอน ๒
หน้า ๔๔๘-๔๕๗

รายละเอียดเกี่ยวกับอินเดีย

ข่าวจากกรุงสยาม (ค.ศ. ๑๖๘๘)

เราได้รับข่าวจากหลายกระแสด้วยกันว่า พระเจ้ากรุง
สยามได้มีกระแสรับสั่งให้ ประหารชีวิตคอนสแตนติน
ฟอลคอน ผู้ซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้พระราชทานบำเหน็จ
โปรตุเกสแล้วให้แต่งตั้งเป็นดยุก ในฐานะเป็นกบฏต่อกรุง
สยาม แต่ขณะนั้นยังไม่ได้รับการยืนยันให้เป็นที่แน่นอน
ยังเป็นแต่เพียงข่าวลือ เพราะเรายังไม่ได้รับจดหมายหรือ
คำยืนยันจากพวกปอร์ตุเกสแต่อย่างใดทั้งสิ้น จนกระทั่ง
เมื่อเดือนสิงหาคมปีนี้ คือปี ค.ศ. ๑๖๘๘ ได้มีคนคน
หนึ่งชื่อฟรานซิสโก เฟเรียรา ซึ่งเป็นคนที่เคยพำนักอยู่
ในกรุงศรีอยุธยา ได้ออกเดินทางมาจากกรุงสยาม เพื่อไป
ยังโคสต์ และได้เดินทางมาถึงเมืองมาเก๊าเขาแจ้งว่าเรือ
๕ ลำได้ออกเดินทางไปกรุงสยาม ในจำนวนนี้ ๔ ลำได้
เดินทางไปถึง มีนักบวชที่ทำงานกับบริษัทจำนวน ๑๑
คนเดินทางไปด้วย นอกจากนี้ยังมีคนอื่นอีก ๘๐๐ คน
ในจำนวนนี้ ๓๐๐ คนได้ล้มตายลงระหว่างทาง ที่เหลือ
๕๐๐ คนที่เดินทางไปถึงโดยสวัสดิภาพนั้น ฟอลคอนได้
จัดให้พักอยู่ที่บ่อน้ำที่บางกอกเป็นจำนวน ๒๐๐ คน รวม
กับนักบวชอีก ๓ คน ผู้คนล้มตายลงไปวันละ ๒-๓ คน
ด้วยโรคผิ้อาหารเนื่องจากไปกิน มะพร้าว อ่อน และดื่ม น้ำ

ตาลเมาเข้า ฉะนั้นพวกนี้จึงกล่าวประนามกรุงสยามและคนที่
ที่เป็นตัวการจัดส่งเขาไป หลายคนได้ถือโอกาสหลบหนี
บ้างก็เข้าปล้นสะดม ทำร้ายชาวสยาม ชูเชิญให้ชาวสยาม
ไปชวนหัวหน้าสงฆ์ ซึ่งมีหน้าที่คล้ายไปป์ของเรา (ตาม
เอกสารเดิมใช้คำว่า Talapoin — ผู้แปล) ให้จัดการไป
ถึงหัวหน้ากลุ่มสงฆ์คณะอื่น ๆ ไปกราบบังคมทูลถวายฎีกา
ร้องทุกข์ต่อพระเจ้ากรุงสยาม ขอให้ทรงทราบทุกข์ร้อนที่
ชาวฝรั่งเศสได้รับอยู่สถานการณ์ในกรุงสยามเป็นอยู่อย่างนั้น
ขณะที่ผู้เดินทางออกมากจากกรุงสยาม

เมื่อเดือนกันยายน มีเรือจากกรุงสยามมาถึงกวางตุ้ง
ในเรือมีจดหมายจากคนที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา แจ้งมาว่า
พระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จสวรรคต เนื่องจากถูกทახในวัง
ลอบวางยา ทახผู้นั้นมีนามว่าพระพิชิระชัย (เพทราชา ?) (๑)
พระเพทราชาเห็นว่าอาณาจักรสยาม กำลัง จะ ล่ม จม เพราะ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงสนพระทัยที่จะรับรู้
เรื่องทุกข์ร้อนของพลนิกร ซึ่งเกิดจากน้ำมือของชาวกรีก
พระเพทราชาได้ทรงสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ ได้ทรง
ประหารเจ้าฟ้าชายสองพระองค์ คือองค์หนึ่งที่เป็นราชบุตร
เขย อีกองค์หนึ่งเป็นพระราชนัดดาของกษัตริย์องค์ที่สิ้น
พระชนม์ พระเพทราชาได้มีรับสั่งให้กุมตัวชาวกรีก และ
ทรงรับสั่งให้สืบความด้วยการทรมาน จนชาวกรีกผู้นั้น
สารภาพว่า พวกชาวฝรั่งเศสและพวกที่นับถือศาสนา

(๑) ในต้นฉบับเขียนวงเล็บไว้ เข้าใจว่าเป็นข้อสันนิษฐานของผู้คัดลอก-ผู้แปล

คริสเตียน ได้มีส่วนร่วมเพื่อโค่นราชบัลลังก์ และก่อการ
 จลาจล พอชาวกรีกผู้^๕ออกปากสารภาพเสร็จ ก็ทรงมีรับ
 สั่งให้นำไปประหารชีวิตตัดศีรษะ และผ่าศพออกเป็นสี่
 ส่วนโยนให้สุนัข ชาวกรีกผู้^๕มีรอยสักที่แขนเป็นตัวอักษร
 ซึ่งชาวสยามอ่านไม่ออก และให้ทรงรับสั่งให้นำบุตรของ
 ชาวกรีกไปประหารเสียด้วย ภรรยาและแม่ยายก็ถูกจับกุมตัว
 และถูกทรมานจนกว่าจะบอกทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนรู้ ญาติพี่น้อง
 ของเขาก็ถูกจองจำในฐานะกบฏ ทรัพย์สินสมบัติทุกชิ้น
 ถูกริบเป็นของแผ่นดิน พวกกรีกได้วางสายชนวนจากจวน
 ที่พักไปยังพระบรมมหาราชวังเพื่อรอโอกาสที่จะจุดระเบิด
 ในบ้านของพลต๋อง ได้ค้นพบอาวุธยุทโธปกรณ์ คินระ
 เบ็ด และคลังกระสุนมากมาย

พวกฝรั่งเศสอีก ๓๐๐ คนที่อยู่ที่ยี่งอมบางกอก พอ
 ได้ทราบข่าวกบฏกรีกถูกประหารก็ได้เข้าโจมตีหมู่บ้านชาว
 สยามทันที แต่ชาวสยามก็ได้เข้าสู่และตีโต้กลับเข้าล้อม
 ทั้งสองฝ่ายเสียรพพลเท่า ๆ กัน ชาวสยามได้เข้าโอบล้อม
 ตัดเสบียงล้อมไว้จนถึงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๘
 พวกฝรั่งเศสจึงได้ยกธงขาวยอมจำนน และได้ส่งคำขอ
 ผ่านนักบวชฝรั่งเศสมา ขอให้จัดเรือเพื่อเดินทางออกไป
 ชาวสยามได้จัดการให้ตามคำขอ ชาวสยามได้จัดการรื้อตึก
 นักบวชลงและจัดทำเป็นสถูปเจดีย์ขึ้นแทน พวกที่เข้ารีต
 ถูกคุมขังไว้ และถูกบังคับให้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ

พระเพทราชาได้มีรับสั่งเรียกชาวปอร์ตูกีสให้ส่งกำลังมาช่วยกันเมืองและพระบรมมหาราชวัง และได้ทรงส่งชาวปอร์ตูกีสกลุ่มหนึ่งออกไปจัดซื้อโซ่กันปากแม่น้ำไว้เพื่อมิให้เรือฝรั่งเศสแล่นเข้ามาได้ ทั้งนี้เนื่องจากฟอลคอนได้ให้การสารภาพว่า จะมีเรือดังก่ล่าวเดินทางเข้ามาในปีนี้ และจะมาถึงก่อนเวลาที่เคยเข้ามาถึงในปีก่อน

พระเพทราชาได้ทรงขอให้กัปตันเรือต่างชาติซึ่งขณะนั้นล่องลำอยู่ที่ท่าช่วยป้องกันบริเวณแม่น้ำให้ด้วย กัปตันของเราที่มากับเรือสองลำจากมาเก๊าได้เข้าเฝ้าถวายชีวิตเพื่อรักษาน่าน้ำ พระเจ้ากรุงสยามทรงรับคำ และเพื่อเป็นการตอบแทนความกตัญญูของพวกเขา พระองค์ได้ทรงสวมเสื้อให้แก่อังเดร โกรมส์ กาสปาร์ ฟรังโก ฟรานซิสโก เฟรียรา และชาวปอร์ตูกีสอื่น ๆ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง และได้ทรงให้สัญญาว่าจะทรงปูนบำเหน็จรางวัลให้ เมื่อเสร็จภารกิจแล้ว ดังนั้นเรือของเราจึงยังอยู่ร่วมกับกำลังทัพเรือของกรุงสยามเพื่อคอยป้องกันลำน้ำไว้

พระเพทราชา ได้รับสั่งให้ยึดเอกสารของฟอลคอนไว้หมด เพื่อสืบหาผู้ร่วมสมคบคิดการกบฏครั้งนี้ และเพื่อการนี้พระองค์ได้ส่งจับนักบวชชื่อ เปโตร มาร์ตีร์ เป็นนักบวชนิกายเซนต์โดมินิค และทำหน้าที่เป็นเลขานุการของฟอลคอน นักบวชมาร์ตีร์ถูกทรมานติดต่อกัน และถูกจองจำโซ่ตรวน ๔ เส้น นักบวชเอสเตวัม เดอ

ซูซา ซึ่งเป็นนักบวชนิกายเซนต์ออกัสติน ผู้ทำหน้าที่ เป็นผู้ช่วยเลขานุการของพลคอน รอดจากการถูกทรมาณ ไปได้ เพราะกำลังอยู่ในระหว่างป่วย

นักบวชชื่อ เจา แบพติस्ता มาลโดนาโด(๑) เป็น ชาวเฟลมมิช ในคณะนิกายเยซู ก็รอดจากการถูกจับกุมไป ได้โดยแจ้งว่าเขาเป็นชาวปอร์ตูกีส นักบวชชาวฝรั่งเศส ก็รอดไปไม่ได้ มีชาวฝรั่งเศส ๒๐ คน กับหัวหน้าบริษัท ชาวฝรั่งเศสที่เดินทางขึ้นมาจากบางกอกด้วยเรือแจว ถูกจับ ประหารหมด

พระเจ้ากรุงปอร์ตูกีสมีพระราชประสงค์จะส่งเรือรบ หลวงมาที่กรุงศรีอยุธยาพร้อมด้วยชาวปอร์ตูกีส แต่ก็ต้อง ระวังไว้เพราะเกรงว่าจะตกที่นั่งเช่นเดียวกับพวกฝรั่งเศส

กรุงสยามส่งกำลังเข้าโจมตีเมืองตะนาวศรีโดยไม่ให้ รู้ตัว และตัดคอคนหลายคน มีทั้งชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส และพวกถือศาสนาคริสเตียน ชาวฝรั่งเศส ๔๐ คนหลบหนีไปได้ โดยล่องเรือออกไปตามลำน้ำ ถ้อยความในจดหมายกล่าวว่าพวกฝรั่งเศสจะไม่เหยียบย่างมากรุงสยาม อีก และการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่นั่นก็จบกันเพียงนี้ การเผยแพร่ศาสนาต้องยุติลงก็เพราะว่ากรุงสยามเป็นศูนย์กลาง และเป็นที่พักผ่อนประจำของนักบวชและผู้สอนศาสนา จากกรุงสยามนักบวชอาจแยกย้ายกันไปสอนศาสนา และเงินค่าบารุงก็แบ่งปันกันไปตามแหล่งต่าง ๆ คือ จีน ตังเกีย

(๑) Reverend Father Jouo Baptista maldonado

และโคชินไชน่า ขณะนี้ก็ไม่มียกเว้นที่อื่นใดที่จะใช้แทนได้ ยกเว้นแต่ว่าจะคิดตั้งมาเกินขึ้นเป็นศูนย์แห่งใหม่ หรือโดยการเผยแพร่ผ่าน พวกปอร์ตูกีส การวางแผนของฝรั่งเศสต้องถูกขัดจังหวะ เพราะไม่มีที่อื่นใดเป็นที่อาศัยได้อีกต่อไป และนอกจากกรุงสยามแล้ว ก็ไม่มีกษัตริย์องค์ไหนจะทรงรับอุปถัมภ์พวกคริสเตียน

การก่อกบฏครั้งนี้นับว่ามีผลกระทบ กระทบเทือนอย่างร้ายแรง เพราะว่าเมื่อข่าวลือสะพัดไปทั่วราชอาณาจักรว่าชาวยุโรป (คนมักจะแยกไม่ออกว่าคนไหนเป็นปอร์ตูกีสหรือฝรั่งเศส) ตั้งใจจะสอนให้คนเข้ารับเปลี่ยน ศาสนา ชาวสยามก็คงจะลุกฮือขึ้นทั่วราชอาณาจักร และคงจะบีบคั้นประทุไม่ยอมติดต่อกับชาวยุโรปและผู้สอนศาสนาอีกต่อไป ซึ่งก็คงไม่ใช่แต่เฉพาะชาวฝรั่งเศสเท่านั้น คงจะรวมไปถึงชาวปอร์ตูกีสและชาวยุโรปอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นผู้สอนศาสนาทั้งหลาย ก็คงตกอยู่ในอันตรายอย่างใหญ่หลวง ในการที่จะถูกขับไล่ออกไปจากประเทศจีน ตั้งเกีย และโคชินไชน่า และอาณาจักรอื่น ๆ ซึ่งนับเป็นการทำลาย ขบวนการสอนศาสนาของพวกคริสเตียน ซึ่งพระเจ้าคงจะไม่ทรงโปรด พวกปอร์ตูกีสในกรุงสยามถึงกับกลัวไปว่า หลังจากที่มีการศึกกับพวกฝรั่งเศสสงบลง พวกเขาก็คงจะถูกจับประหารหรือขับไล่ออกไปจากกรุงสยาม และที่ชาวสยามยังไม่ทำต่อพวกเขาก็เพราะว่า ชาวสยามยังต้องการความช่วยเหลือ เพื่อขอให้ช่วยรบพุ่งกับพวกฝรั่งเศสอยู่

บันทึกของห้าง
 บ็อมเซนต์ยอร์จ
 เล่ม ๕ หน้า ๗
 (ชุดที่สองของ
 หน้า)
 (เก็บความ)

การปรึกษาธุรกิจที่บอมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๐ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

ได้รับแจ้งจากขุนนางผู้ใหญ่และผู้นำทางหลายคนว่า เรือของเราคงจะเดินทางไปถึงอาจีนตุคุมรสุมนี้แน่ เนื่องจากดินแดนส่วนนี้เป็นส่วนที่มีลมจัดที่สุดในเกาะ จึงเห็นว่าควรจัดส่งเรือโคโรธิ์ไปอาจีน เพื่อดักจับเรือของ โมกุล และเรือของพระเจ้ากรุงสยามเพราะไต้ยีนข่าวมาว่า กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ดำริจะจัดส่งเรือเล็กสองลำไปลอยลำอยู่ในท่าแห่งนั้นเพื่อรอเรือเรา จึงเห็นว่าควรจะจัดส่งเรือไปเสริมกำลัง ซึ่งจะเป็นการให้กำลังใจในการจะเข้าสู่กับศัตรู และใครจะขอส่งให้ส่งกำลังไปในเรือลำละ ๒๐ คนขอให้ติดอาวุธไปครบมือ และให้คอยให้ความคุ้มกันทางด้านเวสท์โคสต์ และส่งสินค้าเสบียงปัจจัยให้แก่ที่นั่นด้วย

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๒๑ หน้า

๑๐๐—๑๐๑

(ชุดที่ ๒ ของหน้า)

เอไลฮู เบล เขียนไปทูลพระราชินีที่อาจีน

ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

บ็อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

กราบบังคมทูล สมเด็จพระราชินีแห่งอาจีนและแวนแคว้น
ในขอบขัณฑสีมา

จาก เอไลฮู เบล ข้าหลวงใหญ่แห่งมัคธาส บริษัทอีสต์อิน-
เดียของอังกฤษ

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับรายงานข่าวจากเรือที่เดินทาง
มาจากเมืองท่าของฝ่าพระบาท มาถึงที่นี่ ยืนยันว่า ฝ่า-
พระบาทไม่ทรงพอพระทัย ในการที่เรือของเรา ได้ กระทำ
การรุนแรงต่อศัตรูชาวสยามที่ทรยศและป่าเถื่อน ใน
บริเวณใกล้ฝั่งราชอาณาจักรของฝ่าพระบาท ซึ่งเรื่องนี้
ข้าพระพุทธเจ้าขอ ทูล ว่า มิได้ เป็นการ กระทำที่จ้ง ใจที่จะ
แสดงความกระต้างกระเดื่อง หรือ พยายาม ล้วงละเมิดสิทธิ
เหนือดินแดนของฝ่าพระบาทเลย แต่ข้าพระพุทธเจ้าก็
หวังว่าฝ่าพระบาทคงจะตีพระทัย ถ้าจะทูลให้ทรงทราบถึง
ความโหดร้ายทารุณที่พระเจ้ากรุงสยาม ราชทูตและคน
ของเขาได้กระทำต่อคนของเรา และกิจการของเราซึ่งเรา
ไม่อาจทนได้ เรื่องนี้ คนของเราอาจจะออกไปจากประเทศ
อย่างสันติสุขและด้วยความเป็นธรรม แต่พระเจ้ากรุงสยาม
กลับกระทำการที่ขัดต่อสิทธิและกฎหมายระหว่างชาติ พระ
องค์ทรงเอาคนของเราไปกักกันคุมขังไว้ แต่ถึงแม้ว่าจะ

เป็นการกระทำที่ไร้ความยุติธรรมใด ๆ ทั้งสิ้นก็ดี เราในฐานะผู้รักความสงบและสัจจา ก็จะพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้พระองค์เข้าใจดีขึ้น โดยวิธีสันติ ดังนั้นเราจึงได้จัดส่งเรือเล็กสองลำพร้อมด้วยสาสน์ของเรา ๒ ฉบับไปยังเมืองตะนาวศรี หมายถึงกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงทราบ เพื่อพระองค์จะได้คิดไปในทางที่ถูกที่ควร ให้พระองค์รับสั่ง ให้จ่ายเงินที่พระองค์ และข้าราชบริพารของพระองค์ยืมไปคืนมา ตามหลักฐานใบเก็บเงินซึ่งมีอยู่หลายต่อหลายใบด้วยกัน เรื่องนี้เราได้ส่งกำชับห้ามมิให้คนของเรากระทำการรุนแรงหรือกระทำการที่ไม่เป็นมิตร จนกว่าจะเป็นที่พอ พระราชหฤทัยของพระองค์ในเรื่องนี้เสียก่อน และจากผลของการนี้ เราได้ทำสัญญาสงบศึกกับเจ้าเมืองตะนาวศรีเป็นเวลา ๔๐ วัน ซึ่งเราหวังว่าระหว่างเวลาสงบศึกกันอยู่นี้ คงจะเป็นโอกาสที่เจ้าเมืองจะได้รับหนังสือจากพระเจ้ากรุงสยามที่จะทรงตอบมา และเจ้าเมืองจะได้จัดการตามพระบรมราชโองการของพระองค์ แต่ยังไม่ทันจะครบ ๑๔ วันเลย ก็มีเรื่องเกิดขึ้น ระหว่างที่เราอยู่กันอย่างสงบและมีได้ตั้งตัวเตรียมป้องกันตนเอง แต่อย่างใดที่ชายฝั่ง ไม่ได้คิดสงสัยหรือคิดมุ่งร้ายหักหลัง แต่ประการใดทั้งสิ้น พวกชาวอังกฤษเกือบ ๑๐๐ คนในคืนนั้นได้ถูกชาวสยามกลุ่มรวมเข้าโจมตีโดยไม่รู้ตัวเลย

และถูกข้าราชการบริพารของพระเจ้ากรุงสยามฆ่าฟันอย่างทารุณ ทราบว่าเรื่อง^๕พระเจ้ากรุงสยามเป็นผู้มีรับสั่งให้ดำเนินการ ดังนั้นจึงกลายเป็นเรื่อง^๕ที่แสดงถึงความบ้าคลั่ง ชั่วช้า และเป็นอาชญากรรมที่คนป่าเถื่อนอื่น ๆ จะทำไม่ได้ อย่าง^๕นี้เลย และก็เป็นการกระทำที่จะไม่ได้รับการยกโทษ หรือให้อภัยจากชาติอื่น ๆ แต่อย่างใด^๕สิ้น แม้แต่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าก็จะไม่ทรงยกโทษให้ และพระองค์ก็จะเห็นด้วยว่าถ้าหากจะคิดโอนอ่อนยอมตามเพื่อ ชำรงไว้ซึ่ง ความยุติธรรมแล้ว ก็จะต้องแก้แค้นกระทำตอบให้สาสมกับที่เราต้องหลังโลहितอันบริสุทธิ์ของเราไป ทั้งหมดนี้เกล้ากระหม่อมหวังว่าคงจะช่วยให้ฝ่าพระบาทเข้าพระทัยได้^๕ซึ่งว่าทำไมถึงได้เกิดการวิวาทบาดหมางกัน^๕ขึ้น และคงจะทรงโปรดพระราชทานอภัยโทษแก่คนของข้าพระพุทธเจ้า ที่ได้กระทำการอันเป็นที่รุนแรงในเมืองท่าของฝ่าพระบาท ทั้ง^๕นี้ก็เกิดจากการที่เราถูกโจมตีได้รับบาดเจ็บอย่างแสนสาหัสมาจากพวก^๕น้อยๆ^๕นั่นเอง อนึ่ง เราก็ได้รับทราบมาจากเรือกำปั่น ของกรุง สยามที่ มาเกย^๕ดินอยู่^๕ว่าจะ คอย ตักยัดเรือของเราในน้ำ^๕นำดินแดนของฝ่าพระบาท หลังจากเรือนั้นดอนสมออก^๕ไป และยังทราบด้วยว่าพวก^๕นี้คอยเตรียมฆ่าชาวอังกฤษทั้งหมดที่อยู่ในเรือ ถ้าไม่มีเรื่อง^๕นี้เกิด^๕ขึ้น เราก็คงจะเป็นเหยื่อสังหารของชาวสยามไปเสียแล้ว กับตัน

เรือสยามที่เราจับได้ เราได้ตรวจพบพระบรมราชโองการ
 ของพระเจ้ากรุงสยามที่ได้ส่งไปยังกับตันผู้หนึ่งให้มาทำการ
 อีกด้วย แต่ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ชอบรบกวนฝ่าพระบาทอีก
 ต่อไป แต่จะขอถวายพระพรให้พระองค์ทรงพระเจริญยิ่ง
 ยืนนาน และขอให้สัมพันธไมตรีของทั้งสองประเทศจง
 สถิตยัสถาวรยิ่งยืนนานสืบไป เป็นการนำประโยชน์สุข
 มาสู่ปวงประชาของทั้งสองประเทศยิ่ง ๆ ขึ้น ข้าพระพุทธ
 เจ้าขอรับใช้ฝ่าพระบาท ตลอดไป ไม่ว่าจะเนื่องใน โอกาส
 ใด ๆ ทั้งสิ้น

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

เอไลฮู เยล

บัญชีโรงพิมพ์

เลขที่ ๑๘๐๘

(บอมเบย์)

เก็บความจาก

เอกสารเบ็คเตสต์

เลขที่ ๓

ลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘

ราชทูตของพระเจ้ากรุงสยาม ได้เดินทางมาถึงที่นี่ และเท่าที่สังเกตจากภารกิจของเขาที่นี่ รู้สึกว่าจะได้รับหน้าที่ให้นำคำร้องเรียนมาให้พวกอังกฤษ แต่สิ่งที่เขาปฏิบัติจริง ๆ นั้นยังไม่ทราบแน่ชัด แต่ข่าวที่แพร่สะพัดมาจากเขา แจ้งว่าเรือและคนที่ถูกยึดไปนั้นเป็นการกระทำของชาวอังกฤษทั้งสิ้น และเพื่อเป็นการตอบโต้เรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้ตอบไปว่า ชาวอังกฤษหลายคนได้ถูกคุมตัวไว้ตามคำสั่งของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งคงจะมีผลมากกว่าคำสั่งของพวกเขา ยิ่งกว่านั้น ริบาร์ (Ribar) ยังได้ออกคำสั่งว่าอะไรก็ตามที่เจ้าท่า (Shabander) ชาวอังกฤษยึดได้ให้จัดส่งไปให้ มร. ลูคัส ที่มาร์สปีตทัม ราชทูตผู้กำหนดจะนำเรื่องร้องทุกข์ไปร้องเรียนกับโมกุล ซึ่งข้าพเจ้าก็ตั้งใจว่าจะตามไปเพื่อแก้ตัวในเรื่องนี้ เรื่องต่อไปจะเป็นอย่างไรนั้น ข้าพเจ้าจะได้แจ้งให้ท่านทราบโดยละเอียดต่อไป

บัญชีโรงพิมพ์
 เลขที่ ๑๘๑๘
 (บอมเบย์)
 เก็บความจาก
 เอกสารเบ็คเตลิค
 เลขที่ ๓

จากคุกเมืองตะนาวศรี

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘

เรียน ผู้จัดการและคณะกรรมการบริษัท

จดหมายฉบับนี้ตั้งใจจะเรียนให้ท่านทราบถึงความ
 ยุ่งยากต่าง ๆ เพื่อท่านจะได้เข้าใจถึงเหตุการณ์ที่ได้เปลี่ยน
 แปลงไปขณะนี้ในกรุงสยาม เมืองมะริด และเมืองตะ-
 นาวศรี นับแต่ มร. จอห์น ฮิลล์ ได้ออกไปจากเมืองมะริด
 ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ ข้าพเจ้าได้ทำ
 งานให้บริษัทร่วมกับเขามา (.....) เรือยอร์จ
 ได้บรรทุกข้าวมุ่งไปอาจีน แต่ (.....) เรือยอร์จ
 ชำรุดและเร็ว (.....)

(หน้าต่อไปจากนี้ถูกทำลายหมด)

บันทึกของชาว-
คัทซ์ เอ เล่ม ๒
ตอน ๑ สนธิ
สัญญา ฯลฯ
หน้า ๔๕๖-๔๖๐

กรุงสยาม

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘ เอ็น. เอส.

(วันที่ ๔ พฤศจิกายน โอ. เอส.)

สนธิสัญญาฉบับต่ออายุใหม่ระหว่างบริษัทกับกรุง
สยาม คู่สัญญาฉบับว่าจะอยู่ด้วยกันด้วยความสันติสุขตลอด
ไป บริษัทจะเสียความชอกช้ำเสียหายจากการกระทำของ
คนในบังคับของพระเจ้ากรุงสยาม โดยมีเงื่อนไขว่าผู้กระทำ
ผิดจะต้องได้รับโทษานุโทษตามควรแก่กรณี บริษัทรับว่า
จะจ่ายเงินเป็นจำนวน ๑๕๐ แคนตี (ชั่ง) เป็นเงิน
สยามแก่พระเจ้ากรุงสยาม เป็นการชดใช้ในการเข้ายึด
สำเภาสยามในนานน้าใกล้เมืองมาเก๊า และรับจะคืน
ทรัพย์สินสมบัติที่ยึดได้ทั้งหมดที่ปูโลอุบี (PuLo Uby) ให้
แก่พระเจ้ากรุงสยาม ทรัพย์สินสมบัติที่ยึดได้จากสำเภามุ่ง
หน้ามาจากประเทศญี่ปุ่นกลับกรุงสยาม

ชาวคัทซ์ จะได้รับ อนุญาตให้ ค้ากับ ดินแดน ใต้
ปกครองของพระเจ้ากรุงสยามก็ต่อเมื่อได้กระทำตามกฎข้อ
บังคับที่ได้วางไว้ กรุงสยามจะต้องไม่อนุญาตให้ชาวจีนทำ
การเดินเรือโดยใช้เรือสยามเป็นพาหนะ และถ้าหากเรือลำ
ใดปรากฏว่ามีชาวจีนเป็นผู้เดินเรือหรือเดินทางไปกับเรือ
บริษัทมีสิทธิเข้าจับกุมและยึดไว้โดยไม่ถือเป็นการผิดกฎ-
หมายพระเจ้ากรุงสยามยอมให้สิทธิพิเศษแก่ บริษัท ในอัน
ที่จะจัดการส่งหนังวัวและหนังกวางเป็นสินค้าออกแต่ผู้เดียว

ในกรณีที่ลูกหนรายโคของบริษัทบิตพรวไม่ยอม
ใช้หนี้ให้ ออกญาพระคลังจะเป็นผู้รับผิดชอบในการบังคับ
ให้ผู้นั้นใช้หนี้แก่บริษัท และหากยังคงคือตั้งไม่ใช้หนี้
ต่อไป ก็ให้จัดส่งบุคคลผู้นั้นแก่เจ้าหน้าที่ของบริษัท

หากปรากฏว่าชาวต่างชาติผู้ใดกระทำผิดอย่างร้ายแรง
รายห์ (Rajah) จะต้องไม่กระทำการอันใดที่รุนแรงหรือ
ลงโทษผู้นั้นด้วยตนเอง แต่จะต้องจัดส่งบุคคลผู้นั้น
ไปให้ผู้ว่าการของบริษัทในกรุงสยาม เพื่อรับการพิจารณา
ความและลงโทษตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายของฮอลันดา
ในกรณีที่ชาวต่างชาติกระทำผิดอย่างร้ายแรงในเรื่องส่วน
บุคคล รายห์จะต้องไม่ถือสิทธิในการพิพากษาความมาก
ไปกว่าสั่งให้กักกันตัวไว้ในบริเวณห้าง และให้จัดส่ง
หมายบอกแจ้งคดีไปยังข้าหลวงใหญ่ที่ปัตตาเวีย

เมื่อใดที่พระเจ้ากรุงสยามมีพระราชประสงค์จะจัด
ส่งสำเนาไปญี่ปุ่น มีชาวสยามเป็นลูกเรือ บริษัทจะรับเป็น
ผู้ออกเงินให้สำหรับการซื้อหาหนังกวางจำนวน ๗,๐๐๐
หรือ ๑๐,๐๐๐ แผ่นหนัง แล้วแต่กรณี โดยมีเงื่อนไข
ว่ากรุงสยามจะไม่ว่าจ้างบุคคลอื่น ใดทั้งทางตรงและทาง
อ้อมเพื่อปฏิบัติการ ในการจัดหารวบรวมแผ่นหนังสำหรับ
ส่งไปจำหน่าย

ตราบเท่าที่สัมพันธภาพอันดียังคงมีต่อไประหว่าง
บริษัทกับประเทศจาม พระเจ้ากรุงสยามจะได้รับอนุญาต

เสมอไปให้จัดส่งราชทูตไปยังกษัตริย์พระองค์นั้น และ
อนุญาตให้นำเอาล่ำชาวจีนผู้รู้ภาษาจีน (Cathay) ที่ไป
ค้าขายได้ และจะได้รับอนุญาตเสมอไปให้จัดส่งเรือที่นำ
ร่องโดยชาวสยามเองไปยังมาเก๊า กวางตุ้ง มานีลา และ
ส่วนอื่น ๆ ของโลก แต่ถ้าหากเกิดความขัดแย้งกันขึ้น
ระหว่างบริษัทกับแผ่นดินจามเมื่อใด ก็ให้ยุติการติดต่อ
ระหว่างกรุงสยามกับแผ่นดินจามเสียทันที

เรือทุกลำที่มุ่งหน้าไปกรุงสยาม กับเรือที่นำร่อง
โดยชาวสยาม จะได้รับอนุญาตให้ผ่านไปได้ ยกเว้นแต่
เรือที่ได้เดินทางมาจากหรือมุ่งหน้าจะเดินทางไปยังสถานที่
ซึ่งทำศึกสงครามอยู่กับบริษัท

คู่สัญญารับว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่เรือของอีก
ฝ่ายหนึ่งที่กำลังอยู่ในระหว่างอับปาง

ชาวต่างชาติจะไม่เข้าศึข่าศึก ของตน ในเมืองท่าของ
กรุงสยาม กฎข้อบังคับภายใต้หัวข้อนี้จะยังคงมีผลบังคับ
ใช้ต่อไป

พระเจ้ากรุงสยามจะโอนสิทธิ ใน สัมปทาน การทำ
เหมืองดีบุกให้กับบริษัท และคงไว้แต่สิทธิส่วนพระองค์
ในการจัดซื้อดีบุกตามแต่ความต้องการเพื่อใช้สำหรับพระ-
องค์เอง

(คู่มือสารของกรุงสยาม ค.ศ. ๑๖๖๔—๑๘๘๖
ลอนดอน ค.ศ. ๑๘๘๖ หน้า ๒๓๘—๒๓๙)

บันทึกของทาง
 บ่อมเซนต์ยอร์จ
 เล่ม ๒๑ หน้า
 ๑๐๘ - ๑๐๙
 (ชุดที่สองของ
 หน้า)
 (เก็บความ)

คณะกรรมการบริษัทบ่อมเซนต์ยอร์จ เขียนถึง

คณะกรรมการบริหารที่สุรรัต

ลงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๔๘

ไม่ได้รับข่าวคืบหน้าจากกรุงสยาม นอกจากที่รู้
 เรื่องกันอยู่แล้วว่า มร. ฮิลล์เดินทางไปอาจีนกับเรือรบ
 หลวงเพิร์ล และทราบวาระหว่างที่อยู่ที่นั่น ได้เกิด
 ปะทะกับกำลังของกรุงสยาม ซึ่งใช้คนชาวฝรั่งเศส เรือ
 สยามได้บังคับให้ลดใบลงและนำเข้าฝั่งจับกับตัน ไปเป็น
 เชลย พระราชินีอาจีนทรงพิโรธในการที่มีการใช้กำลัง
 กันในอ่าวอาจีนถึงกับทรงมีรับสั่งให้กักตัวชาวอังกฤษไว้
 ที่นั่นทั้งหมด จนกว่าเรือเพิร์ลจะออกเดินทางไปซึ่งตาม
 กำหนดก็ตกประมาณเดือนกรกฎาคม โดยมีจุดหมายปลาย
 ทางมาที่นี้ แต่เข้าใจว่าอาจจะแวะที่เบงกอลก่อน แม้ว่า
 เราจะยังไม่ทราบข่าวเป็นที่แน่นอนเกี่ยวกับเรื่องนี้จาก
 มร. ฮิลล์ แต่เราก็ได้ยินมาว่า ชาวฝรั่งเศสจะถือโอกาส
 เข้ายึดเรืออังกฤษให้ได้มากที่สุดหลังจาก มร. ฮิลล์ เติ
 ทางออกมาแล้ว มร. ฮิลล์ จึงได้เข้าเฝ้าทูลถามพระบรม-
 ราชินีว่าจะช่วยคุ้มกันชาวอังกฤษให้หรือไม่ เมื่อเขาเดิน
 ทางไปแล้ว แต่ก็ได้รับคำตอบว่า ชาวสยามย่อมมีสิทธิ
 เสรีภาพในท่าในดินแดนของพระองค์ที่จะทำการใดเช่น

เดียวกับเรือเบอร์คัสตีคาสเซิล และเรืออื่นๆ มร. ฮิลล์ จึงกล่าวตอบไปว่า เขาจำต้องทำลายเรือลำไหนก็ตามที่มุ่งร้ายคิดทำลายพวกเขา ขณะนี้เรือเฟรได้นำสาส์นของประธานกรรมการ บริษัทมาทูลเกล้าถวายพระบรมราชินีชี้แจงให้ทรงทราบถึงเรื่องต่างๆ ที่ต้องกระทำลงไป จนเกิดศึกกับกรุงสยาม ก็เพราะบริษัทได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ซึ่งเข้าใจว่าจะช่วยให้พระนางผ่อนคลายความพิโรธลงไปได้ เราได้รับรายงานมาด้วยว่าฟอลคอนได้ส่งเรือบินออกมา ๒ ลำ พร้อมด้วยกำลังชาวฝรั่งเศส เพื่อดักคอยซุ่มจับเรือจีนสองลำของเรา ซึ่งเราหวังว่ากำลังฝ่ายเราคงจะทันทันไม่ไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเกิดการรวมหัวกันเป็นปฏิปักษ์ต่อเรา เหมือนอย่างที่เราได้รับคำสั่งมา

นี้บ้างก็ยังเป็นที่สงสัยกันอยู่ เพราะทุกวันนี้เราหวังไม่ได้
ว่า คนเราจะทำงานเพื่อปรัชญาของตนเหมือนอย่างที่เขา
เริ่มต้นปฏิบัติงานนั้น(๑)

(๑) ย่อหน้าสุดท้ายนี้มิใช่บทแปลจากเอกสารภาษาคัทซ์ แต่
เป็นการแปลชนิดรวบรวมเก็บเอาแต่เนื้อเรื่อง ต้นฉบับละเอียด
และมีบางตอนขาดหายไป

(ข้อความในหมายเหตุ เป็นการแปลจากเอกสารที่คัดมา มิใช่
หมายเหตุของผู้แปลเป็นภาษาไทย-ผู้แปล)

บันทึกของห้าง
ชุกท์ ๑ เล่ม ๔๒

เลขที่ ๑๐.๓๘

หน้า ๑ - ๗

(บทแปล)

๑๖ พฤศจิกายน

(๒๖ พฤศจิกายน

เอ็น. เอส.)

ค.ศ. ๑๖๘๘

การจดปากคำให้การ การเจรจาความ ระหว่างเจ้าพนักงานของบริษัท คือ มร. ฮอดเจส และ มร. ฮิลล์ ระหว่างพำนักอยู่ในกรุงสยาม จดปากคำโดยคำสั่งของ เอ็ด โยฮัน คีทส์ เจ้าพนักงานที่นี้ คำให้การฉบับที่นี้โดย แอนโรนนี่ ไอแซกเซน ผู้ซึ่งคอนสแตนติน ฟอลคอน ผู้ลี้ภัยไปแล้ว เคยว่าจ้างให้เป็นผู้แปลเอกสารจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาฝรั่งเศส และจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาดัตช์

มร. วิลเลียม ฮอดเจส กับ มร. จอห์น ฮิลล์ เจ้าพนักงานสองนายที่บ้อมเซ็นต์ยอร์จ ได้ออกเดินทางไปที่นั่นเมื่อวันที่..... ค.ศ. ๑๖๘๗ ทั้งสองได้รับคำสั่งจากรัฐบาลให้เดินทางไปแก้คดีที่เกิดขึ้นกับกรุงสยามให้เป็นที่เรียบร้อย และถ้าหากเป็นไปได้ให้อะลุ่มอล่วยกับพระเจ้ากรุงสยาม ทั้งสองไม่ทราบมาก่อนว่ากัปตันเวลท์เตน (ผู้ที่มีข่าวกล่าวว่าเป็นตัวการให้มีการฆ่าฟันกันขึ้นที่เมือง มะริด) จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับพระเจ้ากรุงสยามอยู่ก่อน และคอยใกล้ชิดเรื่องนี้อยู่ก่อนแล้ว เรื่องที่เจรจาได้แก่การเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับชาวอังกฤษ โดยน้ำมือของพวกเหล่าเสนาบดีกรุงสยาม ซึ่งได้จัดการเผาห้างและหนังสือของบริษัทลง วอดวาย ...

.....แต่โดยที่กัปตันเวลท์เตน กระทำการ นอกเหนือคำสั่ง (โดยไม่รู้ว่าได้มีการจัดส่งเจ้าพนักงานไปที่นั่นอีกสองนาย)

โดยไม่ยอมรับฟังคำพิพากษาพิจารณาคดีของศาล และรอให้หมดกำหนดเวลาที่ตั้งไว้ ฉะนั้นการใช้พลกำลังกระทำการนอกเหนือคำสั่ง ก่อนหน้าจะมีการฆ่าฟันกันขึ้น จึงส่งผลร้ายให้แก่ชาวอังกฤษเป็นอันมาก เจ้าพนักงานทั้งสองนายปฏิเสธว่าไม่ได้รู้เห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก่อนเลย ดังได้กล่าวแล้วแต่ต้น ทั้งสองไม่รู้ว่ากัปตันเวลท์เคนยังคงเจรจาความเมืองอยู่กับ พระเจ้ากรุงสยามหรือเปล่า ฉะนั้นจึงได้นำเรือแล่นกรายเข้าไปในฝั่ง จึงได้ไปปะทะเข้ากับเรือของพระเจ้ากรุงสยามซึ่งมีลูกเรือชาวอังกฤษเต็มไปหมด เรือทั้งสองลำจึงโห่ร้องเข้าหากัน และรอที่อยู่ว่าจะยิงจริงให้ร่วงลงมาได้อย่างไร มีการยิงโต้ตอบกัน ในที่สุดเรือของพระเจ้ากรุงสยามก็ยอมจำนน และส่งต้นหนกับคนแจวอีก ๕ คนขึ้นมาบนเรืออังกฤษ (ทั้งสองยังคงใช้ธงของตนอยู่) พอพวกนั้นขึ้นมาจึงได้รู้ถึงความประพาศิเหลวไหลของเวลท์เคน ฉะนั้นการขัดแย้งไม่เข้าใจกันจึงกลับคืนคืออย่างเดิมได้ เสร็จแล้วเรือทั้งสองลำจึงออกเดินทางไปด้วยกันมุ่งไปยังเมืองมะริด และได้เดินทางไปถึงที่นั่นเมื่อวันที่.....ค.ศ. ๑๖๘๗ และได้ไปรายงานตัวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับ มร. เอ็มโบริการ์ด์ ซึ่งเป็นข้าหลวงใหญ่อยู่ที่นั่น พวกเขาได้เสนอขอให้คงดำเนินการต่อไปอย่างเดียวกับที่ มร. เวลท์เคนได้จัดทำมาแล้ว คือการเรียกร้องให้กรุงสยามชดใช้ค่า

เสียหายที่เกิดขึ้นแก่คนที่อยู่ในบังคับอังกฤษ และไม่
 ใช่แต่เฉพาะผู้ที่ทำกิจการของตนเองแต่หมายรวมถึงพวก
 ที่มีหน้าที่ทำการให้แก่ผู้ปกครองต่างแดน ทั้งหมดได้
 ประกาศเป็นเสียงเดียวกันว่า จะได้นำเรื่องนี้ ไปกราบ
 บังคมทูลพระเจ้ากรุงสยาม เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม
 และค่าเสียหาย และขอให้ศาลจงใช้ความยุติธรรมเป็นที่
 ตั้งในการพิพากษาคดี พวกเขาได้รับอนุญาตให้ปรากฏตัว
 ในศาลในที่สุด แต่ก็พบว่าคดีของตนตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ
 เพราะพวกเสนาบดีได้เข้ากราบบังคมทูลพระเจ้ากรุงสยาม
 กล่าวฟ้องเสียก่อน พวกเขาคิดว่าถ้าพระเจ้ากรุงสยามทรง
 ทราบถึงพระกรรมในข้อเท็จจริงต่าง ๆ เสียก่อน ก็คงจะ
 ไม่ทรงละเลยที่จะโปรดประทาน ความยุติธรรมแก่พวกเรา
 พวกอังกฤษได้ประเมิน ค่าเสียหายที่เมืองทวายแล้ว ตก
 ประมาณ ๑๒๙ ชั่งเงินสยาม

เสนาบดีสยามรับสนอง พระบรมราชโองการเห็นอ-
 เกล็ด แล้วนำคำตอบมาให้แก่เราว่า สาเหตุทั้งหมดเกิด
 จากการใช้กำลังคุกคามของกัปตันเวลท์เดิน เพราะมัวเกรง
 ไปว่าจะถึงเวลาหมดเขตการสงบศึก จึงถือโอกาสเข้ายึดเรือ
 ของพระเจ้ากรุงสยาม คือยึดเรือ ๒ ลำที่อาจีน กัปตัน
 เรือเรสโซลูชันที่ท่าเมืองมะริด ค่าเสียหายครั้งนี้คิดเป็น
 มูลค่าประมาณ ๖,๐๐๐ ชั่งเงินสยาม ทั้งนี้ไม่นับรวมถึง
 ค่าเสียหายจากการที่เวลท์เดินส่ง คนเข้า ทลายตัว บ้อมเมือง

มะริค พิงก์แพง และใช้กำลังคนอาวุธครบมือจัดการ
 ให้บักบ้ายประกาศของบริษัทไว้รอบเมือง (แต่เป็นประ-
 กาศในนามของพระเจ้ากรุงอังกฤษและบริษัท) ซึ่งทั้งนี้
 นับเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้ากรุงสยาม
 ฉะนั้นจึงได้ขอให้บริษัทชดใช้ค่าเสียหายนี้ และให้จัดส่ง
 ตัวเจ้าพนักงานผู้คดโกงที่ชื่อซามูเอล ไวท์ให้แก่พระองค์
 เพื่อจะได้จัดการให้ใช้หนี้ให้พระคลังหลวง นอกจากนี้
 ยังได้มีรับสั่งว่าผู้ที่อยู่ใต้บังคับของพระเจ้ากรุงอังกฤษ จะ
 ได้รับเสรีภาพให้เลือกเอาเองว่าจะคงพำนักอยู่ต่อไปใน
 ประเทศหรือเดินทางออกจากประเทศไปก็ได้ อีกประการ
 หนึ่ง เนื่องจาก มร. ฮอคเจส และ มร. ฮิลล์ ไม่มี
 อำนาจสูงพอที่จะตัดสินเรื่องทุกอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
 การพิพากษาความตาม พระบรมราชโองการของพระเจ้า-
 กรุงสยาม ซึ่งจะต้องชี้ขาดว่าผู้ที่มีอำนาจผู้ใดที่บังอาจเก็บ
 เรื่องไว้ไม่นำมาทูลพระองค์ จึงไม่เห็นด้วยที่เขาทั้งสอง
 จะพึงรับหน้าที่เป็นผู้ที่เจรจาต่อรองในนามของบริษัทก่อน
 ที่จะได้ทราบรายละเอียดอื่น ๆ เป็นที่แน่ชัด เช่น คนที่
 เข้าร่วมกระทำการด้วย เวลาและจำนวนข้อร้องเรียนต่างๆ
 ที่จะนำมาเป็นประเด็นในการเจรจา ฉะนั้นเจ้าพนักงาน
 ของบริษัททั้งสองจึงรับว่าตนเองไม่มีอำนาจโดยเด็ดขาดที่
 จะทำการดังกล่าว และได้ขอร้องให้จัดส่งใครก็ตามใน
 จำนวน ๒ คนนี้กลับไปมัตราสนำเอาเอกสารระบุการแต่ง

ตั้งมาประกอบการเจรจา มร. ซิลล์เป็นผู้ได้รับอนุญาตเป็น
 คนเดินทางกลับไป ฉะนั้น มร. ซิลล์จึงเตรียมตัวเดิน
 ทางกลับไปตามที่ตกลงกัน ส่วน มร. ฮอดเจสจะคงรอ
 อยู่ที่นั่น เพื่อคอยโอกาสเดินทางกลับต่อไป ศาลสถิต
 ยุติธรรมแห่งนี้ประสงค์เพียงแต่จะให้เกิดความเข้าใจอันดี
 ระหว่างพระเจ้ากรุงอังกฤษและบริษัทของชาว อังกฤษเอง
 เพื่อทั้งสองจะได้คงอยู่ต่อไปทราบข่าวฟ้าดินสลาย และ
 ทั้งหมดนี้ก็เป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าทราบอยู่ขณะนี้

กรุงเทพฯ ที่สำนักงานของคัทซ์ฮินเดย์ วันที่ ๒๖
 พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘ แอนโทนี ไอแซกเซน
 เราบัวว่าเอกสารนี้ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริง
 บัตตาเวีย ที่บ้อม ลงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ค.ศ.
 ๑๗๘๙ (๑)

ฟ็อาร์. คอนเวนเบิร์ก วาน เบลัวส์
 แอล. มันสเตอร์
 โจ. วี. ลู

บันทึกของห้าง
ชุดที่ ๑ เล่ม ๔๑
เลขที่ ๑๐๑๒
หน้า ๓—๗
(บทแปล)

เจ้าพนักงานห้างที่ปตตะเวีย เขียนถึง เคาน์ซิล
ออฟ เซเว่นทีน
ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม (๒๗ ธันวาคม เอ็น. เอส.)
ค.ศ. ๑๖๘๘

(เก็บความ)

เราได้แจ้งเรื่องราวของชาวฝรั่งเศสในกรุงสยามมา
ให้ท่านทราบแล้วอย่างละเอียดในจดหมายฉบับที่แล้ว และ
ได้ออกคำสั่งไปยังเรือ เดอ ลาล(๑)ให้นำรายงานโดยละเอียด
ไปส่งให้เจ้าพนักงานของห้างที่ญี่ปุ่น แจ้งให้ทราบถึง
พฤติการณ์ การดำเนินงานของชาวฝรั่งเศสและอังกฤษโดย
เฉพาะขอให้ระบุจำนวน บุคคลลักษณะ คุณสมบัติและ
ชื่อของนักบวชคาโธลิก ซึ่งชาวฝรั่งเศสเป็นผู้นำมา และ
ให้ความสนับสนุนอยู่ ขอให้แจ้งด้วยว่าพวกนี้ยังคงอยู่ที่นั่น
หรือออกจากที่นั่นไปแล้ว และรายงานให้ทราบถึงการ
ดำเนินธุรกิจของเขาในด้าน การเผยแพร่ศาสนาในราชอาณาจักร
แห่งนั้น.....

ในจดหมายของผู้บังคับการและเคาน์ซิลที่นั่น ซึ่งมา
ถึงเคพพร้อมกับเรือลาเกยยาร์ด(๒) เรือเลอโดรมาแดร์(๓)
เรือเลอ เจอ(๔) และเรือลาลัว(๕) เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน

- (๑) De Lalle
(๒) La Gaillarde
(๓) Le Dromadaire
(๔) Le Jeu
(๕) La Loire

ซึ่งทั้งหมดนี้^๕ได้เดินทางต่อไปยังประเทศฝรั่งเศสแล้ว เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ความในจดหมายได้กล่าวถึงความเสียหายที่ได้เกิดการฆ่าฟันกันที่กรุงสยาม เกือบ ๑ ใน ๓ ของผู้คนที่นั่นต้องสูญเสียชีวิตไป ได้สร้างความวิตกกังวลแก่พวกเขาเป็นอันมาก นอกจากนี้^๕ช่างและแรดที่พระเจ้ากรุงสยามทรงส่งไปกำนัลชาวฝรั่งเศส ก็เกิดล้มตายลงระหว่างทางและพวกฝรั่งเศสได้ส่งมอบตัวชาวสยาม ๔ คนที่ทำหน้าที่คอยดูแลช่างและแรดให้แก่ผู้บังคับการที่นั่น เพื่อจะได้เดินทางกลับไปบ้านเกิดเมืองนอนของตนต่อไป

เท่าที่เราทราบมา ^๕บิยัง^๕ไม่มีการจัดส่งเรือจากฝรั่งเศสมากรุงสยาม นอกจากเรือโลรีฟลามม์^(๑) เพียงลำเดียว เรือลำนี้^๕มีกัปตันเลสตริลล์เป็นผู้คุมมา พร้อมด้วยคน ๓๐๖ คน หลังจากได้ล้มตายกันไปแล้ว ๕๐ คน เรือลำนี้^๕ในที่สุดก็ได้เดินทางไปถึงเคพ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม มีคนเจ็บมากมาย และได้เดินทางเข้ามาตามเส้นทางนี้ เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม และได้เดินทางต่อไปจากที่นั่นไปยังกรุงสยามแล้ว เมื่อวันที่ ๑๗ หลังจากได้ขนน้ำจืด ฟืน เชื้อเพลิง และเสบียงกรังอาหารขึ้นจากที่นี้

พวกนินตี^๕ที่จะใช้ชาวคัทซ์เป็นผู้นำร่อง แต่เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งล่าสุดของ ขวณฯ จึงได้ปฏิเสธไป พวกฝรั่งเศสแถลงว่า ถ้าหากเรือเกิดเป็นอะไรขึ้น เราจะ

(๑) L' Auriflamme

ต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เหมือนหนึ่งเราตั้งใจจัดผู้นำร่อง
ที่เดินเลื้อยและขาดความชำนาญเช่นเดียวกับในกรณีเรือ
ลัวโซ(๑) เกยตื้น เมื่อปี ค.ศ. ๑๖๘๕ ในช่องแคบบังกา
ซึ่งคราวนั้นก็ต้องโทษผู้นำร่อง และใครต่อใครพากันโกรธ
ผู้นำร่องผู้นั้นมาก ก็บัดนั้นมันมิได้ขอร้องอะไรมากไปเลย
แต่ประกาศว่าจะเดินทางต่อไปพร้อมกับเรือวรายเซท

เราได้ออกคำสั่งให้เจ้าพนักงานของเราที่นั่นพยายาม
หลีกเลี่ยงอย่าให้มีการทะเลาะวิวาทกันขึ้นได้ และขอให้
ทำดีไว้กับพวกฝรั่งเศส และชาวยุโรปชาติอื่น ๆ และเพื่อ
ให้เป็นไปตามนี้ ก็ขอให้พยายามคบหาสมาคมกับพวกนี้
น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้.....

สิ่งใดที่จำเป็นและเป็นข่าวสำคัญที่มีมาจากกรุงเทพฯ
และปัตตาเวีย เราได้แจ้งไปให้ล่ามที่นางาซากิทราบแล้ว
(โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตามเนื้อความในจดหมายของบริษัท
อังกฤษซึ่งได้กล่าวข้างต้นแล้ว) และให้แจ้งให้ข้าหลวง
ที่นั่นทราบด้วย เรื่องนี้ได้ทราบว่าเป็นการสร้างความไม่พอใจให้
แก่เขามาก และรู้สึกว่าเขาจะไม่พอใจที่ได้ทราบว่ามี
การขนเอาชาวฝรั่งเศสและนักบวชชาวปอร์ตุเกสจากกรุงเทพฯ
ไปส่งที่ประเทศจีน.....

(๑) L'oiseau

บันทึกของห้าง
 บ็อมเซนค็อยร์จ
 เล่ม ๕ หน้า ๒๘
 —๓๐ (ชุดที่ ๒)
 (เก็บความ)

จดหมายเหตุร้ายวัน ของบ็อมเซนค็อยร์จ

วันที่ ๒๔ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

เรือรบฝรั่งเศสเดินทางจากเมืองมะริตมาถึงที่นี่วันนี้
 ได้นำจดหมายจาก มร. จอห์น เทรตเตอร์ มาแจ้งให้ทราบ
 ถึงการสวรรคตของพระเจ้ากรุงสยาม และการตายของ
 คอนสแตนติน ฟอลคอน และได้กล่าวถึงการฆ่าฟัน
 ชาวฝรั่งเศสเมื่อเร็ว ๆ นี้ ที่เมืองมะริต และที่กรุงสยาม

การปริกษาธุรกิจวันที่ ๒๔ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๘

(เก็บความ)

เคาน์ซิลได้พิจารณาข่าวที่ มร. จอห์น ฮิลล์ นำมา
 แจ้ง..... เกี่ยวกับเรื่องการเสด็จสวรรคตของพระเจ้า
 กรุงสยาม และการสิ้นชีวิตอย่างน่าเสียดายของคอนสแตน-
 ติน ฟอลคอน และข่าวการฆ่าฟันพวกฝรั่งเศสที่กรุงสยาม
 เมื่อไม่นานมานี้

การจัดส่งเรือไปกรุงสยามเป็นสาเหตุทำให้เกิดการ
 ขัดแย้งบาดหมางกันขึ้นที่นั่น แต่ขณะนั้นก็ยังเจรจากดลงกัน
 ไม่ได้ เพราะไม่ได้รับคำสั่งจากบริษัท ทั้ง ๆ ที่ต่างก็เชื่อ
 กันว่าบริษัท คงจะให้ความช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่เรื่องนี้
 เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามก็ได้ตกลงกันว่า จะจัดส่งเรือที่มา
 ถึงก่อนกลับไปอังกฤษ เพื่อนำข่าวการสวรรคตของพระเจ้า
 กรุงสยามไปแจ้งให้บริษัททางอังกฤษทราบ เพราะเป็น
 เรื่องที่สำคัญมากทีเดียว

ไอ.ซี. เลขที่ ๕๖๕๘ เคนซัลทอปอมเซนต์ยอร์จ เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๕๘

(เก็บความ)

เมื่อไม่นานมานี้ เราได้รับข่าวซึ่งสร้างความประหลาดใจให้แก่เรา คือเรื่องเกี่ยวกับการปฏิวัติครั้งสำคัญในกรุงสยาม เมื่อเดือนพฤษภาคมที่แล้ว พระเจ้ากรุงสยามได้ประชวรหนัก และถูกกักพระองค์ไว้ที่ละโว้ ก่อนที่พระองค์จะเสด็จสวรรคต ได้มีขุนนางชาวสยามผู้หนึ่งได้บุกเข้ายึดพระบรมมหาราชวังและคลังกระสุนดินดำไว้ได้ ขุนนางผู้นี้ได้มีหมายในพระปรมาภิไธยพระเจ้ากรุงสยามไปเชิญตัวฟอลคอนให้เข้ามาหาด้วยเรื่องส่วนตัวโดยด่วน ซึ่งล้วนเป็นเรื่องขุ่นทนนั้น พอฟอลคอนย่างเข้าประตูพระราชวังที่ละโว้ ขุนนางผู้นี้ก็เข้าล้อมจับทหารคุ้มกันและตัวฟอลคอนไว้ ฟอลคอนถูกนำไปทรมานอย่างทารุณ เพื่อให้บอกตำแหน่งแหล่งที่ทรัพย์สินสมบัติของตน อยู่ได้สองสามวัน ก็ถูกนำออกมาประจานและนำไปตัดหัวประหารในที่สาธารณะ ศพของเขาถูกผ่าออกเป็นเสี่ยง ๆ โยนให้แรงกิน ทรัพย์สินสมบัติและครอบครัวถูกริบเป็นของหลวงหมด หลังจากฟอลคอนถูกประหารแล้ว พระเจ้ากรุงสยามก็เสด็จสวรรคต เข้าใจว่าคงจะถูกกระทำทารุณ เช่นเดียวกับพระอนุชาทั้งสองพระองค์ และ Creada ซึ่งทรงประสงค์จะให้เป็นผู้สืบสันตติวงศ์ แต่ขุนนางผู้นี้ได้ส่งข่าว

หมด และได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ คุณกำลังไพร่พลไว้หมด และต่อมาก็ได้จัดการส่งกักกุมชาวอังกฤษและชาวฝรั่งเศสไว้ในกรุงละโว้ทั้งหมด พวกคัทซ์คงอยู่ได้ต่อไปโดยเสรี เพราะพวกคัทซ์ได้หนีไปเข้าข้างขุนนางผู้ซึ่งถูกสงสัยว่าจะเข้าร่วมการกบฏครั้งนั้นน้อยที่สุด พวกฝรั่งเศสได้ช่วยพวกนี้ไว้เมื่อครั้งมีการล้อมบางกอก เรื่องก็มีอยู่ว่าพระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่ได้มีรับสั่งให้นายพล เดส์ ฟาร์จขึ้นไปเผ่า แต่ นายพล เดส์ ฟาร์จ กลับนำไพร่พล ๒๐,๐๐๐ คนเดินทางลงไป ไม่ยอมขึ้นไปเผ่า หลังจากปะทะกัน ๒—๓ อาทิตย์ พวกฝรั่งเศสก็ยอมจำนนโดยไม่มี การลงโทษในฐานะผู้แพ้ และชาวคัทซ์ได้ช่วยจัดเรือและเสบียงอาหารให้ เพื่อใช้เดินทางกลับไปปอนติเซอรี เรือรีแบ็คกาซึ่งเดินทางกลับมาจากประเทศจีน ได้พบกับนายพลฝรั่งเศสที่มะล็กกาพร้อมด้วยเรือ ๔ ลำ และทหารอีก ๕๐๐ คน บ้อมที่เมืองมะริคก็ถูกทอดทิ้งให้ว่างเปล่า เนื่องจากผู้คนจำนวนมากได้หลบหนีไปกับเรือ ๒ ลำที่จอดอยู่ในแม่น้ำ และได้แล่นไปออกไปยังเบงกอล เมื่อไปถึงเบงกอล ก็ปัดันซีธเมื่อได้ทราบข่าวว่าเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม ก็เข้าล้อมยึดไว้ และตั้งใจจะส่งมาที่นี่เพื่อดำเนินคดีในศาลทหารเรือ ซึ่งเรื่องนี้ มองซิเออร์ มาร์แตง ผู้อำนวยการที่ปอนติเซอรีไม่เห็นด้วยเป็นอย่างมาก ปรากฏตามจดหมายร้องเรียนของเขาที่ส่งมาที่นี่ และ

เราก็ได้มีจดหมายตอบไปแล้ว ขอให้เขาจัดการให้พวกนี้
 ได้รับความพิพาทด้วยความเที่ยงธรรม เราไม่สงสัยเลยว่า
 ข้อพิพจน์ของเราจะแสดงให้เห็นว่า การจับกุมของเราชอบ
 ด้วยกฎหมายทุกประการ ความจริงก็คือว่า เรามีเหตุผล
 เพียงพอที่จะสรุปได้ว่าการกระทำของเขาไม่เป็นการยุติ-
 ธรรมแก่ท่านเลย เพราะพวกเขาเข้ายึดเรือของพระเจ้ากรุง
 สยามและให้ความคุ้มครองแก่เรือนั้น ก็ยังได้ค้ากับพวก
 ฝรั่งเศสโดยใช้ธงฝรั่งเศสเป็นเครื่องแอบอ้างหลอกเราให้
 หลงผิด และขาดรายได้ในการค้า ฉะนั้นรางวัลที่พระเจ้า
 ทรงโปรดประทานให้พวกคดในข้อ จึงได้แก่การที่พวกเขา
 เห็นชอบไปด้วยกับการที่ชาวอังกฤษต้องตกเป็นเหยื่อการ
 สังหารอย่างทารุณของชาวสยามที่เมืองมะริด ความผิดอัน
 มหันตนั้น เราหวังว่ากิจการของพวกเขาในกรุงสยามคงจะ
 ค่อยสลายหมดไป แม้ว่าชาวที่เชื่อถือได้แจ้งว่า ถ้าขุนนาง
 ชาวสยามผู้นั้นไม่ได้คิดสงสัยเขาเสียก่อน พลลคอนก็คง
 ซึ่งราชสมบัตินำให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสและตัวเขาเอง แผน
 ของเขาก็จะใช้เวลาเพียง ๒—๓ วันเพื่อที่จะทำการให้เป็น
 ผลสำเร็จ มร. ฮอคเจส เขียนมาบอกว่าตัวเขาและพรรค-
 พวกถูกกักกันอยู่อย่างมิดชิด และถูกใช้ให้ทำงาน แต่ได้
 รับการปลดปล่อยหลังจากนั้นไม่นาน และได้รับการจัดให้
 อยู่อย่างสุขสบาย พระเจ้ากรุงสยามทรงให้สัญญาจะจัดเรือ
 ให้ เพื่อเดินทางกลับมานั้น และพร้อมกันนั้นก็จะทรง

จัดส่งราชทูตของพระองค์มาด้วยเพื่อจะได้เจรจาเรื่องราวต่าง ๆ ให้เป็นที่เรียบร้อย ถ้าเป็นดังนั้นเราก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่าสิ่งที่ได้ผิดพลาดไปแล้ว และความเสียหายต่าง ๆ ก็คงจะกลับคืนดีเช่นเดิม ก่อนจะเกิดเป็นเรื่องใหญ่โตขึ้นมร. จอห์น ฮิลล์ ได้รับการปลดปล่อยพร้อมกับเรือเฟอร์ลให้เดินทางมาจากเมืองมะริตโต้ แต่เนื่องจากลมพัดหันเหผิดทาง จึงได้นำเขาไปมะลักกา ฉะนั้นเขาจึงเดินทางมาที่นี้ช้ากว่าที่ควร

บันทึกของห้าง
บ่อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๖ หน้า ๓
(เก็บความ)

การปรึกษาธุรกิจที่บ่อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๗ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๕

เฮนรี วัตสัน ศัลยแพทย์ กัปตันทหารเรืออีกหลาย
คน ทั้งหมดเป็นคนของบริษัทบางคนเป็นลูกเรือของเรือ
เจมส์ ได้ถูกจับกุมคุมขังอยู่ที่กรุงสยาม คนอื่นที่มาจาก
เบงกอล ซึ่งเป็นลูกเรือของเรือโฮฟเวด ก็ถูกบังคับให้ทำ
งานกับเรือโจรสลัด หลังจากถูกปลดปล่อย มร. จอห์น
ซิลล์ ได้จัดการต้อนรับเลี้ยงดูที่มะลักกา และได้นำไปส่งขึ้น
เรือรบหลวงเฟิร์ลเดินทางมาที่นี่ พวกนี้ได้รับความทุกข์
ยากจากการถูกคุมขังเป็นอันมาก

หนังสือรวม

จดหมาย เล่ม ๕

หน้า ๒๘-๒๙

คำสั่งของบริษัท มีไปถึงกัปตันจอห์น บอนเนล
ผู้บังคับการเรือชนโดส มุ่งหน้าไปบอมเบนครัตยอร์จ
ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๕

(เก็บความ)

โดยที่เมื่อ๗๗แล้วมานี้ พระเจ้ากรุงสยาม เสนาบดี
และขุนนางของพระองค์ได้กระทำการอันทารุณโหดร้ายอัน
เป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหายหลายประการ และ
ขณะนั้นเรายังไม่ได้รับการชดใช้ให้เป็นที่พอใจ นอกจากนี้
ยังเห็น หนี้ทรัพย์จะต้อง ใช้ ให้กับ บริษัทอีกเป็นอันมาก
ฉะนั้นเราจึงขอมอบอำนาจให้ท่าน และใคร่ขอให้ท่านจัด
การยึดเรือและสถานที่พำนักอาศัยของชาวอังกฤษ และคน
สัญชาติอังกฤษไม่ว่าใครก็ตาม ที่ท่านพบในการประกอบ
ธุรกิจการค้า หากพบว่าไม่มีใบอนุญาตที่บริษัทออกให้
สำหรับนำเรือเข้าจอดทำหรือวางที่แห่งใดในอินเดีย หรือ
ที่อื่นใดซึ่งอยู่ในอาณาบริเวณ การ ครอบครอง ของ บริษัท
และขอให้จัดการจับกุมเรือ พาหนะ และที่ ๆ ใช้เป็นที่
พำนักอาศัยได้ ซึ่งเป็นของพระเจ้ากรุงสยาม ทั้งนี้ที่ได้
พบ ให้นำมาพร้อมทั้งผู้คนที่อยู่ในบังคับสยาม เมื่อจับกุม
แล้วให้จัดการนำส่งมาที่บอมเบนครัตยอร์จ เพื่อจะได้นำไป
ดำเนินคดีขึ้นศาลทหารเรือหรือศาลทหารต่อไป

(หมายเหตุ คำสั่งคล้ายๆ กันนี้ ได้จัดส่งไปให้
กัปตัน เลียวนาร์ด บราวน์ ผู้บังคับการเรือเบนจามินและ
กัปตัน โทมัส เบอร์ตัน ผู้บังคับการเรือเฮอเบอร์ท ที่กำลัง
มุ่งหน้าไปบอมเบย์ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๕)

บันทึกของห้าง
ชุกที่ ๑ เล่ม ๔๒
เลขที่ ๑๐๔๕
หน้า ๑-๑๐

เจ้าพนักงานที่ตตาเวีย เขียนถึง
เคาน์ซิล ออฟ เซเว่นตัน
ลงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ (๒๗ กุมภาพันธ์ เอ็น. เอส.)

ค.ศ. ๑๖๔๕

(คำแปล)
(เก็บความ)

เรือชื่อ วรายเฮท เดินทางจากกรุงสยามกลับมาถึง
ที่นี้ เมื่อวันที่ ๒ มกราคม พร้อมด้วยจดหมายจากเจ้า-
พนักงานของบริษัท ชื่อ โจน คีทส์ และพิเอทเตอร์ แนว
เดอ ฮุน และเคาน์ซิล เป็นจดหมายลงวันที่ ๕ เดือน
ธันวาคมที่แล้ว ในจดหมายได้กล่าวถึงเรื่องราว โดย
ละเอียดเกี่ยวกับความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรแห่ง
นี้เนื่องจากพระเจ้าแผ่นดินประชวรหนัก เรื่องที่เกิด
ขึ้นเป็นผลจากการก่อการของพระราชบุตรบุญธรรม ชื่อ
มอมพ์(๑) (Momps) และได้อาศัยเสนาบดีชาวกรีกชื่อ
คอนสแตนติน ฟอลคอน และทหารฝรั่งเศสเป็นผู้คอยให้
ความสนับสนุนช่วยเหลือและเป็นที่ปรึกษาให้ หม่อมขุนได้
แอบซ่อนสมกำลังไพร่พลชาวสยามไว้ได้ ๑๔,๐๐๐ คน
ฟอลคอนนั้นประสงค์ที่จะเข้ากุมอำนาจ จนเป็นเหตุให้ชาว
สยามเกลียดชังเขา และเชื่อว่าพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเป็น
แรงหนุนให้เขาอยู่แรงเดี๋ยวก็คงจะปลดเขาออกจากตำแหน่ง
ในไม่ช้า ฟอลคอนได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม และกราบ
บังคมทูลให้พระองค์ทรงเรียกกองทหารฝรั่งเศสที่อยู่ที่บาง-

(๑) หมายถึงหม่อมบี้ยี - กวป.

กอกขึ้นมาให้ความรักขาตัวเขา ซึ่งพระองค์ก็ได้ทรง
 กระทำตามแต่พอเรื่องนั้นได้ทราบไปถึงขุนนายพล ออกพระ-
 เพทราชา เขาได้เข้าเฝ้าทันทีและแอบทูลให้พระเจ้ากรุง-
 สยามว่าทางหมดเป็นแผนที่พอลคอนคิดก่อการกบฏขึ้น ออก
 พระเพทราชาจึงได้รับพระบรมราชโองการกลับออกมาเป็น
 อีกรูปหนึ่ง คือให้กองทหารฝรั่งเศสกลับไปเสีย ซึ่งขณะ
 นั้นกองทหารฝรั่งเศสกำลังเดินทางขึ้นมาแล้ว แต่ก็จำต้อง
 กลับไปตามรับสั่งใหม่ แต่ก็นึกอยู่ว่าคงต้องมีเรื่องร้าย
 เกิดขึ้นแน่ กองทหารฝรั่งเศสเมื่อได้ทราบคำสั่งรวนเรจึง
 ได้เตรียมป้องกันตัว จัดแจงเรือคายที่บางกอกและหลบหนี
 ออกไปนอกค่ายจัดการทำลายปืนใหญ่ที่พวกเขาไม่สามารถ
 ลากไปได้ลงหมด และจัดการลำเลียงกระสุนดินดำส่วนที่
 เหลือไปที่บ่อใหม่ ผู้บังคับการกองทหารฝรั่งเศสถูกเรียก
 ตัวให้ขึ้นไปละโว้แต่กว่าจะได้ออกเดินทางไปตามคำสั่งก็
 ต้องรอส่งถึง ๓ ครั้งเพราะไม่แน่ใจ ตามคำสั่งได้ให้เขา
 จัดการมอบบ่อที่บางกอกให้กับชาวสยาม และเดินทางไป
 ละโว้พร้อมด้วยไพร่พลชาวฝรั่งเศส ให้ไปช่วยพระเจ้า
 กรุงสยาม แม่ทัพฝรั่งเศสได้ทั้งลูกชาย ๒ คนไว้ที่ละโว้
 เป็นตัวจ่านอง จะได้มั่นใจว่าเขามิได้คิดหักหลัง แต่เมื่อ
 เขากลับมาถึงบางกอกอีกครั้งหนึ่ง ก็ได้พบว่าผู้รักษาการ
 บ่อชาวสยามและไพร่พลถูกกุมตัวเป็นเชลยหมด เมื่อมี
 การออกวาราชการ พระเพทราชาได้ยกขึ้นมาแอบอ้างว่า

เขาเพียงแต่แกล้งทำเป็นว่าเขาไม่อาจรักษาคำพูดตามที่สั่ง
 ได้ เพราะคนของเขาไม่ให้ความร่วมมือ แต่ในขณะ
 เดียวกัน พระเพทราชาได้สั่งให้ระดมยิงสำเภา ๒ ลำของ
 พระเจ้ากรุงสยามด้วยปืนใหญ่ สำเภา ๒ ลำนี้กำลังมุ่งหน้า
 เดินทางไปญี่ปุ่น พระเพทราชาโกรธมาก เมื่อทหาร
 ๒ นายซึ่งจงรักภักดีต่อพระเจ้ากรุงสยามไม่ยอมยิง จึงได้
 จัดการฝังทหารทั้งสองทิ้งบน ^๕ แล้วเอาศิระชะไปแขวน
 ประจานที่กำแพงเมือง ลูกชาย ๒ คนกับทหารฝรั่งเศสอีก
 ๑๐ คน ที่ถูกจับไว้ ได้แหกบ่อหนีไปบางกอก แต่ก็
 ถูกตามจับเอากลับมา และถูกนำเอาไปรวมกักกมอย่างมิด
 ชิดที่สุตรวมกับชาวยุโรปอื่น ๆ ^๕ ทงหมคนั้นเป็นเรื่องราว
 ที่เกิดขึ้นที่นั่นฟอลคอนไม่เชื่อว่าราชการเป็นเวลาหลายวัน
 เมื่อได้ทราบข่าว การเสด็จสวรรคตของ พระเจ้ากรุงสยาม
 และได้ถูกเรียกตัวให้ ^๕ ไปหา และสองวันหลังจากที่ ^๕
 ไปแล้ว ก็ได้ทราบว่าถูกกุมตัวไว้ และถูกจับขังไว้รวม
 กับพระราชบุตรบุญธรรมหม่อม (มอมพ์) ผู้บังคับการ
 ทหารรักษาวังและแม่ทัพนายกองอื่น ๆ ไม่นานหลังจาก
 นั้น ^๕ หม่อมมองคั้นได้ถูกประหารแล้วนำเอาศิระชะของ
 หม่อม ^๕ โยนลงไปท่าของฟอลคอน พร้อมด้วยถ้อยคำ
 เขียนว่า “See there your King” (“ดูเสียสิพระราช
 ของท่านไงล่ะ”) หลังจากนั้นได้สองสามวัน ฟอลคอน
 ถูกจับไปทรมานอย่างทารุณ เพื่อสืบหารายละเอียดในการ

วางแผนกบฏ และในที่สุดก็ถูกนำไปประหารนอกประตู
วัง ศพของฟอลคอนถูกตัดเป็นชิ้น ๆ ฝังในหลุมดิน ๆ
เอาดินกลบบาง ๆ พวกสุนัขพากันไปคุ้ยและลากเอาชิ้นไป
แทะกินกันหมดในคืนนั้นเอง พวกทหารรักษาวังชาว
อังกฤษก็ถูกขังคุกหมด ขณะที่เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นใน
ราชสำนัก ออกญาวังกับหม่อมปานขณะนั้นเป็นออกญาพระ
คลังไต้คุมทัพใหญ่ประกอบด้วยไพร่พลชาวสยามและมาเลย์
ล่องลงมาทางใต้ พร้อมด้วยปืนใหญ่ และสรรพอาวุธ
ครบมือ หลังจากได้ฟันต้นไม้ลงหลายพันต้น ในที่สุด
ก็ได้จัดการตั้งรับในบ่อที่ชาวฝรั่งเศสได้หลบหนีออกไป
หมดแล้ว ได้จัดตั้งเชิงเทินสูง ๑๘ ฟุต และยิงเข้าไปใน
ค่ายชาวฝรั่งเศส และจัดกำลังเข้าโอบทางฝั่งแม่น้ำ โดย
จัดปืนใหญ่ตั้งเรียงรายไปตามลำน้ำ ทางด้านปากแม่น้ำก็จัด
การเอาเรือที่จมแล้วไปขวางไว้ ออกพระเพทราชาได้ส่งคืน
บุตรชายสองคนของแม่ทัพฝรั่งเศส พร้อมด้วยจดหมาย
กำกับมาว่า ข้อแก้ตัวของเขานั้นเป็นความจริงทุกอย่างไม่
ใช่แกล้งทำ และพระเจ้ากรุงสยามก็มีใตม์รับสั่งให้นำบุตร
ชายของเขาไปประหาร เพราะยังคิดถึงมิตรภาพที่เคยมีอยู่
ต่อกัน แต่ใต้ออกคำสั่งมาที่บ่อที่บางกอกให้เข้าโจมตี
พวกฝรั่งเศสถ้ายิ่งขึ้น ใต้อำลังก็อธิษฐานจะอยู่ต่อไป แต่ก็
ไปไม่ได้นาน เพราะว่าพวกฝรั่งเศสอ่อนกำลังลง และ
หมดอาลัยที่จะขึ้นสู้ต่อไป เพราะอาวุธยุทธโศปกรณ์ถูกปืน

ใหญ่ของฝ่ายสยามยิ่งราบคาบหมดไปมากมาย พวกฝรั่งเศส
จึงได้ส่งหนังสือแจ้งไปให้พวกลูกเรือ ฝรั่งเศสที่อยู่ในเรือ
หลวงสองลำที่กำลังจะออกทะเลเพื่อเข้าสู่พวกโจรสลัดชาว
อังกฤษนั้นแทนที่จะเข้าสู่ด้วย กลับขอให้เจรจาสงบศึก
กับพวกอังกฤษเสีย และขอให้พวกสลัดยอมรับลงเรือแล้ว
ออกเดินทางกลับไปเสีย ซึ่งพวกสลัดก็เคยออกปากว่าจะ
ช่วยอยู่แล้ว แทนที่จะกลับขึ้นมาในวังอีก

พระเจ้ากรุงสยามมีพระอาการทรุดหนักลงทุกที จึง
มีบัญชาให้คนผู้ใดจะขึ้นครองราชย์แทนพระองค์ต่อไป
เสียงส่วนใหญ่เห็นว่าควรมอบราชสมบัติให้พระอนุชาของ
พระองค์ที่มีพระชนมายุอ่อนที่สุด ส่วนออกพระเพทราชา
นั้นไม่เห็นด้วย กลับเห็นว่าขณะที่บ้านเมืองกำลังยุ่งยาก
เขาไม่อาจจะยอมให้ผู้ใดที่ขึ้นครองราชย์นอกจากจะข้าม
ศพเขาไปเสียก่อน ดังนั้นออกพระเพทราชาจึงจัดการ
สำเร็จโทษพระอนุชาทั้งสองพระองค์ของพระเจ้ากรุงสยาม
เสียด้วยการจับใส่ถุงและทุบด้วยท่อนจันทน์ ในตอนเย็น
วันที่ ๙ กรกฎาคม ที่พระเจดีย์ชานเมืองละโว้ พระเจ้า-
กรุงสยามเมื่อทรงทราบถึงพระกรรม พระอาการก็ทรุดลง
และเสด็จสวรรคตอีก ๒ วันต่อมา ออกพระเพทราชาจึง
เข้ารวบการปกครองไว้ในมือ และได้เดินทางออกจาก
เมืองละโว้กลับไปกรุงศรีอยุธยา เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราช-
สมบัติ และทรงอภิเษกพระราชธิดาพระเจ้ากรุงสยาม

พระองค์ก่อนขึ้นเป็นพระมเหสี พระเจ้ากรุงสยามได้ทรง
มอบพระแสงดาบ อาญาสิทธิ์ ให้แก่พระราชธิดาก่อนเสด็จ
สวรรคต

พวกฝรั่งเศษที่อยู่ทีตะนาวศรี ซึ่งมี นายพล โท เป็น
ผู้บังคับการ เมื่อได้ยินข่าวการเปลี่ยนแผ่นดิน จัดการ
รักษาป้อมอย่างแข็งขัน แต่ขณะที่กำลังเสริมกำลังขึ้นป้อม
ก็ถูกชาวสยามเข้าโจมตีแตกเสียก่อน พวกฝรั่งเศษ ๔๐
คนกับข้าหลวงโบรีการ์ตได้แอบหลบหนีออกไปเมืองมะริด
กับเรืออังกฤษ ซึ่งเป็นเรือของแจน เทย์เลอร์ (จอห์น
เทย์เลอร์ ?) และได้ผจญผ่านแควเข้ามาระหว่างเดินทาง
มาจากอาจีน เนื่องจากถูกพายุ พวกฝรั่งเศษที่อยู่ทีบางกอก
ได้รับอนุญาตให้เดินทางกลับได้ โดยไม่ต้องขึ้นศาล แต่
มีเงื่อนไขว่าพวกเขาจะต้องจัดการเช่า หรือ ซื้อเรือ ซึ่งแต่
ก่อนเคยเสนอให้เปล่าโดยไม่คิดเงิน และพวกเขาจะต้อง
จัดให้บิชอป คอน หลุยส์ กับเจ้าพนักงานฝรั่งเศษได้บังคับ
บัญชาคงอยู่ต่อไปเพื่อเป็นตัวประกัน เรือเล็กของพระเจ้า
กรุงสยามที่กล่าวแล้วข้างต้น ผจญเดินทาง กลับเข้ามาถึง
ผู้บังคับการเรือชื่อเซนต์ แมรี และลูกเรือถูกกุมตัวไว้
ทันทีโดยชาวสยาม เพื่อป้องกันการก่อจลาจลอีก พวกเขา
ถูกนำตัวไปที่ป้อมบางกอก หลังจากนั้นไม่นาน ซึ่งตรงกับ
วันที่ ๙ กันยายน เรือฝรั่งเศษชื่อ โลริฟลามม์ เดินทาง
มาถึงที่นั่น ลูกเรือกำลังได้รับทุกข์หนักและพอมมาถึง

ชาวสยามก็เข้าจับกุมลูกเรือ ๕ คนนำไปไต่สวน พวก
 สยามปล่อยให้ที่เหลือออกเดินทางต่อไป และได้จัดเสบียง
 ฝรั่งให้อย่างสมบูรณ์ หลังจากพวกฝรั่งเศสได้จัดหาข้อ
 เรือเล็กไต่สองลำกับกำปั่น ๑ ลำพร้อมเสบียงอาหาร เป็น
 เงิน ๑,๖๐๐ ริคซ์ดอลลาร์ และต่อจากนั้นได้จัดการว่า
 จ้างชาวอังกฤษอีก ๓๒ คนขึ้นเรือ แล้วก็ออกจากบ่อมที่
 อยู่ตอนใต้ของบางกอก ออกจากกรุงสยามไป นัยว่า
 มุ่งหน้าไปโคสต์ออฟโคโรมาเนล และได้นำชาวสยาม
 ไปเป็นตัวประกันด้วย เนื่องจากออกญาพระคลังจัดส่ง
 พวกนี้มาล่วงหน้ามากเกินไป พวกนี้เลยถูกพวกฝรั่งเศส
 กุมตัวไว้เป็นเวลาถึง ๓ วัน นอกจากนั้นพวกฝรั่งเศสยัง
 ไต่สิ่งของไว้ที่บ่อมหลายอย่าง มีหินปะการัง เสื้อผ้า
 และผู้คนอีก ๔๐ คน บินใหญ่ ๒๘ กระบอก นักบวช
 และบิชอป พวกนี้ถูกขังไว้อย่างมิดชิดในฐานะตัวประกัน
 ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องราวโดยย่อที่เกิดขึ้นที่นี่ ราย
 ละเอียดได้แจ้งมาแล้วในจดหมายที่ส่งมาจากกรุงสยาม และ
 ได้รับแล้ว ทั้งนี้เท่าที่ทราบมาจากข่าวที่เชื่อถือได้ ใน
 จดหมายฉบับนั้นได้แจ้งไปให้ทราบด้วยว่าได้เกิดอะไรขึ้น
 บ้างกับพวกอังกฤษ ปอร์ตุเกส และสเปน ฉะนั้นเพื่อ
 ย่นย่อเรื่องให้สั้นเข้า จึงขอให้ท่านดูจดหมายฉบับนี้
 ประกอบด้วย เอกสารอีกฉบับหนึ่งที่ควรดูประกอบด้วย
 คือจดหมายเหตุร้ายวันของกรุงสยาม ลงวันที่ ๒๐

มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๑๘ ซึ่งท่านจะเห็นได้ว่า เจ้าพนักงานของเราได้รับการขอร้องจากออกพระเพทราชาให้ช่วยจัดที่พักให้ ซึ่งตอนนั้นเราควรจะได้ทำธุรกิจกับพวกฝรั่งเศส แต่ปรากฏว่าได้รับการปฏิเสธ เพราะออกพระเพทราชาแสดงความไม่พอใจ และตั้งแต่นั้นมาก็ไม่ได้แสดงตนเป็นศัตรูกับบริษัทชาวอังกฤษอีกต่อไป (ออกญาพระคลังก็เช่นเดียวกัน) พระเจ้ากรุงสยามถึงกับทรงประกาศว่าพระองค์ไม่มีพระประสงค์จะยุ่งเกี่ยวกับชาวยุโรปอีกต่อไปในราชอาณาจักรของพระองค์ ยกเว้นแต่พวกคัทซ์ ยิ่งกว่านั้น ผู้เจรจาไกลเกลี่ยชาวอังกฤษ คือ มร. ฮอตเจส (ผู้ซึ่งถูกคุมขังไว้ระหว่างการกบฏ แต่ได้รับการปลดปล่อยหลังจากนั้น ๒—๓ วัน และผู้ร่วมงานของเขา คือ มร. ฮิลล์ ได้รับอนุญาตให้ออกเดินทางกลับไปโคโรมันเตลได้ โดยให้เดินทางไปทางเมืองตะนาวศรี) ก็จะทำออกเดินทางกลับไปมัตราสเร็ว ๆ นี้ พร้อมด้วยชาวอังกฤษที่ยังเหลืออยู่ในเรือ ซึ่งเป็นเรือของชาวอังกฤษชื่อ มร. เกลตัน

บันทึกของทาง
 บ่อมเซนต์ยอร์จ
 เล่ม ๖ หน้า ๓๐
 (เก็บความ)

การปรึกษาธุรกิจที่บ่อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๕

พอดตก่าวันอังคารที่ ๒๖ เดือนนี้ ได้เกิดอุบัติเหตุเรือสยามชื่อลอรเรตต้าเกยตื้น เป็นเรือลำเดียวกับที่ถูกกัปตันซีทียิตได้ที่เบงกอลและส่งขึ้นมาเป็นเรือเชลย และเรื่องนี่ยังไม่ตกลงกันในศาลทหารเรือ ระหว่างพวกฝรั่งเศษกับบริษัทว่าการยึดที่ได้ทำไปแล้วเป็นการถูกกฎหมายหรือเปล่า..... มร. เฟรเซอร์ ได้รับคำสั่งให้ระวิงรักษาสภาพเรือไว้ให้ดี เพื่อว่าจะเอาไว้ขายทอดตลาดต่อไป

บันทึกของห้าง
บ็อม เซนต์ยอร์จ
เล่ม ๖ หน้า ๓๑
(เก็บความ)

การปรึกษาธุรกิจที่บ็อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๔ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๕

ผู้พิพากษาศาลทหารเรือ ประกาศต่อหน้าคณะ

ลูกขุนวันนั้นว่า เรือสยามชื่อลอเรตต้า ซึ่งกับตันฮีทจัดส่ง
ขึ้นมาจากเบงกอลนั้น ให้ถือเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยาม
ที่ตกเป็นเชลยโดยชอบด้วยกฎหมาย ฉะนั้นจึงได้ออก
คำสั่งให้ มร. วิลเลียม เฟรเซอร์ จัดการสำรวจสอบสวน
และจัดทำรายงานส่งไปให้บริษัททราบ

บันทึกของ ห้าง
บ่อม เซนต์ยอร์จ
เล่ม ๖ หน้า ๓๕

- ๓๖

(เก็บความ)

การปรึกษาธุรกิจที่บ่อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๗ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๔๘

เราได้นำแผนเดิมที่จะจัดส่งกองเรือของเราไปเข้า
ที่เมืองมะริดขึ้นมาพิจารณาถกเถียงกันใหม่ บริษัทเห็นว่า
สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์บ้านเมืองในกรุงสยามเป็นความ
จริงตามรายงาน คือ มีเรื่องเกิดขึ้นระหว่างพวกฝรั่งเศส
พลคอนและพระเจ้ากรุงสยาม การกบฏและความไม่สงบ
ราบคาบทางด้านการปกครองในกรุงสยาม นับเป็นโอกาส
อันดีที่จะรีบชิงเข้าที่เมืองมะริดเสีย ซึ่งเราอาจจะทำได้ไม่
ยากเลย แต่ความยากลำบากส่วนใหญ่ที่เรามองเห็นอยู่ใน
ขณะนี้ก็คือ การรักษาเมืองไว้ เช่นเดียวกับเหตุการณ์อัน
น่าสลดใจที่เกิดขึ้นกับพวกฝรั่งเศสที่บ่อมที่บางกอก เพราะ
ทั้ง ๆ ที่พวกนั้นมีกำลังพร้อมสรรพ มีทหารชาวยุโรปที่ได้
รับการฝึกปรือมาอย่างดีอยู่ด้วยในกำมือถึง ๖๐๐ คน ถึง
กระนั้นก็ดี ปรากฏว่าภายหลังก็ถูกบังคับให้ยอมจำนนและ
จำต้องร่อนเร่หนีไปอยู่เมืองมะริด ในการนี้พวกฝรั่งเศส
เสียไพร่พลไปเป็นอันมาก รวมทั้งทรัพย์สินสมบัติ คลัง
กระสุนดินดำมากมาย จนอาจกล่าวได้ว่าไม่มีหวังที่จะก
ขึ้นมาให้เป็นผลสำเร็จด้วย คนที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่คน
ฉะนั้นจึงใคร่ขอพิจารณากันในข้อนี้ต่อไป ว่าเราควรจัดส่ง
เรือสัก ๑ ลำไปยังกรุงสยามหรือเมืองมะริด เพื่อเรียก

ร้องทวงหนี้ให้บริษัทจากพระเจ้ากรุงสยาม และเรียกร้อง
ค่าเสียหายที่เราได้รับจากพระเจ้ากรุงสยามองค์ก่อน เสนา-
บดีของ พระองค์และ พลคองให้ เป็นไปตามที่เราต้องการ
และเพื่อจะได้รับตัว มร. ซอตเจส และชาวอังกฤษที่ยัง
ตกค้างอยู่ที่กรุงสยามกลับมา ซึ่งทั้งหมดมีอยู่ประมาณ
๘๐ คน ทั้งที่กรุงสยามและที่เมืองมะริด หรือไม่ว่า
ศึกกับพวกสยามต่อไป

๘๕๓
 ๘๕๔
 ๘๕๕
 ๘๕๖
 ๘๕๗
 ๘๕๘
 ๘๕๙
 ๘๖๐
 ๘๖๑
 ๘๖๒
 ๘๖๓
 ๘๖๔
 ๘๖๕
 ๘๖๖
 ๘๖๗
 ๘๖๘
 ๘๖๙
 ๘๗๐
 ๘๗๑
 ๘๗๒
 ๘๗๓
 ๘๗๔
 ๘๗๕
 ๘๗๖
 ๘๗๗
 ๘๗๘
 ๘๗๙
 ๘๘๐
 ๘๘๑
 ๘๘๒
 ๘๘๓
 ๘๘๔
 ๘๘๕
 ๘๘๖
 ๘๘๗
 ๘๘๘
 ๘๘๙
 ๘๙๐
 ๘๙๑
 ๘๙๒
 ๘๙๓
 ๘๙๔
 ๘๙๕
 ๘๙๖
 ๘๙๗
 ๘๙๘
 ๘๙๙
 ๙๐๐
 ๙๐๑
 ๙๐๒
 ๙๐๓
 ๙๐๔
 ๙๐๕
 ๙๐๖
 ๙๐๗
 ๙๐๘
 ๙๐๙
 ๙๑๐
 ๙๑๑
 ๙๑๒
 ๙๑๓
 ๙๑๔
 ๙๑๕
 ๙๑๖
 ๙๑๗
 ๙๑๘
 ๙๑๙
 ๙๒๐
 ๙๒๑
 ๙๒๒
 ๙๒๓
 ๙๒๔
 ๙๒๕
 ๙๒๖
 ๙๒๗
 ๙๒๘
 ๙๒๙
 ๙๓๐
 ๙๓๑
 ๙๓๒
 ๙๓๓
 ๙๓๔
 ๙๓๕
 ๙๓๖
 ๙๓๗
 ๙๓๘
 ๙๓๙
 ๙๔๐
 ๙๔๑
 ๙๔๒
 ๙๔๓
 ๙๔๔
 ๙๔๕
 ๙๔๖
 ๙๔๗
 ๙๔๘
 ๙๔๙
 ๙๕๐
 ๙๕๑
 ๙๕๒
 ๙๕๓
 ๙๕๔
 ๙๕๕
 ๙๕๖
 ๙๕๗
 ๙๕๘
 ๙๕๙
 ๙๖๐
 ๙๖๑
 ๙๖๒
 ๙๖๓
 ๙๖๔
 ๙๖๕
 ๙๖๖
 ๙๖๗
 ๙๖๘
 ๙๖๙
 ๙๗๐
 ๙๗๑
 ๙๗๒
 ๙๗๓
 ๙๗๔
 ๙๗๕
 ๙๗๖
 ๙๗๗
 ๙๗๘
 ๙๗๙
 ๙๘๐
 ๙๘๑
 ๙๘๒
 ๙๘๓
 ๙๘๔
 ๙๘๕
 ๙๘๖
 ๙๘๗
 ๙๘๘
 ๙๘๙
 ๙๙๐
 ๙๙๑
 ๙๙๒
 ๙๙๓
 ๙๙๔
 ๙๙๕
 ๙๙๖
 ๙๙๗
 ๙๙๘
 ๙๙๙
 ๑๐๐๐

ลงวันที่ ๗ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๕

(เก็บความ)

เราได้เขียนมาเรียนใต้ทำมาก่อนแล้วว่า พระเจ้า
 กรุงสยามได้เสด็จสวรรคต และคอนสแตนติน ฟอร์ดคอน
 ได้จับชีวิตลงอย่างน่าอนาถ อย่างไรก็ดี เราจะไม่คิดเป็น
 อื่นนอกจากจะขอทำศึกกับ กรุงสยามจนกว่าบริษัทจะได้รับ
 การชดใช้ค่าเสียหายให้เป็นที่พอใจ ใต้ทำคิดถูกต้องแล้ว
 เพราะทางอินเดียก็มีเรือเข้าในเรื่องนี้เลย ถ้าชาวยุโรป
 ชาติใดจะคิดทำสงครามกับประเทศนี้ ก็ควรจะฉวยโอกาส
 เสียทันที ควรจะได้เริ่มเสียแต่ตอนนั้นเลย เพราะประเทศ
 สยามกำลังทำมาค้าขึ้น จะทำให้กรุงสยามร่ำรวยกันใหญ่
 เพราะเราสังเกตได้จากการค้าของเรากับโมกุล (Mogul)
 เริ่มตกต่ำลง

+ + + + +

ที่กรุงสยาม ฟอร์ดคอนก็สิ้นชีวิตแล้ว เราหวังว่า
 คงไม่มีใครคิดจะไปทำการค้ากับกรุงสยามอีก เพราะเซ็ค-
 หลาบฟอร์ดคอนคนคด.....

ไอ ซี. เลขที่ ๕๖๗๖ เคนันซิลที่บอมเบนต๋ยอร์จ เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดียน

ลงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๕

(เก็บความ)

เราได้ข่าวมาว่าเมื่อเดือน มิถุนายนที่แล้ว มร. ซอคเจสและพรรคพวกชาวอังกฤษ ได้เดินทางโดยเรือ ไปถึงอาจีน มุ่งหน้ามาที่ท่าแห่งนี้ และพระเจ้ากรุงสยาม องค์ใหม่เผยทำที่ว่าจะเป็นมิตรดีด้วย แต่ยังไม่ได้ข่าว คืบหน้ามากไปกว่านี้

และได้รับแจ้งด้วยว่า พวกชาวอังกฤษที่เหลืออยู่ที่ตะนาวศรี ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระภาพ และ กำลังเดินทางมุ่งหน้ามาที่นี้กับเรือฝรั่งเศส

คณะกรรมการเขียนถึงเคาน์ซิลที่บอมเบย์

ลงวันที่ ๑๑ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๕

ได้รับข่าวจากกรุงสยามแจ้งมรณกรรมของพลคอน
ซึ่งเรื่องนี้ก็มีใช้เรื่องที่มีได้คิดหวังกันมาก่อนเลย เพราะ
เขาเป็นคนใจบาปและฉลาดแกมโกง และบัดนี้พวกอังกฤษ
และฝรั่งเศสก็ถูกขับออกไปจากที่นั่นแล้ว ฉะนั้นจึงไม่มี
ชาติใดที่จะเดินเรือแทนได้ดีเหมือนอย่างพวกฝรั่งเศส
เราหวังว่าพวกสยามคงจะถูกบังคับโดยปรณัย ให้หันมา
ผูกมิตรดีกับเรา และถ้าหากพวกสยามจะยกท่าและอากร
ขนอนสำหรับเมืองมะริดเป็นการเปิดประตูค้าให้เรา เราก็
จะต้องเรียกร้องเสียให้เป็นที่พอใจ เราจะไม่ยอมรับจนกว่า
จะยอมลดอากรขนอนลงมาเหลือร้อยละห้า สำหรับสินค้า
ที่จะนำร่องขึ้นไปตามลำน้ำจนถึงเมืองหลวงของกรุงสยาม

ไอ.ซี. เลขที่
๕๖๗๕
(เก็บความ)

๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕
 เคาณชลทบอมเซนตยอรจ เขียนถึงบริษัทอัสดี-
 อินเดีย

ลงวันที่ ๒๑ กันยายน ค.ศ. ๑๖๔๕

เราได้ส่งจดหมายมาหลายฉบับ เพื่อจะเรียนให้ไต่
 ท้าทราบถึงเรื่องการเจรจาที่เมืองมะริค เรื่องนี้เริ่มขึ้นจาก
 ที่ท่านประธานกิฟฟอร์ด ได้จัดส่งกัปตันเวลท์เคนไปกับ
 เรือเคอร์ทานา และเรือกำปั่นเจมส์ พร้อมด้วยทหาร ๕๐
 คน ตามคำสั่งของไต่ท้า ลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๘๖ พย
 เรือวิลเลียมสันเข้าเทียบท่าที่นี่ เรากก็ได้จัดการจัดส่งคนอีก
 ๓๕ คน ขึ้นเพิ่มบนเรือพิฆาตเฟิร์ด โดยมี มร. ฮอตเจส
 และ มร. ฮิลล์ เป็นคนต้นคิดวางแผนร่วมกับกัปตัน-
 เวลท์เคน ทั้งสามคนนี้ได้ประสบเคราะห์กรรมอย่างหนัก
 ดั่งได้เคยแจ้งให้ท่านทราบแล้ว สำหรับ มร. ฮอตเจส
 และ มร. ฮิลล์ นั้น เมื่อไปถึงกรุงสยามและจะเข้าทำ
 สัญญาสัมพันธไมตรีด้วย ก็ปรากฏว่าตนไม่ได้รับคำสั่ง
 เป็นทางการมาให้เพื่อการนี้ เพราะเป็นการกระทำที่เขาคิด
 กันขึ้นเอง แต่เมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏว่าทั้งสามแจ้งว่า
 พวกเขาถูกสยามและฝรั่งเศสบังคับให้เข้าทำสัญญาด้วย

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๖ หน้า ๗๐
(เก็บความ)

จดหมายเหตุร้ายวันของบ็อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๕

เรือชื่อรูบ มีกัปตันเฮนรี ลอว์เรนซ์ เป็นผู้บังคับ
การ.....ได้เดินทางจากกรุงสยามมาถึงที่นี้วันนี้
ผ่านมาทาง อาจีน และเบงกอล.....เราได้รับแจ้ง
มาเช่นนั้น.....และว่า มร. วิลเลียม ฮอคเจส
ถึงแก่กรรมบนเรือ ขณะอยู่ในเส้นทางบัลลาซอร์ (Bal-
lasore)

บันทึกของห้าง
ชุกที่ ๑ เล่ม ๔๓
เลขที่ ๑๐๕๓
หน้า ๗-๘
(บทแปล)
(เก็บความ)

เจ้าพนักงานห้างที่ปัตตาเวีย เขียนถึงแก่นซิด
ออฟ เซเว่นทีน
ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม (๓๐ ธันวาคม เอ็น. เอส.)
ค.ศ. ๑๖๘๘

เกี่ยวกับเรื่อง ภาวะสงคราม ในฝรั่งเศสและอังกฤษ
และคำสั่งของ ๖ ผนว ในเรื่องนี้ รวมทั้งเรื่องการส่ง
เรือฝรั่งเศส ๒ ลำเข้ามาที่เคพ เราได้จัดการส่งรายละเอียด
ไปให้ทางกรุงสยาม แจ้งให้ทราบถึงการตัดสินใจของ
พวกฝรั่งเศสที่ปอนดิเชอริ (ได้ทราบมาจากเอกสารของ
พวกฝรั่งเศสที่ยึดได้ที่เคพ) ว่าพวกเขาต้องการเตือนให้
เรือที่จะออกมาจากฝรั่งเศส เพื่อไปทำการค้ากับกรุงสยาม
ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในกรุงสยาม เอกสารที่ส่งมา
กับเรือตรวจฝั่งจากช่องแคบซุนดา (Sunda Straits) และ
ให้จัดการยึดกลาง (Junk ceylon) โดยใช้กำลังเท่าที่
มีอยู่ กับได้มีคำสั่งแจ้งให้จัดการแจ้งเรื่องนี้ให้พระเจ้า
กรุงสยามและพระคลังทราบด้วย

โอ.ซี. เลขที่

๕๖๖๕

(เก็บความ)

๑๖๘๕

เก็บความจากบันทึกของเลมูเอล แบล็คโมร์
บรรยายถึงการเดินทางไปในที่ต่าง ๆ

ค.ศ. ๑๖๘๕—๑๖๙๐

เรือผ้าพายหนักในอ่าวตังเกี๋ย สิ้นค้าหลายอย่างได้
รับความเสียหาย ไม่มีเรือลำไหนเข้ามาจอดอย่างที่ได้รับ
แจ้งจากผู้บังคับบัญชาของเราเลย เทียนบรรทุกสินค้ามา
มาก สินค้าที่เสียหายก็กองอยู่เต็ม ฉะนั้น วิลเลียม
ก็ลี้ภัย และ เลมูเอล แบล็คโมร์ จึงตัดสินใจซื้อเรือใหม่
ระวางขับน้ำประมาณ ๑๐๐ ตัน เพื่อใช้บรรทุกสินค้า
ของบริษัทที่จะนำไปขายที่กรุงสยาม เรื่องนี้ผู้บังคับการ
ของเราได้เป็นผู้เจรจากับบริษัท สินค้าทุกอย่างได้ถูกนำ
ลงเรือพร้อมด้วยใบกำกับสินค้าไปชน และเราได้จัดการ
เรื่องการส่งของให้เรียบร้อย

๑ มกราคม

๑๖๘๕/๙๐

ออกเดินทาง ใช้เวลา ๒๐ วัน ก็เดินทางมาถึงท่า
กรุงสยาม จัดการนำจดหมายของเสนาบดีว่าการต่างประ-
เทศไปส่งให้ รายงานให้ทราบว่าได้เดินทางมาถึงเมื่อใด
และมีสินค้าอะไรมาบ้าง ปรากฏว่าได้รับการต้อนรับเป็น
อย่างดี พระเจ้ากรุงสยามมีพระราชดำรัสตอบลงมาด้วย
ไม่มีการแสดงความเป็นศัตรูหรือไม่พอใจ แต่ภาวะเช่นนั้น
เป็นไปไม่ได้มานาน

๑ พฤษภาคม

๑๖๘๐

วิลเลียม แซมส์ ถูกจับและถูกบังคับพาไปจากเรือ
แล้วนำไปคุมขังไว้ วิลเลียม แซมส์ ผู้ที่เคยเป็นลูกเรืออยู่

ในเรือไต้หัววัน ซึ่งเป็นเรือของพระเจ้ากรุงสยามองค์ก่อน
 และได้เล่นหนีไปในอ่าวตังเกี๋ย กับต้นไม้กลับมาแจ้ง
 เหตุการณ์ให้ทราบเลย เราจึงเห็นว่า วิลเลียม แซมส์ ผู้
 เป็นคนของเราและจะช่วยงานได้ดี จึงได้จัดการเอาสินค้ำ
 มาตั้งและให้สัญญาขอเจรจาได้ตัว ในการนี้เราต้องเสีย
 เงินไป ๔๕ ชั่ง เพื่อให้กรุงสยามปล่อยตัวมา เรื่องนี้
 มร. คีลลิงเป็นผู้มอบอำนาจให้จ่ายเงินได้ เพื่อแซมส์จะ
 ได้มีโอกาสหลุดมาได้

สิงหาคม

เราเดินทางออกจากกรุงสยาม

๑๑๖

ไอ.ซี. เลขที่
๕๗๐๐
(เก็บความ)

เคาน์ซิลที่บอมเบย์ เซ็นถึงเคาน์ซิล
ที่บอมเบย์

ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๐

กองเรือฝรั่งเศส ๕ ลำ มีผู้กำกับมาด้วย ซึ่งเราเคย
สะกดรอยตามที่กรุงสยาม หลังจากมีแผนที่จะเข้ายึดกลาง
(Junk ceylon) และตั้งรกรากที่นั่นแล้ว เราทราบต่อ
มาว่า กระทำการไม่สำเร็จ และได้ออกเดินทางต่อไปยัง
เบงกอลแล้ว

หนังสือรวม

จดหมาย

เล่ม ๕ หน้า ๗๕

(เก็บความ)

คณะกรรมการ เขียนถึง เคนซัลที่บอมเบย์

ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๐

เราเข้าใจเอาเองว่า พอลคอนคงถูกฆ่าแน่ พวกฝรั่งเศษเดินทางออกไปจากกรุงสยามหมดแล้ว ภาวะสงครามกับสยามได้สิ้นสุดลงแล้ว ชาวกรุงสฤททัยที่ได้รับจากกรุงสยามแจ้งว่า พระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่ได้ตกแต่งราชทูตเดินทางมาที่บอมบะ เพื่อเจรจาความเกี่ยวกับการชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งเราหวังว่าคงจะมีผลตามนั้น ถ้าการเจรจาความนี้ยังไม่ยุติ เราอยากจะขอให้ท่านรีบฉวยโอกาสเจรจาสงบศึกกับพระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่เสีย ไม่ใช่เพราะเราอยากจะทำการค้ากับที่นั่นแต่เป็นเพียงว่าอยากจะเห็นความสงบสุขราบคาบไปทั่วอินเดีย ก่อนที่ท่านจะเดินทางกลับไปบ้านเกิดเมืองนอน

โอ.ซี. เลขที่

๕๖๘๘

(เก็บความ)

ย่อหน้าที่ ๒๗

เคาน์ซิลที่บอมเบนครัยอร์จ เขียนถึงบริษัทอีสต์
อินเดีย

ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๕๐

เราหวังที่จะได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิบัติ
ที่กรุงสยามจาก มร. วิลเลียม ฮอดเจส เพราะได้ทราบว่า
ได้ขอเดินทางมาฟรีกับเรือซึ่งกำลังมุ่งตรงมาที่นี่ แต่เรือ
ถูกลมพัดเฉออกไปนอกเส้นทาง ต้องแวะเข้าจอดที่เบงกอล
มร. ฮอดเจส ได้ถึงแก่กรรมลงที่บัลลาซอร์ หลังจากได้
ตรวจค้นเอกสารและหนังสือที่เขานำติดตัวมาแล้ว เราไม่
ได้พบเลยว่า ได้มีธุรกิจการค้ากับพระเจ้ากรุงสยามหรือรัฐ-
บาลสยามเพิ่มขึ้นแต่ประการใดจดหมายจากพระเจ้ากรุงสยาม
หรือเรื่องเกี่ยวกับหนี้สินของพระเจ้ากรุงสยามที่ยังติด
บริษัทอยู่ ก็ไม่ปรากฏว่ามีติดตัว มร. ฮอดเจสมาแต่
ประการใด แต่พวกชาวอังกฤษที่อาศัยมากับเรือลำดังกล่าว
ได้แจ้งแก่เราว่าตัวเขาและธุรกิจทั้งปวงของเขาได้รับการ
ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากรัฐบาลสยามชุดใหม่ เพราะได้
อนุญาตให้พวกเขาออกเดินทางมาได้โดยเสรี และได้
ปล่อยชาวอังกฤษที่ถูกกักไว้ที่เมืองมะริดออกจากที่คุมขัง
ท่านพระคลังได้ให้ความมั่นใจแก่พวกเขาว่า ยินดีให้ชาว
อังกฤษมาทำมาค้าขายได้เหมือนแต่ก่อน และพวกเขาจะ
ได้รับสิทธิประโยชน์และการสนับสนุนอย่างที่เคยเป็นมา

ฉะนั้นเราจึงมีความคิดอยากส่งเรือไปค้าที่นั่น และเพื่อจะได้หาโอกาสทวงหนี้ของพระเจ้ากรุงสยามองค์ก่อนซึ่งยังค้างชำระอยู่ ซึ่งเราหวังว่าคงจะได้รับความสำเร็จแน่นอน สำหรับพวกฝรั่งเศสนั้น ได้ถูกขับไล่ออกไปจากประเทศอย่างหมดสิ้น ไม่มีใครเหลืออยู่อีกเลย ยกเว้นนักบวชเพียงสองสามคน ซึ่งก็ถูกลงโทษให้ทำงานหนักอย่างทาส เนื่องจากพวกฝรั่งเศสหมดศาสนาพวกคัทซ์จึงก้าวล้ำหน้า และขณะนี้ก็เป็นประเทศในยุโรปประเทศเดียวที่ได้ตั้งรกรากลงที่นั่นและได้รับผลสำเร็จในการค้า ณ ที่นั่น ยกเว้นที่มะริดและตะนาวศรี ซึ่งยังคงมีรัฐบาลของท้องถิ่นปกครองอยู่

บันทึกข่าวกัทซ์
ชดท ๑ เล่ม ๔๓
เลขที่ ๑๐๖๘
หน้า ๖-๗
(บทแปล)
(เก็บความ)

เคาน์ซิลที่ปัตตาเวีย เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย
ที่อัมสเตอร์ดัม

ลงวันที่ ๔ มีนาคม (๑๕ มีนาคม เอ็น. เอส.)

ค.ศ. ๑๖๕๐

ไม่มีข่าวมาถึงกรุงสยามเกี่ยวกับเรื่องชาวฝรั่งเศส นอกจากว่านายพลเคสท์ฟาร์จได้เดินทางไปถึงจังกซีลอน พร้อมด้วยเรือใหญ่ ๔ ลำ และเรือเล็ก ๗ ลำ โดยหวังจะได้ยึดที่นั่น เหตุผลอีกข้อหนึ่งในการไปที่นั่น ก็เพื่อพยายามขอคืนดีกับพระเจ้าแผ่นดิน และเพื่อให้เป็นไปตามนั้น นายพลเคสท์ฟาร์จได้จัดส่งพวกเชลยชาวสยาม ซึ่งเขาได้กวาดต้อนลงเรือมาด้วยเมื่อปีที่แล้วกลับไปด้วย แต่นายพลเคสท์ฟาร์จ ทำงานไม่เป็นผลสำเร็จทั้งสองอย่าง เพราะว่าในจดหมายที่เราได้รับ และบันทึกหมายเหตุรายวัน ซึ่งได้จัดส่งมาถึงที่นี่เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ก็ไม่มีข้อความใดที่ระบุให้ทราบถึงการออกเดินทางมาที่นี่ หรือได้พยายามหาวิธีอื่นใดที่จะออกเดินทางมา แต่ข้อความระบุไว้ว่า พระเจ้ากรุงสยามไม่ทรงชดช้อยที่จะยอมให้พวกเขาอยู่ที่นั่นต่อไป แต่ตรงกันข้ามกลับทรงขอให้ทั้งผู้คนได้บังคับชาวฝรั่งเศสและทรัพย์สินสมบัติข้าวของที่ถูกกักไว้เสียที่นั่นเลย ถ้าหากว่าคนของเขาทั้งที่อยู่ในการกำมือของนายพลเคสท์ฟาร์จ กับพวกที่อยู่ในฝรั่งเศส จะได้รับการ

ปลดปล่อยคืนไปให้เขาพร้อมทั้งกองเรือที่เขาขี้มา และ
ใช้เงินค่าบำรุงรักษาที่เขาออกไปแล้วก็ตาม

นับแต่วันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๑๖๘๙ อันเป็น
ระยะที่หัวหน้าคณะทูตวิลเลียม ฮอดเจส ทำการผิดพลาด
ไม่เป็นผลสำเร็จ และได้ออกเดินทางต่อไปยังเมืองมัตราส
ผ่านทางมะลัคกาโดยเดินทางไปกับเรือยอซท์ ร็อบบิ้น
และพ่อค้าผู้มีนามว่าฟรานซิส เทลตัน ซึ่งเดินทางไปกับ
เรือยอร์จมุ่งไปมะลัคกา ตั้งแต่นั้นมา ไม่ปรากฏว่ามีเรือ
อังกฤษอื่นใดเหยียบย่างมากรุงสยามอีกเลย เรืออังกฤษ
ที่คงเหลืออยู่เพียง ๖—๘ ลำถูกเรือบางคน ถูกจองจำโดย
ข้อหาว่าเป็นคนรับใช้ของพอลคอน บางคนก็ถูกคุมขังไว้
เพราะเป็นหนพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ก่อน

บันทึกของห้าง
บ่อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๖
(เก็บความ)

การปรึกษาธุรกิจที่บ่อมเซนต์ยอร์จ
วันที่ ๑๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๕๐

ขณะนี้มีโอกาสที่จะจัดส่งเรือของชาติเราไปยังกรุง-
สยาม ท่านประธานของบริษัทจึงได้เขียนจดหมายข้างล่าง
นี้ หลังจากได้ประชุมปรึกษาหารือกันแล้ว จดหมายนี้
มิได้ไปถึงพระคลังหรือเสนาบดีของพระเจ้ากรุงสยาม เพื่อ
ทวงหนี้ซึ่งพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ก่อนมีอยู่กับบริษัท

จดหมายของ
ท่านประธาน
มิได้ไปถึงพระคลัง
แห่งกรุงสยาม

จดหมายของประธานมิได้ไปถึงท่านพระคลังแห่งกรุง-
สยาม

กราบเรียน ฯพณฯ พระคลัง เสนาบดีแห่งกรุงสยาม

นี่นับเป็นโอกาสแรกที่ข้าพเจ้าได้แสดงความยินดีต่อ
ท่าน ในผลสำเร็จของการเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ และขอกราบ
บังคมทูลแสดงความยินดีต่อพระเจ้ากรุงสยาม มงกุฎเอก
และราชบัลลังก์แห่งราชอาณาจักรสยาม ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า
ได้โปรดประทานมาเพื่อเป็น ร่มโพธิ์ร่มไทรให้แก่ประเทศ
และพสกนิกร และด้วยเดชะพระบารมีปกเกล้าฯ เรา
หวังว่า บริษัทของเราคงจะได้อาศัย พึ่งพระบรม
โพธิ์สมภารได้รับความยุติธรรมทั่วหน้ากัน เราหวังว่า
เราคงจะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากความชั่วช้า
ของฟอลคอน กับหนี้สินต่างๆ ที่พระเจ้ากรุงสยามพระ-

องค์ก่อนยังมีอยู่กับเรา อีกรายการหนึ่งคือ เงินที่คณะ-
 ราชทูตในเปอร์เซียขยี้มไปซึ่งก็ยังไม่ได้ใช้คืนให้ เรา
 ได้จัดบริการให้เป็นอย่างดี และกระทำทุกวิถีทางเพื่อผลง
 ไว้ซึ่งชื่อเสียงของประชาชาติสยาม รายการหนี้เหล่านี้
 ปรากฏตามหลักฐาน ประกอบที่แนบมานี้ ซึ่งท่านคงได้
 รับทราบแล้วจาก หะยี เซลลิน เอกอัครราชทูตของพระ-
 เจ้ากรุงสยามพระองค์ก่อน ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าใคร่ขอความ
 กรุณาท่าน ได้โปรดนำเรื่องขึ้นกราบบังคมทูลพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบด้วย และขอได้โปรด
 ทวงถาม เมื่อได้แล้วขอได้โปรดจัดส่งมากับเรือลำนี้ด้วย
 เราเชื่อว่าเมื่อท่านได้จัดการเรื่องนี้ให้แก่เราแล้ว ก็จะช่วย
 ให้กลับใจมาทำการค้ากับท่านต่อไปอีก และจะยุติการ
 คุกคามทั้งหลายที่กระทำต่อกรุงสยามลงให้หมด และจะ
 มุ่งผลงมิตรภาพอันดีระหว่างเราทั้งสองต่อไป แต่ถ้าหาก
 ว่าสิ่งที่เราปรารถนาที่ท่านไม่เห็นด้วย และบังอาจปฏิเสธ
 ต่อเรา ก็จำเป็นต้องหันไปใช้วิธีการอื่นเพื่อให้ได้คืนมา
 ให้จงได้ ซึ่งเรื่องนี้เราไม่ยากทำอะไรรุนแรงถึงปานนั้น
 แต่เราขอรับประกันว่าความยุติธรรมตรงไปตรงมาของท่าน
 จะช่วยป้องกันมิให้เกิดเรื่องยุ่งยากขึ้นอีก แต่เราจะพยายาม
 กิดหาวิธีใดก็ตามที่จะช่วยส่งเสริมให้ชื่อเสียงของท่านแผ่

ขจรขจายไป และสุดท้ายนี้เราขอกราบถวายพระพรแด่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและต่อท่าน ขอให้ทรงพระ-
เกษมสำราญยิ่งยืนนาน และสำหรับตัวท่านก็ขอให้ประสบ
แต่ความเจริญรุ่งเรือง พรั่งพร้อม ด้วยเกียรติยศ ชื่อเสียง
สืบไป

ด้วยความเคารพอย่างสูง
เอไลฮู เอล

หนังสือรวม

จดหมาย

เล่ม ๘ หน้า ๑๓๘

(เก็บความ)

คณะกรรมการเขียนถึงเคาน์ซิลที่ป้อมเขนตัยอร์จ

ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๕๑

กรุงสยามไม่เคยนำประโยชน์มาสู่บริษัทแม้แต่
 สตางค์เดียว และในอนาคตก็จะมีประโยชน์อันใดเลย
 แก่บริษัทเช่นกัน นอกจากดีแต่จะนำความหายนะมาสู่
 เป็นจำนวนมหาศาล กรุงสยามเป็นแหล่งให้ชาวคัทซึกว่าน
 ซื่อหนึ่งกวางไปขายให้ประเทศญี่ปุ่น เป็นแหล่งซื้อซุงไม้
 ไปขายที่ปัตตาเวีย และอาจจะเป็นแหล่งเหมาะสำหรับ
 ท่านและพ่อค้าอื่นๆ ที่จะนำสินค้าจากฝั่งโคโรมันเตลมา
 จำหน่าย ฉะนั้นจงอย่าจับจ่ายใช้สอยเงินของท่านที่นี่เลย
 แม้แต่น้อย

บันทึกของ
บ็อมเซนต์ยอร์จ
แม่กเคนซี
เล่ม ๕๖
(เก็บความ)

จดหมายเหตุร้ายวันของบ็อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๕๑

เข้านี้ เรือชื่อ บัว วิस्ता มีกัปตันดอน ชูคอร์
เดินทางจากเมืองมะนิลามาถึงที่นี่ มีบันทึกมาจาก มร.
ซามูเอล (เลมูเอล) แบล็คโมร์ แจ้งให้ทราบถึงเหตุร้าย
ที่สยามและมะลักกา พวกเขามีสินค้าเป็นจำนวนมากอยู่ที่
ตั้งเกีย และปรากฏว่าไม่มีทางที่จะจัดส่งสินค้าไปยังยุโรปได้
เลยคิดเสี่ยงอันตรายจัดส่งไปยังกรุงสยาม ซึ่งพวกเขาคิด
ว่าคงจะเลิกรบราฆ่าฟันกันแล้ว และคงจะขายของได้ราคา
ดี และเมื่อไปถึงแล้ว ก็ได้ทราบว่า เป็นไปสมดังใจนึก
เพราะชาวสยามได้ต้อนรับขับสู้เป็นอย่างดี และได้ซื้อเชิญ
ให้เราไปค้าขายที่นั่นได้โดยเสรี แต่การเป็นไปเช่นนี้ชั่ว
ระยะเวลาอันสั้น แล้วก็กลับไปอย่างเดิมอีก คือได้เรียกร
้องให้ชดใช้ค่าเสียหายจากการปล้นสะดมของโจรสลัดชาว
อังกฤษ เพราะปรากฏว่ากัปตันมีสัญชาติเป็นชาวอังกฤษ
และเรียกร้องให้เราเป็นผู้รับผิดชอบแทน เราได้ขอต่อ
รองให้ลดราคาลงมาเหลือ ๒,๐๐๐ เหรียญ ถ้าตกลงก็จะ
ยอมให้ชนสินค้าที่เราขนมาลงจากเรือ และสินค้าอื่น ๆ
ซึ่งไม่คาดไว้ก่อนว่าจะได้รับ จากกรุงสยามเขาได้มุ่งหน้า

ไปตั้งเกีย แต่เนื่องจากอยู่ในตอนฤดูมรสุมตอนปลาย จึง
ไม่อาจเดินไปถึงที่นั่นได้ แต่ถูกพายุกัดลงไปทาง
ปูโลคอนโตร์ ต่อจากนั้นเขาจึงได้เดินทางต่อไปยัง
มะลักกา

เลมูเอล แบล็คโมร์ เขียนถึงเคาน์ซิลที่
สุรรัต เขียนที่มะล็กกา

ลงวันที่ ๒ เมษายน ค.ศ. ๑๖๕๑

(เก็บความ)

โซคราย์ประการสำคัญที่ข้าพเจ้าได้ประสบที่นั่น ใน
ฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของบริษัทอีสต์อินเดียอังกฤษ ก็
คือได้รับคำสั่งให้เขียนถึงใต้เท้า เพื่อให้ท่านได้ทราบถึง
เรื่องเลวร้ายที่ชาวสยามและชาวคัทช์ก่อขึ้น ซึ่งคราวที่แล้ว
ข้าพเจ้าต้องทำเพราะถูกบังคับ ไม่มีทางเลือก คงจะได้อีก
ถึงต่อไป ฉะนั้นจึงหวังว่าท่านคงจะประทานอภัยในข้อ
บกพร่องที่ท่านอาจอ่านพบ ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านคงจะ
กรุณาพิจารณาเรื่องราวด้วยความเป็นธรรม และเชื่อใน
ความจริงที่ข้าพเจ้านำออกมาตีแผ่ให้ท่านดู และคงจะเห็น
ใจในการตกระกำลำบากของเจ้าพนักงานผู้เคราะห์ร้ายของ
เรา ซึ่งหวังจะรับใช้บริษัทโดยเต็มความสามารถ

เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๐ (ไม่มีสินค้า
จะต้องขนที่เมืองท่าตั้งเกียในปีนั้น) เราพบว่าสินค้าอยู่
ในโกดังเป็นจำนวนมาก สินค้าที่เสียหายก็วางกระจายอยู่
ทั่วไป ฉะนั้นจึงได้ตัดสินใจส่งสินค้าลงเรือสำเภามาของเรา
ไปยังกรุงสยาม หวังว่าคงจะมีธุรกิจการค้าที่นั่นบ้าง และ
คงจะสามารถฟื้นฟูสัมพันธไมตรีระหว่างบริษัทกับกรุง-
สยามได้อีก พอเดินทางถึงปากสันดอน ก็มีเจ้าพนักงาน
สยาม และล่ามชาวอังกฤษเข้ามาหาแจ้งว่าได้รับคำสั่งให้

มาหาเรา และออกคำเชื้อเชิญข้าพเจ้าในนามของพระเจ้า
 กรุงสยามให้เดินทางขึ้นไปตามลำน้ำ ขึ้นไปเผ่า พวกเขา
 ได้กล่าวยืนยันในนามของพระเจ้ากรุงสยามว่าเราจะใช้ลำน้ำ
 นี้ได้โดยเสรี ไม่แต่เพียงเท่านั้นยังแจ้งให้เราทราบด้วย
 ถึงความโสมนัสยินดีของพระองค์เมื่อทรงทราบถึงการเดิน
 ทางมาถึงของพวกเรา ข้าพเจ้าจึงเดินทางขึ้นไปตามรับสั่ง
 พวกเราได้รับการต้อนรับขับสู้เป็นอย่างดี กระทั่งถึงต้น
 เดือนพฤษภาคม ได้มีเจ้าพนักงานชาวสยามขึ้นมานบนเรือ
 ของข้าพเจ้า และพาตัวผู้นำร่อง มร. วิลเลียม แซมส์ ซึ่ง
 แต่ก่อนเคยเป็นลูกเรือชื่อไต้หวัน มีกับตันบิวสเตอร์
 เป็นผู้บังคับการ เรือไต้หวันนี้เป็นเรือของฟอลคอนผู้ล่อง
 ลับไปแล้ว และได้อับปางลงตามชายฝั่งตังเกี๋ย เนื่องจาก
 ถูกมรสุมหนักพวกสยามได้เรียกร้องบังคับให้ส่งบัญชีสินค้า
 ให้ คือให้แจ้งว่าสินค้าใดบ้างที่เก็บไว้ และเก็บไว้ที่ใด
 แซมส์ได้ตอบไปว่าเขาไม่อาจเปิดเผยให้ได้ เพราะไม่เคย
 ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องบัญชีสินค้าเลย เขาจึงถูกคุมตัวไปห้องขัง
 อยู่ ๔๐ วัน เรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่อาจเข้าแก้ไไว้ได้เลย หรือ
 แม้แต่จะติดต่อกับเขาก็ไม่ได้ เพราะข้าพเจ้าเองก็ไม่แน่ใจ
 ว่าตัวเองจะถูกจับกุมเข้าสักวันหนึ่งเมื่อใด (แม้ว่าเราจะได้
 รับการคุ้มครองจากพระเจ้ากรุงสยามก็ดี แต่เราก็ได้รับคำ
 ของพระองค์มาเพื่อย้อมใจให้มั่นคงเท่านั้น) ^๕ ^{๕๗} ทงหนักเพราะ
 มีเรื่องเรือของโดมิงโก โลเปซ ถูกเรือสลัดอังกฤษปล้นที่

มะลักกา ขณะที่เรือลำนั้นเดินทางจากกัวไปกรุงสยาม พวก
 สยามกล่าวหาว่าโดยที่ข้าพเจ้าเป็นชาวอังกฤษ ก็ควรสามารถ
 ชดใช้ข้าวของให้คุ้มกับที่มาตีชิงเอาไป แต่เมื่อสรุปแล้ว
 ผลก็คือว่าถ้าข้าพเจ้ายอมวางเงินมัดจำเป็นเงิน ๔๐ ชั่ง
 ประมาณ ๒,๐๐๐ เหรียญ เขาก็จะขนส่งสินค้าลงจากเรือ
 (เจ้าหน้าที่ของพระเจ้ากรุงสยามเข้าควบคุมสินค้านี้ไว้หมด)
 หรือถ้ามิฉะนั้นข้าพเจ้าก็ต้องจอดเรืออยู่ เช่น นั้นเป็นเวลา
 อีก ๑ ปี เรื่องนี้เกิดขึ้นจากความไม่พอใจซึ่งคุกรุ่นมานาน
 แล้วถึง ๓ เดือน และข้าพเจ้าก็มาตกเป็นผู้รับเคราะห์ใน
 เรื่องนี้ที่จะต้องเป็นผู้ใช้เงินให้แทนกับต้นบริวสเตอร์ และ
 มร. จอห์น แชนเปลด นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังถูกบังคับให้จ่าย
 ของชำร่วยต่าง ๆ เพื่อจัดธุรกิจให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปด้วย
 ทั้งหมดนี้มูลค่ารวมแล้วเป็นเงินถึง ๒,๐๐๐ เหรียญ
 หรือกว่านั้น ทั้งนี้และทั้งนั้น พวกอนาธิชนพวกนี้ได้
 เสแสร้งทำเป็นต้อนรับพวกเราเป็นอย่างดี บอกกับเราว่า
 พวกเขาไม่ประสงค์จะเป็นปฏิปักษ์ต่อพ่อค้าผู้ใด นอกจาก
 ต่อบริษัทผู้เดียว และที่เขาประสงค์จะเรียกเอาจากข้าพเจ้า
 นั้น ก็เพื่อเอาไปชดใช้บัญชีของกับต้นบริวสเตอร์และ
 มร. แชนเปลด ถ้าจะสรุปทุกอย่าง ๆ ก็คือ พวกเขาพยายาม
 จะทำให้ชาวอังกฤษล่มจมไปเสียทุกคน แต่ปากเขาก็ว่ากัน
 แต่ที่ว่าพวกคัทซ์เท่านั้นที่เขากลัวเป็นอย่างยิ่ง และพวกเขา
 ก็ได้ทำอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้แล้ว พวกชาวอังกฤษก็ไม่

ต้องหวังอะไรที่เขาจะทำให้ได้ดีไปกว่านี้ ถ้าไม่ใช่กำลังจัดการให้สุขภาพดีขึ้นกว่านี้บ้าง ข้าพเจ้าขอสวตมนต์อันวอนพระเจ้าขอให้เรือสามลำที่เดินทางไปทีนั้นจงอย่าได้ประสบเคราะห์กรรมตักกล่าวแล้วเลย คาดว่าเรือเหล่านั้นจะเดินทางมาถึงที่นี่ในวันสองวันนี้ แต่เรายังไม่ได้รับข่าวคราวกับหน้าอีกมากไปกว่านี้

จากกรุงเทพฯ หลังจากได้พยายามสุดความสามารถและไม่ประสบผลสำเร็จในการนำเรือไปตั้งเทียบแล้ว เนื่องจากเป็นระยะท้ายมรสุม ข้าพเจ้าเลยจำต้องหันเหการเดินทางไปปะโลคอนโคร์แทน.....

ไอ.ซี.เลขที่ ๕๗๖๘
(เก็บความ)

เคาน์ซิลที่สุรรัต เขียนถึงบริษัทอัสต้ออินเดีย

ลงวันที่ ๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๕๑

เมื่อครั้งก่อน เราได้รับข่าวจาก มัตราสแจ้งว่า พระเจ้ากรุงสยามพระองค์ใหม่ ได้ให้การต้อนรับขับสู้แก่ เรืออังกฤษหลายลำที่เดินทางไป พระองค์ทรงมีพระราช ประสงค์ที่จะทรงผูกมิตรกับเรา และได้ทำก็แสดงความ จ้างงไว้เช่นนั้น ทั้งนี้ตามจดหมายของท่านลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ และโดยที่ขณะนี้ ยังไม่มีงานอะไร ให้ เรือ เบนจามินทำ เราจึงคิดว่าจะจัดส่งให้ไปชนสินค้าที่นั่น จะได้ลองหยั่งท่าที่พระเจ้ากรุงสยามดูว่าจะกรุณาแก่บริษัท เราเพียงใด โดยจะยังไม่ขออะไรทั้งสิ้นก่อน จนกว่าจะรู้ ว่าทางพระองค์จะให้อะไรแก่เราได้บ้าง หากเราได้รับผล สำเร็จประการใด จะแจ้งให้ท่านทราบต่อไป

บัญชีโรงพิมพ์
เลขที่ ๑๘๒๕

เก็บความจากเอกสารสาธารณะเปิดเผยคดี เล่ม ๓

ลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๔๔

เรื่อง จดหมายของ เจ. โครพลีย์ ถึง พี. ลาร์จ

เกี่ยวกับเรื่องความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในกรุงสยาม

(เอกสารตอนน^๕เสียหายหมด)

๑๓๔

บัญชีโรงพิมพ์
เลขที่ ๕๒๘

เก็บความจากเอกสาร การปริกษาธุรกิจสาธารณะ

ค.ศ. ๑๖๕๗ เล่ม ๒๕

การปริกษาธุรกิจ วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ พฤษภาคม

ค.ศ. ๑๖๕๗

+ + + + +

บทแปลของจดหมายจากหะยี โมฮัมเหม็ด อัลลี
ต้องการใบผ่านให้เรือนาซาเรท เซย์ ซึ่งเป็นเรือของ
พระเจ้ากรุงสยาม ในเรือลำนี้ อัลลีค คอน ได้ส่งของขวัญ
มาด้วย มีคำตอบกำกับมาซึ่งได้รับอนุมัติแล้ว

+ + + + +

บันทึกของห้าง
สุรศักดิ์ เล่ม ๕๓
(เก็บความ)

คอนซัลท์สุรศักดิ์ เขียนถึงกับตัน เลี้ยววารัต บลุ่ม

ผู้บังคับการเรือเบนจามิน

ลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๕๑

ความพยายามของเราขณะนี้ไม่ใช่อยู่ที่ว่า จะมุ่งใช้เรือของบริษัทไปทางใดทางหนึ่ง แต่เราประสงค์ที่จะใช้เพื่อเกิดประโยชน์แก่บริษัทให้มากที่สุด.....จากการที่มร. ริชาร์ด สแตนเลย์ ได้เป็นผู้ตัดสินใจ และท่านก็ได้ให้ความเห็นชอบแล้ว เราได้จัดแจงแสวงหากว่านซอสินค้าไว้ได้เป็นมูลค่า ๕๖,๐๐๐ รูปี สำหรับบรรทุกไปจำหน่ายยังกรุงสยาม ก็เพราะหวังอยู่ว่ากรุงสยามจะหันมาผูกมิตรกับเรา และคิดว่าการที่กรุงสยามกระทำไต่เช่นนั้นก็จะเป็นการเชิญชวนให้ชาติอื่นเห็นดี ที่จะจัดส่งพ่อค้ามาทำการค้าด้วย และในขณะเดียวกันก็จะได้ทำการค้ากับอาจีนและเกตาห์ แต่พอมาถึงตอนนั้นปรากฏว่าเรากลับได้รับความผิดหวังเป็นอันมาก แต่เราก็ได้แต่โทษเหตุการณ์ที่ชวนให้เป็นเช่นนั้น และดังนั้น.....จึงขอออกคำสั่งให้ท่าน.....ให้จัดการถอนสมอ และจัดแจงมุ่งหน้าเต็มฝีจักรไปยังเมืองท่าอาจีน.....ท่านจะต้องพิจารณาเอาเองว่าจะเป็นการเหมาะสมประการใดหรือไม่ที่บริษัทจะคิดทำการค้ากับรัฐเกตาห์ และถ้าเห็นว่าดีก็ขอให้มุ่งหน้าต่อไปที่นั่นเลย.....

ขอให้ปรึกษากับ มร. สแตนเลย์ สำหรับเรื่องการเดินทางต่อไป และการออกจากท่าแห่งนั้น แต่การจัดทำตารางการเดินทางขอให้เป็นหน้าที่และอยู่ในอำนาจของท่านสุดแล้วแต่ที่ท่านจะกำหนดถึงเมืองท่ามะลิกกา ยะโฮร์ ปัตตะนะ(๑) หรือเมืองท่าอื่น ๆ ระหว่างที่นั่นถึงกรุงสยาม เพราะท่านคงจะทราบดีว่าไปถึงเมื่อใดถึงจะขายสินค้าได้ดี และเราขอแนะนำต่อท่านว่า ก่อนที่ท่านจะเดินทางมากรุงสยาม ขอให้ท่านจัดการกำจัดสินค้าไปให้หมดถ้าทำได้ แต่ถ้าไม่สำเร็จ ก็ขอให้เดินทางไปที่ท่านั้น และก็หวังว่าพระเจ้าคงจะคุ้มครองให้ ท่านเดินทาง ไป ถึงโดยปลอดภัย ขอให้ระวังรักษาสภาพเรือไว้ให้จงดี เพื่อจะใช้ทั้งตั้งรูกและรับ แล้วแต่จะประสบกับเหตุการณ์ชนิดใด จนกว่าท่านจะได้ทราบแก้ไขว่า พระเจ้ากรุงสยามพระองค์ใหม่ทรงมีน้ำพระทัยไมตรีต่อชาติเราเพียงใด แต่ถ้าหากไม่ได้รับความมั่นใจประการใดว่า พระองค์ประสงค์จะผูกมิตรด้วย ก็ขออย่าได้ออกจากเรือไปข้างนอก..... และขอให้จัดการประกอบธุรกิจให้เสร็จโดยเร็ว ทั้งนี้ขอให้ฟังคำปรึกษาของ มร. ริชาร์ด สแตนเลย์ด้วย ขอให้ท่านเตรียมตอนสมอ และรีบเร่งแล่นเรือกลับมาหาเราโดยเร็ว

.....
ท่านจะเห็นได้ว่าในคำสั่งที่มีไปถึง มร. สแตนเลย์

(๑) น่าจะหมายถึงปัตตานี - ผู้แปล

และตัวท่าน ในการเดินทางไปทำธุรกิจที่กรุงสยามนั้น เราได้สั่งการไปว่าให้เกลี้ยกล่อมพระเจ้ากรุงสยาม ถ้าหากพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างสัมพันธไมตรีให้พระองค์ทรงรับเราให้เข้าไปค้า ณ ที่นั้นในกรณีการณ์เป็นไปตามนี้ ก็ขออย่าได้แสดงอาการคุกคาม หรือมุ่งร้ายต่อพระองค์หรือพสกนิกรของพระองค์ เราขอให้ถือตามคำสั่ง^๕โดยเคร่งครัด แต่ถ้าพระองค์ทรงคิด^๕ขัดขืนไม่ประสงค์สนธิภาพ และท่านไม่อาจทำการค้าได้ทีนั้น เราก็ขอให้ท่านจัดการยึดทรัพย์สินสมบัติที่เป็นของพระองค์หรือคนของพระองค์ที่ท่านพบเห็น เรามอบอำนาจสิทธิขาดให้ท่านจัดการจมน เผา ยึด หรือทำลาย เรือ และสินค้าที่เป็นของพระเจ้ากรุงสยามหรือของชาวสยาม และจัดการนำไปยังบอมเบย์ และให้นำขึ้นฟ้องศาลริบเป็นของเราเสีย แต่อย่างไรก็ตามขอให้รำลึกเสมอว่า ท่านจะต้องสร้างทางไมตรีกับพระองค์มากกว่าจะมุ่งทำตัวเป็นอริ และขออย่าได้ใช้เวลาให้มากกว่าที่จำเป็น ไม่ว่าจะทำศึกหรือผูกมิตรเมื่อเสร็จแล้วขอให้รีบกลับมาหาเราโดยด่วน

บันทึกของห้าง
ภาคเบ็ทเคิลิก

เล่ม ๓ เอ

หน้า ๒๑๖ เอ

—๒๑๗

(สรุปย่อ)

สรุปย่อจากจดหมายประเภททั่วไป จากบ็อมเซนต์- ยอร์จ ถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๕๑ (พ.ศ. ๒๒๓๔)

ย่อหน้าที่ ๓ พวกนั้นเพิ่งจะได้รับจดหมายจากมะ-
ลักกา จดหมายนั้นเขียนมาจาก มร. เลมูเอล แบล็คโม่
ที่อยู่ที่ตั้งเกีย แจ็งมาว่า ถ้าหากในกรณีที่บริษัทกลับเป็น
มิตรต่อกับกรุงสยามและห้างที่นั่น มร. เคลซี (คีลลิง) ก็
คงจะจัดส่งสำเนาบรรทุกสินค้าจากตั้งเกีย ไปให้เต็มลำเพื่อ
จะนำไปชนลงที่นั่น แต่ปรากฏว่าเขาขายได้เพียงเล็กน้อย
เท่านั้น ของพวกนั้นถูกนำมาใช้อย่างไม่ปราณีปราศรัย ยิ่ง
กว่านั้นของมีมูลค่าถึง ๒,๐๐๐ ดอลลาร์ยังถูกริบไปเสียด้วย
เพื่อเป็นการตอบโต้กับการที่เรือของพระเจ้ากรุงสยาม
พระองค์ก่อนซึ่งมี มร. บิวสเตอร์ เป็นผู้บังคับการได้
หายสาบสูญไปที่ตั้งเกีย หลังจากเสร็จธุระเรื่องนี้ มร.
แบล็คโม่ ก็ถูกเรียกกลับไปยังตั้งเกีย แต่เนื่องจากเป็น
ตอนปลายฤดู เขาจึงจำต้องหันเหไปทางมะลักกาแทน

โอ. ซี. เลขที่

๕๗๗๗

เคาน์ซิลที่บอมเบนครัยอร์จ เขียนถึงบริษัท
อีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๕๑

(เก็บความ)

เมื่อฤกษ์กรรมเสร็จแล้ว ท่านประธานได้ส่งจดหมายไปกราบบังคมทูลพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ใหม่ (๑) เรียกร้องให้พระองค์ชำระหนี้ของพระเจ้ากรุงสยามองค์ก่อนซึ่งได้ให้ทูตที่เปอร์เซียและที่นิวยอร์ก กับบัญญัติเบ็ดเตล็ด ซึ่งเรื่องนี้พระคลังได้มีจดหมาย (๒) ตอบมาว่า ปลอดภัยกับไว้ที่ ได้ทำผิดต่อพระเจ้ากรุงสยามไว้มาก และได้เป็นหนี้พระองค์อยู่เป็นจำนวนมากด้วย ทรัพย์สินสมบัติบ้านช่องของเขาได้ถูกขนย้ายกลับไปอังกฤษ ซึ่งได้ทำอาจถือโอกาสรับใช้หนี้ที่ติดอยู่กับท่านได้ พระเจ้ากรุงสยามพระองค์นี้ ไม่มีเงินที่จะชำระหนี้แทนพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ก่อน ฉะนั้นถ้าหากใช้วิธีดังกล่าวไม่ได้ผล ก็มีทางที่จะได้คืนมาเพียงวิธีเดียว คือ ทำสงครามกับพวกนี้ต่อไป โดยการจัดส่งเรือเล็กสองลำพร้อมด้วยกำลังสรรพาวุธและผู้คนไปยังปากน้ำกรุงสยาม หรือเกาะใกล้เคียง ๆ แถวนั้นก็ได้ เพื่อให้รอคอยสำเภาอยู่ที่นั่น ก็คิดว่าหากใช้วิธีอื่นแล้วอาจจะไม่มีหวังเลย ถ้าปรากฏว่าเรือนี้ไม่สามารถ

(๑) จดหมายฉบับก่อน ลงวันที่ ๑๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๕๐
ต้นฉบับ

(๒) จดหมายฉบับนี้ไม่ได้ค้นหาร่องรอยกันต่อไป. — ต้นฉบับ

ยึดเรือสำเภาหรือเรืออื่นใดได้ ซึ่งความจริงก็ไม่น่าจะ
 พลัดไปไต่ ก็ขอให้รอจนถึงฤดูมรสุมแล้วจึงเดินทางต่อไป
 ยังประเทศจีน เพื่อขนน้ำตาล สารส้ม พลวง ว่านยาจีน
 และสินค้าหนัก ๆ ประเภทอื่น ๆ และจงดำเนินการให้กรุง
 สยามเป็นผู้เสียเปรียบในเรื่องนี้ และขอให้ใช้วิธีแข่งขัน
 แย่งสินค้าไปทุกปีจนกว่าเราจะไต่เงินที่เราค้างอยู่คืนมาให้
 หมด ซึ่งเชื่อว่าในไม่ช้าก็คงจะยอมทำตามคำเรียกร้องของ
 เรา การที่เราจะทำตนให้เป็นปฏิปักษ์ต่อกรุงสยาม ก็มีได้
 กระทบกระเทือนต่อการค้าทางค้าขายยุโรปของใต้เท้าแต่
 ประการใด เพราะว่ากรุงสยามมีสินค้าเพียงไม่กี่อย่างหรือ
 แทบไม่มีเลย สำหรับที่จะนำไปจำหน่ายในประเทศอังกฤษ
 ยิ่งกว่านั้น การกบฏและความยุ่งยากทั้งหลายในกรุงสยาม
 ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ ใต้เป็นมูลเหตุให้การค้าของกรุง
 สยามตกต่ำไปมาก เพราะการคุกคามสู้รบกันได้ทำให้ชาว
 ต่างชาติที่จะมาค้าขายแตกตื่นไปหมด ชาวค้วนที่เราเพิ่ง
 ใต้รับสด ๆ ร้อน ๆ มาขณะนั้นก็ถือว่า พระเจ้ากรุงสยาม
 องค์ใหม่ก็ถูกตัดขาดออกไป และพวกปฏิวัติ โคน บัลลังก์
 กลุ่มใหม่ที่กำลังจะแย่งอำนาจไว้ ถ้าเป็นจริงดังนี้แล้ว การ
 แยกกำลังกันออกคุกคามแบ่งแยกสยามและกองเรือออกให้
 เกิดความสับสนวุ่นวาย ก็จะช่วยให้เราเอาชนะกรุงสยาม
 และกองเรือของกรุงสยามได้โดยง่ายมากยิ่งขึ้น พวกชาว

สยามเป็นหน้ท่านอยู่เหลือคณานับ และยังเป็นหน้กับราย
อื่น ๆ อีก ซึ่งคงจะยินยอมพร้อมใจให้ความร่วมมือที่จะ
ช่วยทวงหน้เพื่อจะพลอยไต่หน้ของเขาคืนมาด้วย ฉะนั้น
เราจึงขอเรียนมาเพื่อได้โปรดพิจารณา และเรายินดีรรับ
คำสั่งของท่านอยู่ทุกเมื่อ

บ่อมเซนต์ยอร์จ
 บันทึกฉบับของ
 แม็คเคนซี เล่ม ๕๖

บ่อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๕ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๑/๒

จากการประชุมธุรกิจ

(เก็บความ)
 เตรียมการบีบ
 บังคับพระเจ้า
 กุญสยาม มีสินค้า
 จะมากับเรืออาร์-
 เมเนียน

ได้รับรายงานจากซีเนียร์ จอห์น เดอ มาร์ก พ่อ-
 ค้าอาร์เมเนียนผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ซึ่งเพิ่งเดินทางมาถึงจาก
 เมืองตะนาวศรี พร้อมด้วยสินค้ามีค่านึก ทองแดง พลวง
 และช้าง แจ้งว่ามีคนของพระเจ้ากรุงสยามเป็นจำนวน
 มากที่นึกบวชชาวฝรั่งเศสส่งมาให้ ปาเตร ราเชียร์ ที่ปูล-
 ลีเชอริ และยังได้ทราบอีกด้วยว่าพ่อค้าได้ซื้อช้างและทอง-
 แแดง ๕๐ ลัง โดยใช้บัญชีของพระเจ้ากรุงสยาม เพราะ
 ได้พิจารณาเห็นว่าพระเจ้ากรุงสยามเป็นหนี้อยู่กับบริษัท
 ได้มีการปรึกษามาว่า สินค้าที่นำติดมาด้วยนั้นควรจะมอบให้
 อยู่ในมือของจอห์น เดอ มาร์ก ซึ่งถ้าเขายอมรับหรือ
 ปฏิเสธ ก็ยังไม่ทราบว่าจะยึดเรือหรือไม่ เนื่อง
 ด้วยเหตุที่ว่าธุรกิจที่กรุงสยามนั้น จะต้องส่ง ไปพิจารณาที่
 สุรัต ซึ่งเรื่องนั้นเราทราบมาว่าทางสุรัตก็ได้จัดส่งเรือเบน-
 จามิน ไปยังกรุงสยามพร้อมด้วยเรือลำอื่น ๆ และชาว
 อังกฤษอีกหลายคน

บ่อมเซนต์ยอร์จ
 บ้านทีก แม็กเคนซี
 เล่ม ๕๖

บ่อมเซนต์ยอร์จ

วันที่ ๒๔ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๕๑/๒

การปรึกษาธุรกิจ

(เก็บความ)

ตามที่ได้มีคำสั่งหลังจากที่ได้มีการประชุมธุรกิจ โดยได้คำนึงถึงภัยอันจะเกิดจากการให้ กักกันสินค้าของ พระเจ้ากรุงสยามไว้ในกำมือของโจเซฟ เดอ มาร์ก ซึ่ง การนี้หากได้ทำลงไป อาจเป็นผลให้ต้องสูญเสียชีวิต ชาวอังกฤษและทรัพย์สินสมบัติอีกมากมายก็ได้ เพราะขณะนี้ มีชาวอังกฤษและเรืออยู่ในกรุงสยามเป็นอันมาก นอกจากนี้ ก็มีเงินอยู่ที่นั่นไม่มากนัก ไม่เกิน ๑,๕๐๐ พะโก- ตาส์ จึงเห็นว่าตอนนี้ยังไม่ควรเข้าไปยุ่ง ควรจะรอห โอกาสที่สมควรในการที่จะทวงหนี้คืนมาให้ได้

ไอ.ซี. เลขที่

๕๖๖๕

(เก็บความ)

สิงหาคม

บทสรุปจากคำบอกเล่าของ เลมูเอล แบล็คโมร์
เกี่ยวกับการเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ

ค.ศ. ๑๖๕๒

เดินทางต่อไปยังเมืองเอห์มิง ค่ายเรือมอร์นิงสตาร์
ในเรือได้นำเอาคนนำร่องคนหนึ่งติดมาด้วย เพื่อจะได้
ช่วยจัดหาเรือให้ใหม่อีกลำหนึ่ง และขอใบเบิกทางไปยัง
ตังเกี๋ย แต่เนื่องจากมิได้พบเรือดั่งที่ต้องการ จึงได้กลับ
มาขึ้นเรือใหม่ และเดินทางต่อไปยังมะล็กกา จึงได้พบ
กับสำเภาชึ่ง มร. วิลเลียม แซมส์ กำลังคอยอยู่ เรือลำ
นี้ได้เดินทางออกมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๕๑/๒
จากเมืองตังเกี๋ย เพื่อเดินทางไปยังมะล็กกาและอาจีน
ส่วนผู้บังคับการนี้กลับเดินทางไปกรุงสยามแทนเสีย และ
ก็มีได้กลับมาในฤดูมรสุม ในราวเดือนมิถุนายนและ
กรกฎาคม ซึ่งถ้าหากเขาจะกลับ ก็คงกลับมาถึงเสียแล้ว
แซมส์ได้เดินทางมาพบข้าพเจ้าเมื่อเดือนพฤศจิกายนหรือ
ธันวาคมปีถัดไป แต่เนื่องจากเสียโอกาสบางอย่างไปบ้าง
จึงได้เดินทางรวดเร็วจากกรุงสยามมามะล็กกาเลย และ
ได้อยู่ที่นั่นจนกระทั่งเวลาข้าพเจ้าไปถึง ซึ่งตกประมาณ
วันที่ ๑๐ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๒/๓

บันทึกของห้าง

เบ็คเวสต์

เล่ม ๓ เอ.

หน้า ๒๔๒ เอ

(เก็บความ)

สรุปความจากจดหมายทั่วไปที่มีไปจากบอมเบเนตต์-
ยอร์จถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๑๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๕๓

ย่อหน้าที่ ๒๖ มร. เคลลิ่ง และ มร. แบล็คโมร์
ได้ทำกิจการค้ากับ กรุงสยาม ในนามของบริษัท มานับเป็น
เวลาหลายปีแล้ว แต่ไม่ปรากฏว่าประสบผลสำเร็จแต่อย่าง
ใด เรือเป็นकुเส้นซึ่งพลัดลงไป ได้ใช้เวลา ๒ ปี เดินทาง
ไปที่นั่นและกลับมา เพิ่งมาถึงเมื่อเดือนมีนาคมที่แล้ว
มีสินค้าพร้อมไปเพียง ๓/๔ ส่วนใหญ่ขายไม่ออกเลย

บ็อมเซนต์ยอร์จ
 บันทึกลับ แม็คเคนซี
 เล่ม ๕๖
 (เก็บความ)

จดหมายเหตุร้ายวันบ็อมเซนต์ยอร์จ
 วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๕๓

ในตอนเย็นได้รับข่าวมาว่า มร. บาร์รูน ได้ทำการ
 ยุแหย่พวกทหารในค่ายของเรา เพื่อตั้งตัวไปกรุงสยามกับ
 เขา แต่ยังไม่ทราบแน่ชัดว่า เขาจะรีบไปหรือไม่ และจะ
 ทำตามแผนประการใดของเขาก็ไม่อาจทราบได้ เพราะเขา
 ได้ออกจากบ้านในเมืองของเขาไป และได้ไปพำนักอาศัย
 อยู่ที่บ้านนักบวชชาวปอร์ตุเกสที่โคป่าง และราชทูตสยาม
 ได้เข้าพบปรึกษากันอย่างลับ ๆ แม่ทัพได้สั่งให้นายกองไป
 นำตัวเขามา เมื่อได้จัดการไต่สวนแล้ว ปรากฏว่าเขามี
 จุดประสงค์จะเดินทางไปยังกรุงสยาม และได้ลอบล้วง
 ความจากทหารของเราคนหนึ่ง หัวหน้านายเวรได้รับคำ
 สั่งให้สอบปากคำต่อไป

บันทึกของห้าง
ชุกที่ ๑ เล่ม ๕๐
เลขที่ ๑๒๘๗
หน้า ๓-๖
(บทแปล)
(เก็บความ)

เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล ออฟ

เซเว่นทีน

ลงวันที่ ๒๔ มกราคม (๕ กุมภาพันธ์ เอ็น. เอส.)

ค.ศ. ๑๖๕๕

เกี่ยวกับเรื่องการวางแผนเพื่อก่อตั้งบริษัทชาวอังกฤษเพื่อทำการค้ากับกรุงสยาม บารอน ซามูเอล ผู้ที่เป็นที่รู้จักกันดีทั่วไป ได้เดินทางไปจากมัตราสเพื่อไปยังกรุงสยามโดยแล่นผ่านไปทางเกดดาห์และลิกอร์ เพื่อทำธุรกิจของตนเอง และได้แจ้งให้ทราบนโยบายเป็นการทั่วไป แต่ไม่ได้จัดกระทำอะไรลงไปเป็นจริงเป็นจัง ขณะนั้นยังไม่เป็นที่ชัดเจนนักที่ว่าชาวสยามจะยอมรับให้พวกเขาทำการค้าได้ ณ ที่นั้น จนกว่าจะได้จัดการกับหนี้สินที่บริษัทเก่ายังค้างชำระอยู่.....สำหรับเรื่องที่ว่าชาวต่างประเทศจะเข้าไปค้าที่นั่นนั้น เราได้รับคำแนะนำว่า นับแต่ปี ค.ศ. ๑๖๕๓ เป็นต้นมา ปรากฏว่านอกจากเรือ ๔ สัญชาติที่ปรากฏตัวที่ทำเมืองตังเกี๋ย คือ เรือกวางตุ้ง มาเก๊า ปัตตาเวีย และสำเภาจินแล้ว ก็ยังมีเรือยอร์จ เฟิร์ด ซึ่งได้เข้าไปจอดอยู่ในอ่าวตังเกี๋ย ตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๕๓ ในเรือนี้มีคนที่ข้ามหลวงเมืองมัตราสจัดส่งไปกับเรือด้วย เพื่อเป็นตัวแทนในการโอนทรัพย์สินสมบัติของบริษัทเก่าไปให้บริษัทใหม่ และผู้หนึ่งได้รับคำสั่งให้คงอยู่ที่นั่นชั่วคราวหนึ่งใโอกาสที่อยู่ที่นี่ได้ทราบว่ามี มร. วิลเลียม ลิลลี่ (ซิก)

เจ้าพนักงานชาวอังกฤษ มีเรื่องเดือดร้อน คือเงินที่ใช้ในการบริหารงานขาดมือไป ๙๐,๐๐๐ ตำลึง ซึ่งถ้าเป็นจริงดังนั้น ก็จะเป็นการทำให้เพื่อนเขาต้องได้รับความยุ่งยากไปด้วย นายลิลมีผู้หนึ่งดูท่าท่าแสดงความกระตือรือร้นกระตือรือร้นไม่ยอมเชื่อฟังคำสั่งของตัวแทนคือวิลเลียม วัตซ์ ซึ่งได้ออกคำสั่งให้เดินทางไปมัทราส ฉะนั้น มร. วัตซ์ จึงได้ตกลงทูลขอร้องพระเจ้ากรุงสยามอาศัยพระราชอำนาจของพระองค์บังคับให้นายลิลมีหันมาเชื่อฟังให้จงได้ พระเจ้ากรุงสยามทรงยินยอมตามคำร้องขอ กับได้ตรัสว่าไม่แปลกตรงไหนเลยถ้าใครจะมาพำนักอยู่กรุงสยามทำหน้าที่เป็นหัวหน้าอยู่ ณ ที่นี้.....

ในขณะเดียวกัน พวกชาวอังกฤษเป็นเดือดเป็นแค้น เพราะถูกคุมขังหนีภัยตหายามรง เพราะได้ถูกสั่งให้ชักธงอังกฤษที่ห้างลง ทั้งตามพระบรมราชโองการของพระเจ้ากรุงสยาม เหตุผลที่อ้างก็คือธงนั้นมีรูปกางเขนเครื่องหมายของโปรที่อยู่ด้วย ธงนี้ได้ถูกชักลงมาแล้วนำไปเผาต่อหน้าข้าหลวงแวน ฮีน ฉะนั้นพวกนี้จึงได้รับส่งข่าวไปยังมัทราส แจ้งว่าเขาจะไม่อยู่ที่นั่นนานไปกว่าสิ้นปี แต่ทั้งนี้ยอมแล้วแต่เหตุการณ์ข้างหน้า

บันทึกของห้าง
บอมเบย์ เล่ม ๑๑
(เก็บความ)

เคาน์ซิลที่บอมเบย์ เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๕๕

เราได้รับแจ้งจากพวกชาวค้าขายว่า มีเรือเล็กสามลำ เดินทางมาจากซอลแลนต์ มีข่าวมาแจ้งเกี่ยวกับแผนที่ชาวฝรั่งเศสมีอยู่เกี่ยวกับเกาะโมลุกกะ เกาะมะลักกา และ เกาะลังกา ในจำนวนนี้ เรือเล็กสองลำเท่าที่เราทราบ ลำหนึ่งเดินทางไปสู่อินเดีย อีกลำหนึ่งไปตั้งตูลาคกรีน ชาวพวกฝรั่งเศสที่ได้รับจากพวกนี้แจ้งว่า พวกฝรั่งเศส ได้จัดเตรียมเรือไว้ ๑๔ ลำ เตรียมออกเดินทางมายัง อินเดีย เรือพวกนี้ได้แวะที่ซอลแลนต์ และเดินทางออกมาแล้ว เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ข่าวกล่าวด้วยว่าพวกนี้ได้เตรียมยุทธรบัจฉัย พร้อมด้วยกำลังไพร่พลประมาณ ๖,๐๐๐ คนไปตั้งที่ มองซีเออร์ มาแตง ที่อยู่ที่เบงกอล กำหนดจะจัดส่งเรือกันแบนให้อีก ๕๐ ลำ พวกนักศานนาทิกายเยซูอิต ซึ่งเคยอยู่ในกรุงสยามได้รับคำสั่งให้ไปหาโมกุล พร้อมด้วยของกำนัลราคาสูง เพื่อล่อโมกุลให้หันมาค้ากับบริษัท จากนั้นก็จะค่อยแผ่ขยายไปยังเบงกอล แล้วจึงต่อไปยังกรุงสยามอีกทอดหนึ่ง ข่าวแจ้งว่าเจ้าชายมักกะสันท์กำลังจะคิดกบฏ กับยังมีข้อแนะนำมาว่าให้จัดส่งสายไปยุยงให้กษัตริย์ที่ลังกาเกิดระส่ำระสาย ทางด้านกรุงสยามนั้น ได้ทราบมาว่าพระเจ้ากรุงสยามได้ให้สัญญา กับพวกฝรั่งเศสว่าจะชดใช้ค่าเสียหายให้ เป็นมูลค่า

๖๐,๐๐๐ ถึง ๗๐,๐๐๐ ปอนด์ ฉะนั้นพวกบริษัท
ฝรั่งเศสเป็นอันมากจึงได้เข้าหุ้นหวังทำการค้ากันอย่าง
ใหญ่โตเมื่อได้ทราบถึงแผนดังกล่าวนี้ เพื่อจะได้รีบตั้งวง
ประโยชน์เอาต่อไป

บันทึกของห้าง
ประเทศจีน
เล่ม ๕
(เก็บความ)

รายงานการค้าในโคชินไชน่า มร. บาวเยียร์

เขียนถึงเคาน์ซิลที่บอมเบนครตย์อร์จ

ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๑๖๕๖

(สินค้านำเข้าของโคชินไชน่า) จากกรุงสยามมีหิน

ลงยา ไม้จันทน์หอม เครื่องเงิน น้ำเชื่อม พันธ์้าง

ตีบก ตะกั่ว และข้าว

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนที่ยอร์ค

เล่ม ๓๓

หน้า ๑๕๒

(เก็บความ)

เจ้าพนักงานที่ตั้งเกีย เขียนถึงเคาน์ซิลที่บอม
เซนที่ยอร์ค

ลงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๕๖

นักบวชชาวปอร์ตุเกสกล่าวว่า พวกเขาได้รับแจ้ง
จากกรุงสยามว่า มีเรืออังกฤษได้เดินทางไปตั้งเกีย และ
จะได้แวะที่กัมพูชาเมื่อปีที่แล้ว เพื่อส่งสินค้าลงที่นั่น
มีเรือหลายลำที่ผ่านมาทางนี้ถูกตัดสายเคเบิล เกรงว่าจะเป็น
แผนการยึดเรือ เรือนี้จะเป็นเรืออะไรนั้นเราไม่สามารถ
จะคาดได้ นอกจากจะทราบเลา ๆ ว่าเป็นเรือที่จะเดินทางไป
ไปโคชินไชน่า เพราะว่าพวกฝรั่งเศสและปอร์ตุเกสที่
เดินทางโดยเรือกำปั่นเล็กผ่านมาทางสยาม ได้เดินทางไป
ที่นั่นในปีนี้ ซึ่งเป็นเครื่องบอกให้เรารู้อย่างแน่ชัดว่าพวก
อังกฤษหวังจะไปตั้งรกรากที่นั่น

บันทึกของห้าง
กัลกัตตา เล่ม ๖
(เก็บความ)

คอนซัลที่ชูดานูตา (ชาตานาติ) เขียนถึง
คอนซัลที่บอมเบเนนดัยอร์จ

ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๗

เราเข้าใจว่าบาทหลวงคาซาร์ดีได้เดินทางไปจาก
เบงกอลเมื่อเดือนที่แล้ว เพื่อมุ่งไปเมืองมะริด แต่ไม่
สามารถสืบทราบได้ว่า เดินทางไปด้วยเรื่องอะไร จนถึง
เดี๋ยวนี้รู้สึกว่ธุรกิจของท่านผู้นี้มักจะเป็นเรื่องที่ไม่เปิดเผย
และตัวเขาเองก็ไม่ค่อยจะให้ใครเข้าไปพบปะสนทนาด้วย
ทั้งนี้ตามที่ได้รับคำบอกเล่าจากพวกที่มาหาเรา

คลาวส์ ฟูเกท์ และเคาน์ซิลของบริษัทอัสตอนเดย์
เดนมาร์ก ที ตรังกีบาร์ เขียนถึง นาราเนียล
ฮิกกินสัน และเคาน์ซิลที่บอมเบย์เซ็นเตอร์จ
เขียนที่บอมเบย์แคนสเบอร์ก

ลงวันที่ ๑๗ เมษายน ค.ศ. ๑๖๕๗

(เก็บความ)

อย่างไรเสียคนของท่านจะต้องทราบดีเกี่ยวกับตัว
บุคคลที่บังอาจเข้าปล้นละคมเรือ หลวงและเรือ ของบริษัท
เรือนั้นออกเดินทางมาจากบอมเบย์จะไปประเทศจีน และ
เมื่อเดินทางมาถึงเส้นรุ้งที่ตรงเมืองอาจีน พวกบนเรือได้
คบคิดกันก่อกบฏขึ้นในเรือ และได้บังคับให้เรือมุ่งหน้า
ไปเมืองมะริค และเมื่อไปถึงที่นั่นก็ได้ขายยัดเรือจากกลุ่ม
เรือของพระเจ้ากรุงสยามซึ่งจอดอยู่ที่นั่น ได้ลำหนึ่ง จัดการ
ขนสมบัติลง ไปจากเรือตามที่ต้องการแล้วก็ปล่อยเรือไป
พร้อมกันนั้นก็ได้มีหนังสือไปบอกข้าหลวงเมืองมะริค แจ้ง
ให้ทราบถึงสาเหตุที่ได้จัดการยัดเรือของพระเจ้ากรุงสยาม
และรายการทรัพย์สินสมบัติที่ยัดไปได้จากเรือลำนั้น จุดสำคัญ
ในข้อกล่าวหาก็คือว่า เพื่อนของเขາบางคนรู้สึกไม่พอใจจึง
ได้หลบหนีไปพร้อมด้วยเงินเพื่อไปยังตะนาวศรี ส่วน
ข้าหลวงที่ตะนาวศรีก็มีส่วนได้ส่วนเสียกับพวกนี้ข้าหลวง
จึงได้มีคำสั่งให้ทำการจับกุมซึ่งก็จับ ได้พร้อมกันกับพวก
โจรสลัดอีกสองคนที่มาจากอาจีน และได้เดินทางมาถึง

ตะนาวศรี พวกนี้จึงได้พบกับพวกที่ถูกจับอยู่ก่อนแล้วที่
นั้นและด้วยการคบคิดกัน พวกเขายังสามารถช่วงชิงเอา
เงินมาจากกันและกันได้อีก

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๓๓
หน้า ๑๑๗

บทแปลจดหมายจากหะยี มุหะหมัด อาลี เขียนถึง
ผู้ช่วยข้าหลวงใหญ่ประจำอินเดีย นาธาเนียล
ไมระบวันท์ และสถานที่ ที่เขียน
(ได้รับที่บ็อมเซนต์ยอร์จ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม
ค.ศ. ๑๖๕๗)

ข้าพเจ้าเป็นสุขสบายดี และหวังว่าคงจะได้รับข่าว
จากท่านบ้าง เมื่อเร็ว ๆ นี้ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากกรุงสยาม
กล่าวว่าเรือของพระองค์ซึ่งกำหนดเดินทางออกไปจากที่นี่
มุ่งหน้าไปตะนาวศรี นาบ็อบ ซูลแพคเกอร์ คอน ได้จัด
ส่งม้าและของแปลก ๆ ไปกับเรือลำนี้ เพื่อส่งไปทูลเกล้าฯ
ถวายเป็นของกำนัลแด่พระเจ้ากรุงสยามโดยเฉพาะ แต่
ปรากฏว่าระหว่างทางเรืออังกฤษได้แล่นกวัดตามสะกตรอย
และได้เข้าปล้นสะดม และได้ขนผ้าและเสื้อที่อยู่ในเรือ
ไปหมด เรือนี้ได้แพร่สะพัดไปทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว
และนับเป็นมหาโจรในน้ำน่าน้ำแถบนี้ กับยังได้แจ้งไปให้
นาบ็อบทราบด้วย รายงานที่พาดพิงไปถึงพวกอังกฤษนี้ไม่
สู้จะดี เป็นการนำความอภัยสอดสุมาสู่ชาวอังกฤษทั้งหมด
ยังมีเรือของพระเจ้ากรุงสยามอีกลำหนึ่งจอดอยู่ที่มัสสุลี-
ปัตตัม ซึ่งต่อจากนั้นก็เดินทางต่อไปยังตะนาวศรี เท่าที่
ทราบจากจดหมายของมุหะหมัด ซาดิก เรเบอร์ ที่เขียน
มาถึงข้าพเจ้าบอกว่า นาบ็อบ แอชซิค คอน ได้จัดส่งม้า

ผ้า และสินค้าอื่นอีกมากมายไปเป็นของกำนัลเพื่อนำทูล
เกล้า ๆ พระเจ้ากรุงสยาม พวกนี้กำหนดจะชักใบออกเดิน
ทางประมาณข้างขึ้นที่จะถึงนี้ ฉะนั้นจึงใคร่ขอเรียนมาเพื่อ
โปรดจัดส่งใบอนุญาตผ่านทางมาให้เรือดังกล่าวด้วยเพราะ
จะเป็นผลดีแก่ตัวท่านเองและขอให้ท่านจัดส่งมาให้โดยเร็ว
ด้วย เรือนี้ชื่อว่า นครศรี ชัย เป็นเรือ ๓ เสากระโถง
และยาว ๕๕ โคนวาท กว้าง ๑๙ โคนวาท และลึก ๙ โคนวาท
ต้นหนชื่อมะหะหมัด ซาคิกผู้นำร่องชื่อ ทิว นินา สร้าง
ชื่อ เอสเมล

๑๕๘

บันทึกของห้าง
สุรรัต เถ่ม ๑๑๓

เคาน์ซิลที่บอมเบย์ เขียนถึงเคาน์ซิลที่สุรรัต

วันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๕๗

(เก็บความ)

เจ้าท่าชาวคัทช์ที่มะลัคกาเขียนไปถึงผู้บังคับการ เป็น
จดหมายลงวันที่ ๒๘ มกราคม เอ็น.เอส.ค.ศ. ๑๖๕๖/๗
กล่าวว่า เรือฟรีเกตชื่อโมโซ ระหว่างที่เดินทางไปเมือง
ตะนาวศรี ได้กระทำการรอกองหลายครั้งหลายหนในระยะ
ที่อยู่ตามชายฝั่งหรือบริเวณใกล้ ๆ กับสยาม เราไม่ทราบ
ว่าเรือนี้และเรืออื่น ๆ หลังจากได้ออกเดินทางมาจากไซลอน
และกาลิกุทแล้วจะไปจะไปยังแห่งหนตำบลใด เราไม่อาจ
ทราบได้แต่เข้าใจว่าจะมุ่งหน้าไปทะเลใต้

บันทึกของห้าง เคาณัซลที่บอมเบนครตยอร์จ เขียนถึงเคาณัซลที่บอมเบย์
บอมเบย์ เล่ม ๒๘

ลงวันที่ ๘ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๘

(เก็บความ)

ที่เขียนมานี้เพื่อ.....ส่งสรุปเรื่องราวที่ได้

รับมาเกี่ยวกับเรือฟรีเกทโมโซ ผู้เขียนมาบอกได้แก่ วิลเลียม
วิลลัค ผู้ซึ่งเคยทำหน้าที่ควบคุมเรือเบงกอลมาแล้วถูก
สลัดจับไป แล้วถูกเอาไปกุมตัวไว้บนเรือโมโซ จนกระทั่ง
วันที่ ๒๒ เดือนที่แล้ว พวกเขาได้อนุญาตให้วิลลัคขึ้นนำ
เรืออีกลำมาจากเนแกรส์ ซึ่งเป็นเรือที่ยึดมาได้ในช่วงแคบ
มะลักกา เรือนี้เป็นเรือของกัปตันชาวจีน จากเรือชยปุระ
(Japarra) พวกสลัดได้จัดการเอาพวกแขกมัวร์ขึ้นเรือนี้ไว้
เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีผู้คนอื่น ๆ อีกที่กวาดต้อน
มาจากเรือสยาม ซึ่งขณะนั้นกำลังแล่นจากเมทซเลปัตตัมจะ
ไปเมืองมะริด นอกจากนั้นยังมีเรืออื่น ๆ อีก แล่นอยู่ห่าง
จากฝั่งประมาณ ๒๗ ไมล์ทะเล ในที่สุดได้เซซัคเข้ามาหาฝั่ง
สภาพทรุดโทรมปรักหักพังมาก

บันทึกของห้าง
บ็อม เซนต์ยอร์จ
เล่ม ๑๐ หน้า ๗-๘

บ็อม เซนต์ยอร์จ

มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๗/๘

การปรึกษาธุรกิจ

วันจันทร์ที่ ๑๗ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๗/๘

พวกแขกมัวร์เรียกร้องเอาสินค่า

ข้าหลวงได้แจ้งมายังเคาน์ซิลว่า เมื่อวันที่ ๑๔
เดือนนี้ พวกแขกมัวร์ ๒ นาย กับชาวสยามอีก ๓ คน
ซึ่งอยู่ประจำเรือสยาม และได้เดินทางมาถึงปอลลิกัทเมื่อ
ไม่นานมานี้ ได้เข้ามาหาข้าหลวงและได้เรียกร้องสายสมอ
ตัวสมอ และตุ้ม ซึ่งเป็นเจ้าของในเรือสยาม แต่ได้ถูกเรือ
ฟรีเกตโมไซยิดเอาไป พวกเขาได้เข้ามาว่า ข้าของเหล่านี้
ได้เดินทางมากับเรือชัยประะ ซึ่งได้ออกเดินทางมาแล้ว
ส่วนท่านข้าหลวงเมื่อได้ฟังดังนั้นก็ตอบไปว่า สายสมอ
ตัวสมอ และตุ้ม ไห นั้นอยู่บนเรือจริง แต่จะให้คืนหรือ
ไม่นั้นก็ยอมแล้วแต่พวกเขาจะเห็นชอบด้วยหรือไม่ ส่วน
รูปเขียนนั้น ถ้าหากพวกเขาเป็นเจ้าของ ก็ขอบอกว่าภาพ
เหล่านี้จะตั้งแสดงไว้ที่ซีเกต ใครใคร่จะไปดูก็ไปดูได้ และ
จะเก็บรักษาไว้ที่นั่นจนกว่าเจ้าของที่ถูกต้องมีสิทธิในของนั้น
จะมารับคืนไป นอกจากนี้ยังได้เรียกวิลเลียม วิลลอค ผู้
บังคับการเรือชัยประะขึ้นมา เพื่อสอบถามดูว่าพวกเขามี
อะไรจะฟ้องร้องเอาแก่บุคคลผู้หนึ่งหรือไม่ประการใด คนหนึ่ง
ในพวกนี้ยอมรับว่า วิลลอค เคยอยู่กับเรือของกรุงสยาม

และได้เดินทางมาจากเกาะเซนต์โฮมมาส แล้วก็ถูกเรือสลัก
 (เรือฟรีเกตโมโซ) จับได้เมื่อปีที่แล้ว ใกล้ๆ กับเมืองมะริด
 และว่าวิลลอคคนนั้นและเป็นคนยึดเรือในเรื่องนี้ ใครจะขอ
 เวลาพักผ่อนไปจนถึงวันจันทร์ เพื่อจะได้ส่งคำขอไปเป็น
 ลายลักษณ์อักษร เกี่ยวกับเรื่องนี้ ยังได้ทราบมาอีกว่า
 วิลลอคคนนั้นยังเป็นผู้บังคับการเรือชื่อ แซททิสแพคซัน อัน
 อันเป็นเรือของ มร. สแตนเลย์ อีกด้วย เรือลำนี้ได้ออก
 เดินทางมาเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๕๖/๗ ออกมาจาก
 เมืองเบงกอล และถูกยึดโดยเรือฟรีเกตโมโซที่บริเวณใกล้ๆ
 แหลมคอมเมอร์น เมื่อวันที่ ๒๓ เดือนนี้ เรือโมโซนี้ได้
 เล่นตรงออกไปจากมะริด หลังจากได้ทำการปล้นสะดมเรือ
 สยามดังกล่าวแล้ว

บันทึกของห้าง
ลำดับ ๑ เล่ม ๕๓
เลขที่ ๑๖๔๒
หน้า ๑ - ๒

เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล
ออฟ เซเวนทีน

ลงวันที่ ๒๑ มกราคม (๑ กุมภาพันธ์ เอ็น.เอส.)

ค.ศ. ๑๖๕๘

(บทแปล)
(เก็บความ)

นักบวชแปร้ ทาซาร์ค ผู้ที่ใคร ๆ รู้จักกันดีได้
เดินทางออกจากเบงกอล ไปถึงกรุงสยามแล้ว โดยได้เดิน
ทางผ่านไต่ทางตะนาวศรี เมื่อฤดูใบไม้ผลิคราฟที่แล้วในปี
ค.ศ. ๑๖๕๗ โดยได้เดินทางไปกับเรือของพวกชาวพื้น
เมือง เพราะที่ทาซาร์คกราบบังคมทูลขอเรือไปนั้นไม่ทรง
อนุญาต ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อหลายปีมาแล้ว ตอนที่ทาซาร์ค
อยู่ที่ปอนดิเชอรี ราชสำนักกรุงสยามได้มีหมายเรียกทาซาร์ค
ขึ้นไป บาดหลวงทาซาร์คไม่ยอมไปกับเรืออื่น ยกเว้นแต่
ว่าพระเจ้ากรุงสยามจะทรงรับสั่งให้จัดเรือไปรับมา แต่มา
บัดนี้เขากลับทำตรงกันข้ามคือ หันไปใช้เรือของชาวบ้าน
จึงทำให้ความรู้สึกของพระเจ้ากรุงสยามในตัวเขาเปลี่ยนแปร
ไป ฉะนั้นเขาจึงออกจากที่นั่นไปอีก โดยไม่ได้รับผลสำเร็จ
แต่ประการใด เขาได้ออกเดินทางไปกับเรือเบงกอลลำเดียว
กันนั่นเอง และได้เดินทางไปกับพวกนักโทษชาวฝรั่งเศส
ทั้งนี้ตาม คำบอกเล่า ของเจ้าของ พนักงานที่เพิ่งเดินทางมาถึง
ที่นี่ ด้วยเหตุฉะฉิน พวกคำสั่งอนุญาตที่พระเจ้ากรุงสยาม
ทรงออกให้ จึงหมดอายุลง เพราะทุกคนก็ได้ลาออกจาก
ตำแหน่ง และเดินทางกลับบ้านหมดแล้ว

บันทึกข่าวกัณฑ์
ชุดที่ ๑ เล่ม ๕๕
หน้า ๑๕๐๗

วันที่ ๒๖ มิถุนายน (๗ กรกฎาคม
เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๕๔

ท่านออกญาพระคลังได้ให้คำตอบเป็นลายลักษณ์-

(บทแปล)

อักษร เกี่ยวกับคำพูดสนทนา ระหว่างจาก็อบ
แจนส์ เดอ รอย และ บาทหลวง ตาซาร์ดี ซึ่ง อี. บุม
และ เซอร์กิเคียน โทนิท และ มร. โมเสส บรูซบูร์ด
เป็นผู้ให้ข่าว เพื่อใช้เป็นวิธีการที่จะให้ความล່วงรู้ไปถึง
ออกญาพระคลัง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะกราบทูลพระเจ้ากรุง-
สยามให้ทรงทราบ

เกี่ยวกับเรื่องธุรกิจของฝรั่งเศส ซึ่งท่านกัปตัน ได้
อธิบายให้เราฟัง และแจ้งให้เราทราบมาทาง มร. โมเสส
เราได้พิจารณาเรื่องข้อโต้แย้งคุณบาทแล้ว และด้วยความ
ฉลาดไหวพริบคี่ของท่าน ผู้ว่าการ จึงทำให้ท่านเข้าใจ
พฤติการณ์ของทหารที่ชื่อว่าจาก็อบ เดอ รอย และท่าน
บาทหลวงตาซาร์ดี และได้แจ้งแก่เราว่าตาซาร์ดีมีวิธีการ
อย่างไร ในการแพร่พรายความลับให้แก่ เดอ รอย และ
คำสั่งนี้ได้ให้ไปยังกัปตัน เพื่อจะได้ให้ทราบถึงพระกรรม
ของพระเจ้ากรุงสยามเป็นท่านองว่า มิตรภาพที่เคยมีมา
ตั้งเดิมเป็นสิ่งที่ดีน่ากระทำและเหมาะสมกับภารกิจของ
วณบฯ พระคลัง และกัปตันของ วณบฯ ซึ่งมีความ
ฉลาดปราดเปรื่อง ก็คงจะใช้สติปัญญา มองเห็น ความจำเป็น

ชั้น กระนั้นก็ดี ถ้าหากพวกฝรั่งเศสสามารถทำตัวเป็นมิตรที่
 ด้วยได้ พวกสยามก็คงกระทำตอบในลักษณะเดียวกัน แต่
 ถ้าพวกฝรั่งเศสอาศัยการมีสัมพันธไมตรีซึ่งกันและกันบังหน้า
 เพื่อกระทำการแต่สิ่งชั่วร้าย ชาวสยามก็คงจะร้ายตอบเช่นกัน
 และพวกฝรั่งเศสจะสามารถกระทำการเป็นผลสำเร็จก็คงจะได้
 แต่ทางทะเลเท่านั้น และไม่ควรจะอนุญาตให้พวกพ่อค้าข้าม
 ทะเลไปทำการค้าได้ ณ ที่นั้น แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่ง พวก
 ฝรั่งเศสไม่มีอะไรเลย เว้นแต่เรือลำใหญ่ ๆ ฉะนั้นพวกเขา
 จึงไม่อาจจะใช้บริเวณน้ำตื้น ๆ ได้ พวกเขาจึงไม่ควรจะ
 รับอนุญาตให้ชนถ่ายลงเรือเล็กได้ แต่ควรจะจัดการสร้าง
 บ่อมปรการตามชายฝั่งเสียเพื่อกัน มิให้พวกฝรั่งเศสขึ้นฝั่งได้
 ถ้าเป็นดังนี้แล้วพวกฝรั่งเศสก็จะเซ็ดไปเอง เพราะขาด
 เสบียงอาหารเข้าทุกที และคงจะพ่ายแพ้ยับเยินไปในที่สุด

บันทึกของห้าง
บอมเบย์ เล่ม ๒๙
(เก็บความ)

เจ้าพนักงานที่เมืองกาลิกูท เขียน
ถึงเคาน์ซิลที่บอมเบย์

ลงวันที่ ๕ มกราคม ค.ศ. ๑๖๕๕

เมื่อวันที่ ๓๐ เดือนที่แล้ว กัปตันโรมัส เคน ได้
เดินทางมาถึงที่นี่ด้วยเรือวันสเตด จากเบงกอล และจะ
เดินทางต่อไปยังเปอร์เซีย เรือวันสเตดนี้เป็นเรือของท่าน
บาทหลวงเบียร์ด ที่บัลลาซอร์ เรือดังกล่าวได้พบกับเรือ
ฝรั่งเศส ๒ ลำ ซึ่งปรากฏว่ากำลังซำรุดทรุดโทรมมาก
และแล่นไปไม่ค่อยไหว เรือทั้งสองลำได้ส่งให้กัปตันเรือ
วันสเตดขึ้นมาบนเรือ และได้สั่งให้เรือจอตระประมาณ ๑
เดือน เพื่อจัดหาเสบียงกรังจากฝั่ง เรือสองลำนี้เดินทาง
มาจากนี้เกรย์ จุดประสงค์ของเขาก็เพื่อเข้ายึดเมือง
ตะนาวศรี แต่ปรากฏว่าได้สูญเสียเรือคุ้มกันไปเสียแล้ว
ที่นี้เกรย์ และได้เกิดมีผู้คนป่วยเจ็บกันมากขึ้น เลยจำต้อง
ยกเลิกแผนเข้าตีเสีย

บันทึกของห้าง

ชุกที่ ๑ เล่ม ๕๔

เลขที่ ๑๖๗๗

หน้า ๖ - ๘

(บทแปล)

(เก็บความ)

เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล

ออฟ เซเว่นทีน

ลงวันที่ ๓๐ มกราคม (วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์

เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๕๕

ในจดหมายลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม ปีที่แล้ว ที่เขียนไปยังกรุงสยาม เราได้ออกคำสั่งให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระเจ้ากรุงสยาม ให้ทรงทราบฯ พวกฝรั่งเศสมีแผนอย่างไรบ้างในการที่จะเดินทางไปตะวันออก ทั้งจากปากคำที่ได้ยินมาจากการสนทนาระหว่าง จาก็อบ แจนส์ เคอ รอย และบาทหลวงเยซุย ตาซาร์ต ซึ่งเรื่องนี้ตัวแทนของเราได้แจ้งเรื่องให้ท่านพระคลังผ่านทางล่ามและคัลยแพทย์ของพระเจ้ากรุงสยาม โมเสส บรูซบูร์ค ทราบไว้แล้ว ท่านพระคลังผู้ที่ได้กล่าวนามมาแล้วข้างต้น ได้ส่งหนังสือตอบมาถึงคนของเราแล้วว่า การที่เราช่วยแจ้งข่าวมาให้ทางกรุงสยามทราบนั้น ถือได้ว่าเป็นเครื่องแสดงถึงน้ำใจที่มุ่งจะเป็นมิตรต่อกรุงสยาม แต่ถ้ามีเจตนาร้ายแฝงอยู่แล้ว ทางสยามก็จะไม่เป็นมิตรต่อกับเราและจะตีตัวออกห่างไม่คบหาสมาคมกับประเทศนั้นอีกต่อไป แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นเวลาจะเป็นเครื่องชี้ขาด หลังจากวันที่ ๗ พฤศจิกายน ได้ไม่นาน ก็มีข่าวจากตะวันออกมาถึงกรุงสยามแจ้งว่า ได้มีเรือ ๔ ลำพร้อมด้วยบาทหลวงตาซาร์ตผู้ทำหน้าที่เป็นทูตแทนพระองค์พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส

เดินทางมาถึง เพราะว่ามีกรกล่าวร้ายใส่ความกันใน
 ราชสำนัก ฉะนั้นทางกรุงสยามจึงมีคำร้องมายังคณะทูต
 เพื่อขอคำแนะนำเนื้อหาของเรื่องราวที่เกิดขึ้น ก็เป็นเรื่อง
 เกี่ยวกับที่จาคอบ แจนส์ เดอรอย ได้เคยเล่าไว้ และ
 ได้เคยแนะไว้ว่าพวกฝรั่งเศสไม่ควรจะได้รับอนุญาตให้ตั้ง
 รกรากที่นี้เป็นการถาวรเรื่องนี้เราคงจะได้เห็นกันในโอกาส
 ต่อไปว่าจะเป็นอย่างไร พระเจ้ากรุงสยามทรงเห็นชอบด้วย
 ในการทำนุทูตตาซาร์ที่จะเดินทางจากเมืองตะนาวศรีมา
 กรุงสยามเพราะ พระองค์ก็มีพระราชประสงค์จะทรงทราบ
 อยู่เหมือนกันว่า ตาซาร์จะมาด้วยธุรกิจอันใดแน่ พวก
 คนที่มากับเรือฝรั่งเศสที่ชื่อ ลัมพิไทรท^(๑) นั้น ยังไม่
 เห็นมาถึงกรุงสยามเลย แต่ดูเหมือนจะมีผู้พบเห็นอยู่ที่
 กวางตุ้งตามรายงานที่ได้รับจากพวกชาวจีนที่เดินทางจากที่
 นั้นมาถึงที่นี้กล่าวว่า มีคณะทูตมากับเรือลำนั้นด้วย และ
 กำหนดจะเดินทางไปยังกรุงปักกิ่ง

(๑) L'Amphitrite

บอมเบเนตย์ออร์จ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๕๕

การประชุมธุรกิจ วันพฤหัสบดีที่

๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๕๕

เสนาบดีพระเจ้ากรุงสยาม ร้องเรียน
เรื่องการค้าทrophy ในเรือ นำร่อง โดยคน
ในถิ่นนี้

เสนาบดีของพระเจ้ากรุงสยาม ได้ยื่นคำร้องเรียน
ถึงโมกุลว่า ออกัสติน ฮาร์ทผู้ที่พำนักอาศัยอยู่ ณ
ที่นี้ เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๕๗ ได้กระทำการ
เข้าปล้นสะดมสินค้าไปจากเรือของ พระเจ้ากรุงสยามเป็น
จำนวนมากที่เกาะเนแกร์ ซึ่งเรื่องนี้ ฮาร์ทได้รับคำ
สมยอมจากโมกุลให้ทำการได้โดยเสรีจนกว่าจะเป็นที่พอใจ
ของเขา และได้มีหนังสือไปจากเซนต์ โธมา เพื่อแจ้ง
ให้ผู้สำเร็จราชการทราบไว้ด้วย

ผู้สำเร็จราชการและเคาน์ซิลประชุมพร้อม
กันที่ศาลากลางจังหวัด เพื่อพิจารณา
คำร้องเรียน

ได้เป็นที่ตกลงกันว่า ในวันพุธที่ ๒๕ เดือนนี้
จะได้จัดให้มีการ ประชุม กัน ระหว่างผู้สำเร็จราชการ กับ

เคาน์ซิล ที่ศาลากลางจังหวัด เพื่อรับฟังและพิจารณาคำ
ร้องเรียนดังกล่าว และให้เรียกัยการศาลชั้นบัลลังก์
ประชุมด้วย เพื่อจัดการฟ้องเรียกค่าเสียหายจากออกัสติน
ฮาร์ท

บ่อมเซนต์ยอร์จ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๕๕

การประชุมปรึกษาธุรกิจ วันจันทร์ที่
๒๖ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๕๕

การพิพากษาคัดสินให้ ออกัสติน ฮาร์ท เป็น
ฝ่ายชดใช้ค่าเสียหาย

ทนายของบริษัท ได้เห็น โจทก์ยื่นฟ้องเมื่อวันที่
๒๘ เดือนที่แล้ว ต่อผู้สำเร็จราชการและแกนซ์ซิลที่ศาลา
กลางจังหวัด เรียกร้องให้จำเลยคือ ออกัสติน ฮาร์ท
ชดใช้ค่าเสียหาย ในการนี้ ได้มีเสนาบดีของพระเจ้ากรุง-
สยาม และผู้แทนจากชาติต่างๆ ให้เข้าร่วมในการพิจารณา
คดีด้วย ผลจากการพิจารณาหลักฐานโดยรอบคอบ เป็นที่
ประจักษ์ว่า จำเลยมีความผิดจริง (รายละเอียดการพิจารณา
จะได้จัดส่งมาให้บริษัทกับเรือที่ออกเดินทาง เป็นลำแรก)
คำพิพากษาระบุให้จำเลยเป็นผู้ชดใช้ค่าเสียหายแก่พระ-
เจ้ากรุงสยามเป็นเงินสองพันพะโกดาส์ และแก่บริษัทเป็น
เงินสองพันพะโกดาส์เช่นกัน โดยให้ออกัสติน ฮาร์ท
ชำระหนี้แก่บริษัทเป็นเงินสดในวันนี้ และชำระให้ผู้
สำเร็จราชการเป็นการล่วงหน้าอีก ๕๐๐ พะโกดาส์

บันทึกของห้าง
บ็อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๑๐ หน้า ๑๔๐

บ็อมเซนต์ยอร์จ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๕๕

การประชุมธุรกิจ วันจันทร์ที่ ๒๑ สิงหาคม ๑๖๕๕

ได้รับเงิน ๒,๐๐๐ พะโกดาส์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ
หนี้ที่ต้องใช้ให้แก่พระเจ้ากรุงสยาม

(เก็บความ)

เราได้รับเงินไว้ในกระแสเงินสดของบริษัทเป็นเงิน
๒,๐๐๐ พะโกดาส์ ซึ่งเป็นเงินที่ออกสติน ฮาร์ท จ่ายให้
ตามคำพิพากษาของศาล เพื่อชำระให้แก่พระเจ้ากรุงสยาม
จำนวนนี้เป็นเงินที่เสนาบดีเรียกร้อง ซึ่งเขาได้กล่าวว่า
พระเจ้ากรุงสยามทรงมีหนี้ผูกพันกับ บริษัท เป็นเงิน
๗,๙๗๒ พะโกดาส์ ๓ ฟานัมส์ และ ๑ แคะ ซึ่งเป็นเงินที่
ได้ให้ทูตของพระองค์ไปผ่านทางเอเยนต์ที่เปอร์เซีย และ
ข้าหลวงและแกนซิลที่นี้ เราคิดว่าพระเจ้ากรุงสยามควรจะ
ชำระหนี้ซึ่งเป็นเพียงบางส่วนนี้ให้กับเรา ซึ่งเสนาบดีก็ได้
ให้คำยินยอมในเรื่องนี้แล้ว

ฉะนั้นจึงขอออกคำสั่งให้ ออกหมายทวงหนี้ ไปยัง
พระองค์ เป็นภาษาเปอร์เซียแนบไปด้วย และออกไป
รับเงินให้พระองค์สำหรับเงินจำนวนนี้ และให้ล้งยอดไว้
ในสำเนาภายหลังจากการประชุมนี้ต่อไปด้วย

บันทึกของห้าง
บ่อมเซนต์ยอร์จ
เล่ม ๑๐ หน้า ๑๔๑

บ่อมเซนต์ยอร์จ สิงหาคม ๑๖๕๕

ไบเสร์จรับเงิน ๒,๐๐๐ พระโกดาส์ รับจากพระเจ้า
แผ่นดินสยามส่วนที่พระองค์เป็นหนี้แก่บริษัท

เราผู้สำเร็จราชการและเคาน์ซิล แห่งบ่อมเซนต์ยอร์จ
ฝ่ายกิจการของบริษัทอินเดียตะวันออก ขอแจ้งให้ทราบ
ว่าได้รับเงินของมะโฮหมัด ซาค็อก ริบาร์ สำหรับพระเจ้า
แผ่นดินสยามเป็นจำนวน ๒,๐๐๐ พระโกดาส์ เงินตราชนิด
ใหม่ของมัทราส ซึ่งจำนวนเงิน ๒,๐๐๐ พระโกดาส์ นี้เป็น
ส่วนหนึ่งของ ๗,๕๗๒ พระโกดาส์ ๓ ฟานัมส์ และ ๑ แคะ
ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามได้ยืมไปจากบริษัท ตัวแทนของ
บริษัทและเคาน์ซิลของเปอร์เซีย และข้าหลวงและเคาน์ซิล
ของบ่อมเซนต์ยอร์จได้ให้ หะยี เซลิม ราชทูตของพระเจ้า
แผ่นดินสยามไปยังพระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียยืมไป ดัง
ปรากฏตามสำเนาใบหนี้หลายใบของเขา ซึ่งขณะนั้นเราได้
มอบให้แก่มะโฮหมัด ซาค็อกไปแล้ว ได้ลงลายมือของเรา
และประทับตราของบริษัทในบ่อมเซนต์ยอร์จไว้เป็นสำคัญ
วันที่ ๒๒ เดือนสิงหาคม ๑๖๕๕

บันทึกของहां
เบ็คเติ้ล
เล่ม ๓ เอ หน้า
๓๘๒ เอ
(เก็บความ)

สรุปใจความจากจดหมายทั่วไป ที่ส่งไปจากบ้อม
เซนตียอร์จถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๑ และ ๑๓ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๕๕

ย่อหน้าที่ ๓๒ เมื่อปี ค.ศ. ๑๖๕๗ โจรสลัดได้
เข้ายึดเรือของพระเจ้ากรุงสยาม และได้ทำการปล้นสะดม
ทรัพย์สินสมบัติจากเรือของพระองค์ไปเป็นอันมาก แล้วก็
ปล่อยเรือนั้นไป หลังจากนั้น ออกัสติน ฮาร์ท ผู้มีภูมิ
ลำนายอยู่ในมัตราส ได้ขึ้นไปบนเรือและทำการปล้นสะดม
ต่อด้วย เสนาบดีของพระเจ้ากรุงสยามได้ส่งเรื่องร้องเรียน
ไปให้โมกุล ซึ่งเรื่องนี้โมกุลได้สั่งให้ศาลทำการไต่สวน
และเรียกร้องให้โจรสลัดชดใช้ค่าเสียหายให้เป็นที่พอใจแก่
บริษัท ศาลได้เรียกตัวฮาร์ทไปให้การ และหลังจากได้
พิจารณาความและ ประจักษ์พยาน หลักฐาน พร้อมมูลแล้ว
ฮาร์ทได้ถูกตัดสินให้เป็นผู้ผิด และให้จัดการชดใช้ค่า
เสียหายแก่พระเจ้ากรุงสยามเป็นเงิน ๒,๐๐๐ พะโกดาส์
และอีกจำนวนหนึ่งให้ใช้แก่บริษัท ซึ่งฮาร์ทก็ได้จัดการ
ใช้ให้แก่บริษัทตามคำสั่งศาลเป็นเงิน ๕๐๐ พะโกดาส์

ย่อหน้าที่ ๓๓ โดยที่พระเจ้ากรุงสยามทรงมีหนังสือ
ผูกพันอยู่กับบริษัท เพราะราชทูตของพระองค์ใน
เปอร์เซียได้เคยขอยืมเงินไปจากเอเย่นต์ของบริษัท และ

บริษัทได้นำเอาหลักฐานการขอยืมเงินไปแสดงต่อเสนาบดี
หลังจากได้ถกเถียงกันเล็กน้อย ท่านเสนาบดีก็ได้ตกลงให้
จ่ายเงิน ๒,๐๐๐ พะโกทาสที่ได้มาให้แก่บริษัท เพื่อชด
ใช้หนี้บางส่วนที่มีอยู่กับบริษัท

บันทึกของห้าง
ชุกที่ ๑ เล่ม ๔๔
เลขที่ ๑๕๔๔
หน้า ๕-๗

เจ้าพนักงานที่บิดตาเวีย เขียนถึงบริษัทดัชชีฮิสต์
อินเดียที่อัมสเตอร์ดัม

ลงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน (วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน
เอ็น. เอส.) ค.ศ. ๑๖๕๕

(บทแปล)

(เก็บความ)

ในบรรดาของกำนัลที่เราได้จัดส่งไปทูลเกล้าฯ ถวาย
พระเจ้ากรุงสยาม และจัดให้แก่ท่านพระคลัง เราได้จัด
ผ้าและสรรพาวุธประเภทต่างๆ ไปให้ เพราะหวังอยู่
ว่าคงจะเป็นที่สพพระทัย เนื่องจากเคยทรงปรารถนาอยาก
ได้ของเหล่านี้จากประเทศปิตุภูมิของเรา ตามที่ท่านได้
กล่าวไว้ในหนังสือของท่านลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ค.ศ.
๑๖๕๗ เราขอเรียนให้ทราบที่เราไม่อาจจัดให้เป็นไป
ตามความประสงค์ได้ เพราะเราได้ออกคำสั่งห้ามมิให้คน
ของเราออกความคิดเห็น หรือแพร่พรายสิ่งใดทั้งสิ้นใน
ราชสำนัก และยังได้มีหนังสือไปถึงท่านพระคลัง เล่าแจ้ง
แสดงความให้ทราบตามนี้ด้วย ในจดหมายของท่านพระ-
คลังที่มีมาถึงเราฉบับล่าสุดก็กล่าวว่า ใครๆ ในราชสำนัก
พากันชอบผ้ากับเครื่องอาวุธที่จัดส่งไปให้เป็นอันมาก และ
เราเห็นว่าเราจะต้องพยายามเอาอกเอาใจพระเจ้ากรุงสยาม
ในทุกวิถีทางเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะนี้
เพราะพวกฝรั่งเศสกำลังหาหนทางเข้ามาติดต่อกับมิตรกับ
กรุงสยามอีก และอาจมีชาติยุโรปอื่นคอยติดตามเข้ามาอีก

สำหรับเรื่องบาทหลวงตาซารด์จะเป็นประการใดบ้างนั้น ไม่ปรากฏว่ามีข่าวที่เด่นชัดเป็นอันกล่าวไว้ในจดหมายสุดท้ายที่ได้รับจากกรุงเทพฯ ลงวันที่ ๖ และ ๒๕ มกราคม แต่ประการใด มีแต่ข้อความที่ให้ร้ายมากกว่า ตอนที่ตาซารด์เดินทางไปถึง คือเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๙๙ เขาก็หวังจะได้รับการต้อนรับที่ยิ่งใหญ่มหาโฬพาร กว่าเมื่อครั้งเซอวาลิเยร์ เคอ โซมองต์ เดินทางไปถึงคราวก่อน แต่ปรากฏว่าคราวนี้ตกลงให้จัดการต้อนรับตามแต่พระเจ้ากรุงเทพฯ จะทรงโปรด ข่าวต่อมาแจ้งว่า เขาไม่ได้รับการต้อนรับอะไรเท่าไรเลย มีแต่ว่าพระเจ้ากรุงเทพฯ ทรงปล่อยให้ตาซารด์ต้องพะว้าพะวังเข้าหน้าไม่ติด เพราะว่าเขาตาซารด์ไม่สามารถเกลี้ยกล่อม พระองค์ให้ทรงอนุญาตในเรื่องการค้าให้เดินไป ตามที่พระเจ้ากรุงเทพฯ พระองค์ก่อนได้ทรงเคยให้สัญญาไว้ เรื่องที่สองก็คือขอสร้างบ่อนที่ตะนาวศรีและสร้างห้างที่เมืองเพชรบุรี ไปทางตะวันตกของแม่น้ำกรุงเทพฯ แล้วต่อจากนั้นก็อาจเดินทางต่อไปยังตะนาวศรีได้ทางบก เรื่องนี้เมื่อได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระเจ้ากรุงเทพฯ ทรงนิ่งอึ้งไม่ตอบอะไร แต่ได้จัดการมีรับสั่งให้ส่งกำลังไปยังที่ทั้งสอง เพื่อตั้งคอยรับมือผู้ที่จะมารุกรานทันที สำหรับเรื่องที่ว่าตาซารด์ดำเนินการอะไรที่เป็นผลสำเร็จบ้างนั้น จะได้รายงานมาให้ทราบในจดหมายฉบับหน้า เพราะจะได้มีโอกาสสืบ

ทราบรายละเอียดที่แน่ชัดกว่านี้ ดีกว่าที่จะไปคอยเชื่อรับ
 ฟังจากปากคำของพวกฝรั่งเศสและตัวบาทหลวงตาซารด์ ที่
 ดีแต่จะเล่นนิทานให้ฟังเสียมากกว่าจะบอกความจริง ใน
 ขณะเดียวกันเราก็ได้แวะไปทางคนของเราในกรุงสยาม
 ในจดหมายฉบับเดือนพฤษภาคมที่แล้ว ว่าควรจะเฝ้าสังเกต
 พฤติการณ์อะไรบางอย่างในราชสำนัก เพื่อเราจะไต่คอยให้
 พระเจ้ากรุงสยามทำดีต่อเราฝ่ายเดียว และจะได้คอยดูว่า
 พระองค์จะทรงพระราชทานอะไรแก่ ฝ่ายฝรั่งเศส และ ซาติ
 ยูโรปอื่นๆในค้ำนผล ประโยชน์ทาง การค้า ธุรกิจซึ่งจะได้
 รับจากที่นั่นบ้าง

โอ.ซี.
เลขที่ ๖๔๘๘
(เก็บความ)

เรื่องราวเกี่ยวกับการค้าในอินเดีย จากประ-
สพการณ์ที่ได้ผ่านมาเป็นเวลารวม ๑๒ ปี เขียนโดย
เซอร์ นิโคลัส เวท เมื่อปี ค.ศ. ๑๖๕๕ ระหว่าง
การเดินทางมากับเรือมองตากู มุ่งไปเมืองสุรัต(๑)

กรุงสยามเป็นแหล่งผลิตสินค้าคุณภาพสูงหลายอย่าง
ได้แก่ ดีบุก ไม้ฝาง (Sapan Wood) เครื่องเงิน น้รัก
หรือชรัก (Cherung) น้ำมันจากเนื้อ หนังกวาง และครั้ง
สุดท้ายพวกคัทช์ได้รับพระราชทาน สัมปทานจากพระเจ้า-
กรุงสยามให้เป็นผู้ค้าไม้หอมแองกูลา (Angula Wood)
พันท้าง และหมาก

สินค้าออกของกรุงสยาม —

ที่ส่งไปยุโรป คือ ที่ชาวคัทช์ส่งไปประจำทุกปี คือ
ดีบุก อย่างน้อยประมาณ ไม่ต่ำกว่า
๒๐๐ ตัน

ที่ส่งไปเบงกอล คือ ดีบุก พันท้าง

ที่ส่งไปสุรัต คือ ดีบุก พันท้าง ไม้หอมแองกูลา

ที่ส่งไปประเทศจีน คือ ไม้ฝาง ไม้หอมแองกูลา หมาก

ที่ส่งไปญี่ปุ่น คือ หนังสัตว์ ส่งไปกับเรือของพวกเขา
ฮอลันดา ครั้ง ไม้ฝางไม้หอมแองกูลา

กรุงสยามซื้อคาลิโคส (Calicoes) จากอินเดียหลาย
ชนิด ส่วนใหญ่พวกมัวร์เป็นผู้จัดให้

(๑) เอกสารนี้ไม่มีผู้ลงนาม และไม่มีหัวเรื่อง รายละเอียดของผู้เขียนปรากฏอยู่ใน
เนื้อหาของตัวเอกสารเอง—ต้นฉบับ

บันทึกของชาว-
คัทซ์ ชุดที่ ๑
เล่ม ๕๖ เลขที่
๑๕๕๕ หน้า ๒-๓
(บทแปล)
(เก็บความ)

เจ้าพนักงานที่ปัตตาเวีย เขียนถึงเคาน์ซิล ออฟ
เซเวนต์

ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ (วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์
เอ็น.เอส.) ค.ศ. ๑๗๐๐

เราได้รับแจ้งข่าวเกี่ยวกับการกบฏครั้งสำคัญที่เกิดขึ้น
ในกรุงสยาม เป็นการรบครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ แม้
แต่เมืองหน้าด่านสำคัญ ๆ เช่น คอร์ซินา (Corsina)
(เข้าใจว่า คือ โคราช—ผู้แปล) ก็ตกไปเป็นของข้าศึก
(และ พระองค์ก็ไม่สามารถยึดคืนมาด้วยรีพล ของพระองค์
และเป็นสรรพาวุธที่เอามาจากต่างประเทศได้) กองทหารที่
พระองค์ส่งออกไปหลาย ต่อหลายวงด ก็กลับไปเข้ากับฝ่าย
ข้าศึก เพราะทางกรุงสยามปกครองอย่างแบบทารุณโหด
ร้าย ข้าศึกได้ส่งกองทัพมุ่งลงมายึดหัวเมืองทางใต้ พระ-
เจ้ากรุงสยามจึงได้มีรับสั่งให้อพยพกำลังไพร่พลและพ่อค้า
วานิชต่างชาติเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา และตั้งปืนใหญ่ไว้
รับโดยรอบพระนคร ชาวพระนครพากันปิดเป็นความลับ
ว่าใครเป็นผู้คิดการกบฏ แต่ข่าวที่แพร่สะพัดอยู่ทั่วไปใน
ขณะนั้น ระบุว่าผู้ที่ยกเข้าศึกก็คือ พระอนุชาของพระเจ้า-
กรุงสยามพระองค์ก่อน ซึ่งได้เห็นแล้วว่า เป็นเวลาสมควร
แล้วที่จะเปิดเผยพระองค์ออกมาเสียที่ บางคนก็ว่ากันว่า
คนที่ก่อกบฏคือพระราชโอรส ชื่อเจ้าฟ้าสุรศักดิ์ ซึ่งเคยมี

ผู้สงสัยในพฤติกรรมของพระองค์มาช้านานแล้ว (แม้ว่า
บางท่านจะกล่าวว่าเจ้าฟ้า สุธรรมาเคยถูกวางยาก็ตาม) หรือ
อย่างน้อย ก็แสดงให้เห็นว่าพระองค์ ได้ดำเนินการสำเร็จ
ถึงขั้นที่เราอาจสรุปได้เช่นนั้นแล้ว หวังว่าเวลาเท่านั้นที่
จะเป็นเครื่องบอกเราให้แน่ชัดลงไปว่า ใครเป็นกบฏกันแน่

โอ.ซี.
เลขที่ ๗๒๘๗
(เก็บความ)

อัลเลน แคทซ์โพล และเจ้าพนักงานที่ชุมชน
เขียนถึงบริษัทอีสต์อินเดีย

ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๗๐๐

เราใคร่ขอเสนอให้ท่านได้โปรดพิจารณาที่ก่อตั้งโกดัง
สินค้าของเราขึ้นที่ปูลอคอนโดร์ ซึ่งตั้งอยู่ที่แลตติจูดที่ ๘
ตี และ ๔๐ เอ็ม ทางทิศเหนือ เรือที่เดินไปมาขึ้นล่อง
เพื่อไปยังประเทศจีนและญี่ปุ่นจะต้องผ่านเป็นประจำ เช่น
เดียวกับเรือของเรา ฉะนั้นในแง่ที่ตั้งอันเหมาะสมแล้ว
นับว่าที่นี้อยู่ในทำเลที่เหมาะสมกว่าที่นี่ หรืออย่างน้อยก็ยังดี
กว่าที่จะคิดไปตั้งทางแถบประเทศจีน หรือดินแดนตาม
ชายฝั่ง หรือที่เรียกว่าบริเวณโคสต์ของอินเดียเป็นไหน ๆ
เพราะอย่างไรเสียก็เชื่อได้ว่าจะเป็นท่าเรือศูนย์กลางซึ่งเป็น
ทางผ่านที่จะไปยังประเทศจีนและญี่ปุ่น ในโอกาสต่อไป
และทั้งสองประเทศคือจีนและญี่ปุ่นนั้นก็คงจะคิดทำการค้า
กับประเทศอื่น ๆ ไม่ไกลไปกว่าปูลอร์ คอนโด ถ้าหากว่า
สามารถหาตลาดสำหรับสินค้า ของตนได้อย่างพอเพียง.....

ผู้คนที่อาศัยอยู่บนเกาะนี้ ก็มีแต่พวกหาปลาไม่กี่คน
พวกนี้มาจากแผ่นดินใหญ่ แล้วมาพำนักเป็นบางฤดูเท่านั้น
 ฉะนั้นเกาะนี้จึงเป็นเกาะที่ยังไม่มีใครเข้าไปครอบครอง
ถือสิทธิ์เป็นเจ้าของ แต่ถ้าจะสอบถามว่าใครมีสิทธิ์เหนือเกาะ
นี้ ก็คงเห็นจะเป็นพระเจ้ากรุงสยาม หรือไม่ก็พระเจ้ากรุง-
โคชิน ไชน่า แต่น่าจะเป็นพระเจ้ากรุงสยามมากกว่า ซึ่ง
เรื่องนี้พระองค์มิได้เอาพระทัยใส่เลยแม้แต่น้อย.....

DS
๕๗๕
พ๔

ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ, ผู้แปล ๓๔๒๕
บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทย
กับนานาประเทศในศตวรรษที่ ๑๗ เล่ม ๕

